

KASVATUS

KASVATUSTEADUSLIK AJAKIRI

EESTI ÕPETAJATE LIIDU HÄÄLEKANDJA

Nr. 7

10. AASTAKÄIK. — SEPTEMBER 1928.

A. Seery.

KASVATUS

EESTI ÕPETAJATE LIIDU HÄÄLEKANDJA

Nr. 7

September 1928.

10. aastakäik

SISU: Kõlbluse õppetund — *Hans Roos*. Meie noorsoo sõjalisest kasvatuses — *E. Valdas*. Mõtteid kasvatuses ja hariduses (algkoolide uute õppekavade puhul) — *M. Kotkas*. Kasvatuses meie keskkoolides — *J. Väinaste*. Leo Tolstoi — mõttetark — *P. Bokovneff*. Kooli õppeaiad — *J. Kaarma*. Brošüür-kirjandid — *A. Behrsing*. Kirjanduse arvustusi. Õiguslikke küsimusi. Ajakirjanduse ülevaade — *E. Martinson*. Kogemusi esperanto õpetamise alalt algkoolis — *E. Lübek*. Organisatsioonide teateid ja kroonika. Ametlikke teateid. Õpetajate palgaseaduse kava. Uusi raamatuid.

Kõlbluse õppetund.

Hans Roos.

Kõlbluseõpetuse paigutamise ja algkooli õppekavva on esile kerkinud leegion pedagoogilisi küsimusi. Terve rida neist on põhimõttelise ilmega, teised — praktilise tähtsusega. Esiteks, kõlbluseõpetuse vajadus puudutab kogu õpetuse ja kasvatuses küsimust, siis kõlbluseõpetuse paigutamine õpetuse ja kasvatuses süsteemi pole vähema ulatusega ja kõlbluse õpetatavus ajab jalule kogu pedagoogika. Nende põhimõtteliste küsimuste lahendamiseks ei jätku praegu aega ega teisi võimalusi. Praegu ei ole otsustamisel „kas?“, vaid „kuidas?“

Siinkohal tuleb vaid nii palju öelda, et niihästi teaduslikult kui ka praktiliselt seisukohalt kõlbluseõpetuse paigutamine õppekavva iseseisva õppeainena on täiesti põhjendatud praegustes oludes. Kõige kaaluvam väide kõlbluseõpetuse vastu on praktilise ilmega: asi tabab õpetajat täiesti ootamata ja ettevalmistamata. Seepärast jäägu esialgu kõrvale põhimõttelised küsimused ja asugem kohe kõlbluseõpetuse metoodilise külje harutamisele. Siia kuulub ka põhimõtteline tahtev olla vastuväide: kõlbluseõpetus muutuvat verbalismiks. Tõepoolest võib aga iga ainet ähvardada verbalismi häda-

oht, kui ei tabata õiget meetodit. Kas pole verbalismi ette heidetud usuõpetusele, matemaatikale, ajaloolle, emakeelele, — kuid kes tahaks neid aineid seepärast eitada? Verbalism, sõnakõlksutamine, tuupimine, mälu koormamine — kõik see on meetodi küsimus. Järelikult on verbalismi kartus kõlbluseõpetuse juures ka ainult tondi maalimine seinale.

Tartu kursustel avaldas keegi õpetaja kartust, et kõlbluseõpetuse materjalist tulevat puudus. Kavas ettenähtud aastane materjal ulatuvat ainult paariks tunniks. Ja mis teha siis ülejäänud 30-nel tunnil? Sellele kahtlejale vastati juba sealsamas, et nii võib kogu algkooli kava paari tunniga lastele ette lugeda. See ei ole etteheide ainele ja kavale vaid õpetajale.

Seni on õppekavadele nende materjali rohkust ette heidetud, kui nüüd leidub aine, kus seda ülekoormatus ei ole, siis on see tervitav nähtus. Non multa, sed multum — mitte ladvikult, vaid süvenedes — käib eriti just selle aine kohta. Mitte pealiskaudseid teadmisi, vaid sügavaid elamusi peab pakuma kõlbluseõpetus. Ja nendes süvenemist ei takista kava ülekoormatus.

Kuidas käsitleksin mina, näiteks, esimest kõlbluseõpetuse tundi neljandas klassis? Mul oli juhus Tallinnas üldõpetuse kursustel kõnelda kõlbluseõpetusest ja sel puhul anda paar näite-tundi kõlbluseõpetuses. Üks neist tundi-dest tahtis näidata, kuidas *ka* võib korraldada esimest tundi neljandas klas-sis. Ma refereerin mõned momendid sellest tunnist. Tund oli kavatsetud demonstratsiooni tunnina, mitte mingi-sugusena tervikuna, vaid võimalikult paljude võtete ja näidete esiletoomi-sega, mida võiks kasutada kõlbluseõpe-tuse tunnis. Mõned nendest võtetest esitangi siin.

Sisult kavatsesin tutvustada lapsi uute mõistetega, meetodilt tarvitada „Seletuskirjades õppekavadele“ näida-tud juhtnööre. „Seletused ja harjutu-sed sünnivad laste endi aktiivsel osa-võttel vaba jutlemisena. Õpetaja peab kasutama kõigepealt laste arvamisi, sest nendes väljendubki laste oma kõlb-line arusaamine.“ Viimast tuleb vas-tavalt parandada, täiendada, kinnitada. Siis kavatsesin veel proovida laste krii-tikavõimet, mis on samal ajal ka kõlb-lise isiksuse hindamise mõõdupuuks. Lõppeks kavatsesin juhtida tähelepanu laste (ka täiskasvanute!) mõnele halva-le harjumusele ja teha enesevalitsemise harjutusi.

Soovides proovida laste enesevalit-semist uudishimu puhul, jagasin iga-ühele paberilehe ja palusin mitte vaa-data, mis on paberi teisel küljel. Luba-takse.

Õpetaja: Mis tund teil täna on?

Vaikus. Lõppeks Evald: Tahetakse proovida üht uut õppeainet.

Õ.: Missugust õppeainet?

Vaikus. Siis mõned: Ei tea.

Õ.: Aga mis tast siis proovitakse?

Karl: Tahetakse proovida, kas õpe-taja seda oskab ka õpetada.

Õ.: Hea küll! Aga mina tahan proovida, kas õpilased oskavad seda õp-pida. Ma kirjutan tahvlile meie uue õppeaine nime: „Kõlbluse õbetus“. Kir-jutage see paberile.

(Õpilased kirjutavad. Kaheteist-kümnest õpilasest kirjutab kuus õpilast õieti „õpetus“, viis kirjutab „õbetus“ ja üks kirjutab „õppetus“. Vaatan Leida paberit, seal seisab „õpetus“.)

Õ.: Leida, sul on vist viga sisse sat-tunud?

Karl: Aga minul on õieti!

Õ.: Ei, sul on ka teisiti.

Karl: Aga siiski õieti!

Õ.: Kuidas?

Karl: Teil on vigaselt kirjutatud.

Õ.: Kuidas nii?

Paljud: Ja, ja, ja...

Õ.: On see võimalik? Salme, mis sa arvad?

Salme: On küll, teil on kirjutatud „õbetus“, peab olema „õpetus“.

Õ.: Aga sinul on ju ka „õbetus“.

Salme: Ma kirjutasin tahvlilt ära.

Õ.: Oli see siis õieti?

Salme: Ei olnud.

Õ.: Miks sa siis valesti kirjutasid?

Salme: Teil oli ka nii.

Õ.: Aga teie: Agate, Lilli, Artur ja Paul, miks teie siis nii kirjutasite?

Kõik: Ei tea!

Õ.: Ja sinul, Ferdi, on koguni „õp-petus“, miks sa nii kirjutasid?

Ferdi: Ei tea!

Õ.: Mul on väga kahju, et kirjuta-misel juhtus viga ja mõned teist ka vi-gaselt ära kirjutasid, kuid kuidas võis see viga juhtuda, Helga?

Helga: Teie ei pannud tähele.

Paul: See juhtus kogemata.

Minna: Ei ole! Te tahtsite proo-vida, kas meie ka tähele paneme ja õieti oskame kirjutada.

Õ.: Sul on õigus. Aga miks siis need ei oelnud, kes õieti kirjutasid. Sul, Robert, oli ju õieti?

Robert: Oli küll. Ma ei tea.

Karl: Aga mina arvasin, et siit saab nalja.

Õ.: Selle peale oled sa meister. Aga mis meie sellest juhust võime õppida?

Karl: Et ka õpetaja vigu teeb...

Paljud: Ta tegi seda ju meelega —

Karl, sina lähed liiale — ise ütlesid ju, et õpetaja proovis meid.

Karl: Ütlesin küll, aga...

Õ.: Karl, sul on teravmeelsust, aga see kulub sul aina teiste torkimiseks, isegi õpetajat torgiksid sa. Püüa en-nast ohjas hoida!

Karl: Ma... ma tegin ju nalja, ma tahaksin küll vahest vaikida, aga ikka jälle... ma ei saa.

Evald: Küll sa saad, kui tahad.

Karl: Ma püüan.

Õ.: Püüa jah, see on tubli. Aga meil on veel üks küsimus vastamata.

Helga: Peame tähelepanelikumalt lugema. Vahel leidub isegi raamatutes vigu.

(Siin võidakse ette heita, et see on lubamata võte: lapsele vigast kirja näidata. Täiesti õige! Kuid käesoleval juhul on ta lubatud: näiteks, et tähelepanu puudusel võivad juhtuda jämedad vead. Teiselt poolt on see selge näide, kuidas õpetaja eeskuju suggestiivselt mõjub. Ka halb eeskuju leiab järeletegemist. Sõnad õpetavad, aga teod kisuvad kaasa, lausub ladina vanasõna. Järelikult, kisu kaasa hea eeskujuga).

Õ.: Õige, kuid meie asume nüüd selle uue õppeaine harutusele: „Kõlbluse õpetus“ — mis tähendab õpetus?

Leida: See, mis õpitakse.

Robert: Ei, see mida õpetatakse.

Leida: Ah ja!

Õ.: Nimetage mõni õpetus, mida õpite.

Artur: Usuõpetus.

Lilli: Looduseõpetus.

* Paul: Tööõpetus.

Minna: Keeleõpetus.

Õ.: Ja meie tänane õppeaine?

Agate: Kõlbluseõpetus.

Õ.: Mis tähendab kõlblus?

Vaikus.

Õ.: Mis sõnast tuleb „kõlblus“?

Ferdi!

Ferdi: Mina ei tea!

Õ.: Küll sa tead, mõtle järgi!

Ferdi: Kõlbmata.

Õ.: Õige! Kes ütleks veel selle sõna sugulase?

Paul: Sobima.

Ferdi: (käsi püsti): See pole sõna sugulane, see on mõtte sugulane.

Õ.: Tubli, Ferdi! Ära ütle enam mõtlemata: ma ei tea! Siis ei tea sa tõesti mitte. Mõtle ikka järele, küll siis juba tead. Kuid: mis siis kõlbab? mis siis sobib?

Salme: Kõlbab teha.

Leida: Sobib teha.

Õ.: Kuidas veel võiks öelda?

Robert: Ei kõlba olla, ei sobi teha.

Õ.: Noh, Karl, miks sina siis nii vaigid?

Karl: Ma ei või kõnelda.

Õ.: Miks siis?

Karl: Ma hammustasin keelt.

Õ.: Aga miks tegid siis seda?

Karl: Et mul meelde tuleks, et ei tohi lobiseda.

Õ.: Tubli, mu poiss! Nii jõutakse sihile, kuid sa ei tarvitse ju lobiseda, vaid küsimusele vastata.

Karl: See noorhärä ei kõlba siia seltskonda, aga ma ei kannatanud, et Evald mulle märkusi teeb ja sellepärast hammustasin ma keelt.

Õ.: Väga hea, kui teisiti ei saa, siis peab nii tegema. Näete nüüd, ka Karl võib ennast ohjas hoida, kui ta tahab. Mida õpetatakse siis kõlbluseõpetuses?

Ferdi: Mis kõlbab teha.

Helga: Mis ei kõlba teha.

Artur: Mis võib teha.

Minna: Mis ei või teha.

Robert: Mis peab tegema.

Agate: Mis ei pea tegema.

Evald: Kuidas peab olema.

Lilli: Kuidas ei pea olema.

Õ.: Millest meie siis täna kõneleme?

Leida: Kuidas koolis peab olema.

Paul: Mis koolis ei tohi teha.

(Seda öeldes pöördus Paul avaneva ukse poole).

Õ.: Miks sa sinna vaatasid?

Paul: Keegi tuli ju uksest sisse.

Õ.: Tuli küll, kuid kas õpilasel kõlbab siis vastamise ajal tagasi vaadata?

Paljud: Ei kõlba — ei tohi — ei või.

Õ.: Miks siis mitte?

Paul: See segab vastamist.

Robert: Aga kas siis muul ajal võib tagasi vaadata?

Ferdi: Muidugi ei või!

Helga: Siis ei kuule, mis õpetaja räägib.

Õ.: Paul, kas sa teadsid, et ei kõlba tagasi vaadata?

Paul: Teadsin küll!

Õ.: Aga miks sa siis vaatasid?

Paul: Pea pöördus iseenesest.

Paljud: Jah — ikka vaadatakse tagasi — tean küll, et ei tohi, aga ikka vaatan — sinna ei saa parata.

Õ.: Aga teie ise ütlesite, et see ei kõlba ju. Miks te siis vaatate?

Paljud: Sinna ei saa parata.

Karl: Saab küll!

Minna: Ma tean, peab keelt hammustama (Naer).

Karl: Peab hammustama jah, kui muidu ei saa. Aga lihtsalt: ei vaata tagasi.

Artur: Ei aita sellest, peab meeles pidama, et ei vaata.

Ferdi: Ka see ei aita üksi, peab kaela kangeks tegema, et ta ei pöörduks.

Paljud: Jah, jah... peab kaela kangeks tegema.

Lilli: Aga kui ta siiski pöördub.

Evald: Ei pöördu!

(Ukse liikudes pöördus Evaldigi kael ühes peaga ukse poole enne kui sai lause lõpetada. — Oli juba ette kavatsatud ust teatud aegadel avada ja mürikesed kinni panna, et õpilastele kiustatust valmistada).

Üldine naer. Paljud: Näed nüüd — siin ei aita midagi — ikka vaatasid — aga ometi ei tohi tagasi vaadata — mina ei vaadanud.

Õ.: Näete, kui raske on nii olla, nagu peab olema. Teie teadsite, et ei tohi tagasi vaadata, aga ikka vaatasite, tegite kaela kangeks, aga kael ikka pöördus.

Karl: Aga mina ei vaadanud enam tagasi.

Salme: Mina ka mitte.

Mõned: Mina ka — mina ka.

Õ.: Kuidas see tuli, et nii paljud ometi tagasi vaatasid.

Karl: Oleme lihtsalt harjunud ja ei saa enam sellest lahti. See tähendab, saab küll, aga võtab aega.

Õ.: Mis tuleks siis teha, et lahti saada? Kordame veel kord.

Agate: Esiteks, peab teadma, mis ei tohi teha.

Paul: Peab seda meeles pidama.

Robert: Peab vastupanu äratama.

Õ.: Tubli! Aga sellest pole veel küllalt.

Karl: Niisama, nagu oleme harjunud midagi tegema, mis ei kõlba, peame ka harjutama sellest lahti saada.

Õ.: Õige! Peab harjutama, ikka jälle harjutama. Kas keegi teab mõne vanasõna selle kohta?

Leida: Igaüks on oma õnne sepp.

Artur: See ei sobi siia.

Leida: Miks ei sobi, vaata kui hea on, kui sa enesest võitu saad.

Ferdi: Oma tahtmine on taevariik.

Evald: Kes tahab kõigest väest, saab üle igast mäest.

Minna: Harjutamine teeb meistriks.

Õ.: Väga hea! Kirjutage need vanasõnad paberile. Harjutamine teeb meistriks. Nüüd öelge aga, kas oli tahtmine ka paberi alla vaadata?

Paljud: Oli küll — oli küll.

Õ.: Kas vaatasite?

Paljud: Mina mitte — mina mitte — natukene kergitasin paberi äärt.

Õ.: Ja siis?

Karl: Siis sain pidama.

Õ.: Tubli!

Artur: Mina oma paberit ei vaadanud.

Õ.: Mis see tähendab?

Artur: Ma vaatasin siis, kui teie paberid välja jagasite, et all ei olnud midagi kirjutatud.

Õ.: Aga sa ei pidanud ju vaatama.

Artur: Ega ma oma paberit ei vaadanudki.

Õ.: Aga teiste paberit oli siis luba vaadata.

Artur: Ei olnud, aga...

Õ.: Artur, ka siin on harjutamist vaja.

Artur: Ma püüan.

*

Esitatud tunnikäik näitab, et ka nii võib käsitleda kõlblisi küsimusi. Mõisted on laste kaasabil omandatud, näited laste eneste valitud, puudused laste leitud, vastuabinõud laste poolt vastatud. Kuid seda on vähe, ütlete. Non multa, sed multum — vastan ma.

Meie noorsoo sõjalisest kasvatusesest.

E. Valdas.

Praegusaja Euroopa välis- ja sise-politika on tähelepanuvõlt kahepalgne: teine tüürib rahvusvahelisele rahule ja püüab riikide julgeolekut sel teel kindlustada, teine näeb aga ilmselt julgeoleku panti relvastumises ja rahva sõjalises kasvatuses.

Eriti ilmapaiste see on noorte riikide juures, olgu näiteks toodud Poola, Soome, Eesti, Läti.

Vanade riikide juures see on arusaadav; üleminek militaristlikust korrast patsifistlikku ei sünni korruga, realpolitika peab arvestama igasuguseid võimalusi. See viimane on maksev ka uute riikide kohta, kel eriti valvel tuleb olla oma sisemise ja välimise julgeoleku eest.

On selge, et võitluses tugevamini suudab vastu panna rahvas, kes selleks paremini organiseeritud. Ja et praeguse ideoloogia järgi õiguse küsimusi otsustab veel relv, siis ei või kellelgi midagi selle vastu olla, kui rahvas end sõjariistu paneb, olgu küll, et tekib kuristik välispoliitilise juhtmõtte — rahvusvaheline rahu ja vahekohus — ning reaalsuse vahel. Me anname ka siin andeks, kui teame, et see sünnib kaitseks nende vastu, kes eelmist põhimõtet ei tunnusta.

Kui aga jälgida meie sõjalist kasvatust, siis näib, et sõjaväeliste ringkondade poolt meie kodu sõjalise kaitse küsimus liiga laiaks paisutatakse. On tähelepanuvõlt, kui tugeva mõju sõjaväelised ringkonnad meie ühiskonnas on omandanud, nende mõjuvõimu pole üksi tunda riigikaitse küsimusis, see avaldub ka kasvatuses küsimusis.

Eesti kodanik saab väga kaua ja pidevalt sõjalist kasvatust. Keskkooli I kl. see algab, kui poiss on vana 13, 14 aastat, ja kestab keskkooli läbi 18, 19 eluaastani. Viis aastat tegelikku ja teoreetset sõjalist õpetust. Üks aasta tegelikku teenistust kaitsevæes. Mitte kõigil aineil pole õnne nii kauase õppimise osaline olla. Kui arvestame seda, et valitseva arvamise järgi auasi on ka kaitseväe kuuluda, siis võime eluaastast üsna soliidseid sõjaliseid oskused

ja teadmused omandada. Vähe on harastusi, mis meie päevil säärast tähelepanu pälvivad.

Kuni 55-da eluaastani on meeskodanikud ka tagavaraväelaste nimestikus, seega kahes sõjalises organisatsioonikorraga. Kuid ka algkooliealistel noortel on võimalus kontakti astuda sõjalise organisatsiooniga kaitseväe „Noorte kotkaste“ kaudu, kui see organisatsioon peaks saama eluõiguse. Nii kanname relva otsekohesest mõtte „hällist hauani“!

Missuguse teise riikliku mõtte või iseseisvuse kindlustamise idee teenistusse rakendatakse kodanik nii kindlalt ja nii püsivalt? Ja ometi on sõjalise kaitse küsimus meie riikliku iseolemise küsimuste hulgas säärane, mil ei näi olevat suurt tulevikku, arvestades ilma-politika pealesõjaaegseid tendentse.

Et meile maast-madalast püss pihku surutakse ning meid sõjalise mõttega (olgugi vaid sõjalise kaitse mõttega) nii seotakse, ei vasta kasvatus üldisele sihile. Kooli ülesanne on ju kasvatada õpilasi kultuuritundelisteks, loomisvõimelisteks kodanikkudeks, nende elu ülesandeks peab saama väärtuste loomine, mitte hävitamine. Relva otstarve teatavasti pole aga loomine vaid hävitamine. Me õpetame koolis elu ja kultuuri hindama, samal ajal tutvustame aga ka võtetega ja abinõudega, kuidas mõlemaid hävitada. Parema käega žestikuleerime ja hüüame valjusti: „Rahu, rahu!“, pahemaga aga varjame väitsa veristamiseks. Säärane dualism ei ole kardetav täiskasvanud kogenud inimesele, noores arenevas hinges võib ta aga tõsiseid probleeme tekitada. Noore hingeelus on vaevalt võimalik kompromissi luua, ta kaldub täiesti ühele või teisele poole. Kas on tõesti tarvet ja kas on mõistlik noori juba enne küpseks saamist ideedega mürgitada, mida meie ise üldiselt peame pahelisteks?

Sõjalise kasvatuses kaudu relv saab nii populaarseks ja kodanikkudele nii omaseks, et ta päris tarvilise riista-

puuna hakkab paistma ja tema tarvitamine harilikuna asjana näib.

Ei looda nii pinda rahvusvahelisele rahule ega üldisele vahekohtule, kui teatakse ja osatakse relva abil kergemini õigust mõista. Pole midagi imestuda, kui silmapilgul puhkeb uus ilmasõda, pind selleks on soodne. Täiesti mõistetav on Lloyd George'i kibedus, kui ta hiljuti vabameelsete kongressil tähendas, et kool ja kirik midagi ei tee tuleviku sõdade ärahoidmiseks.

Nii on lood üldiste põhimõtetega.

Kuid Eesti riigi eriline seisukoht sõjalise kaitse küsimustes?

Peame tunnustama: niikaua, kui kõik meid ümbritsevad riigid pole omaks võtnud rahu ja vahekohtu mõtte, ei tohi me relva täiesti kõrvale heita — võime kergesti abitusse seisukorda sattuda. Tõesti aga ei maksaks sõjalisel ettevalmistusele nii palju aega ja energiat raisata. Sõdija maana meie ei või ju kunagi endid liiga tõsiselt arvestada, sellepärast poleks tähtis sõjalisel kasvatusel nii laiaulatuslikke piire anda, nagu seda praegu tehakse. Süstemaatset kooliõpetust inimene saab ükskord elus, pärast jäetakse ta küpsema enese hooleks, miks peab teda sõjaliselt eluaeg hooldama? Ons vaja lastele pakuda õpetust, mis neile midagi positiivset ei anna?

Ei ole vaja õpilasi koormata sõjalise õpetusega, kuna kõigile meeskodanikele on niikuinii aasta sõjalist kasvatust mõödapääsmatu. Kõik noored ei lähe keskkooli, enamused lepib algkooliga, on sääraseid mehed halvemad sõdurid kui teised? Teenistuse kestel võivad nad saada allohvitseriks, sama kraadi võib omandada ka keskkooli lõpetanu, miks oli ühel vaja sõjalist õpetust 5+1 aasta ja teisel vaid 1? Sõjaväelised ringkonnad toonitavad ju, et aastast teenistust küllalt olevat väljaõpetamiseks.

Sõjaväe üksuste nooremate juhtide ettevalmistamine ei või kuuluda keskkooli üllesannete hulka. Keskkool on üldhariduslik ja kutseline. Sõjaline õpetus säärasel puhul oleks spetsiaalne, tuleks avada kapralite ja allohvitseride kutse-keskkool, seda enam, et praegusesse sõjakooli saab astuda vaid keskkooli haridusega.

Keskkoolil on küllalt tegu, et valmis saada oma praeguse õppeainete hulgaga nii, et õpetuse tagajärjed oleksid võimalikult paremad, paljud õpetajad pole rahul tundide arvuga omas aines. Täiesti võõrastav on, et tuuakse juurde aine, millele reserveeritud puhas aasta (terve aasta ainult sjl. õpetust). Oleks tõepoolest tulusam, kui sjl. õpetuse tunnid saaks mõni teine aine, mille hariv väärtus oleks suurem.

Sjl. õpetuse ainete hulka kuulub terve rida sääraseid (näiteks topograafia, sõja keemia, vabadussõja ajalugu, laskmine), mida väga hästi saab ka teistel tundidel käsitleda, kui need õppekavva paigutada. Sugugi pole vaja et sjl. õpetus kehtaks kavakindlalt läbi keskkooli.

Keskkooli kasvatusliku ja organisatsioonilise külje muutused, ka kõige hädatarvilisemad, ei lähe läbi sellise kiirusega, kui sjl. õpetuse juurdetoomine on läinud. Sel näib koguni nagu mingi eriline rutt olevat: selle asemel, et sjl. õpetust teostada järk-järgult, nagu teiste ainete juures tavaliselt, pandi ta maksma poolest õppeaastast teiste ainete arvel. Kas ei ole põhjendatud aineõpetajate pahameel kaotsiläinud tundide pärast, kuna õppeaasta oli niigi lühikene, ja kas ei teeni sjl. õpetus etteheidet, et ta on eelistatud seisukorras?

Meil suletakse harilikult sõjalise kasvatuses vasturääkijate suud meie kodu kaitse tarvilisuse väitega. Vähegi realselt mõtleja inimene ei eita siin relva paratamatust, kuid see ei tohi saada lämmatajaks teistele mõtetele. Lubatagu vähemalt põhimõtteliselt sõjalist kasvatust eitada. Me kõik tunnustame ju, et sõda on halb nähtus ja et julgolekut tuleks kindlustada kuidagi teisiti, teame ka enam-vähem kuidas seda teha. Kui me olude sunnil ei saa *ainult* rahuaadet tunnistada, laskem teda siis ometi teatud määralgi kasvatuses mõjule tulla. Rahu tähendab ju lõppude-lõpuks ometi relva mõlemapoolset mahapanekut, desarmeerumist. Pole vaja sõda ja rahu üksteisega lepitada, see on paradoks — teine neist peab ka-duma.

Teo ees käib mõte, seda aga ei lasta areneda!

Ütle matagi on selge, et relva tege-lik käsitlemine pole abinõu, millega ise-seisvuse mõtet peab levitama ja süven-dama. Vahest ehk oli peale relva veel midagi muud, mis aitas lämmitada l. dets. mässu ja õnnelikult lõpule viia vabadussõja! Tol ajal oli teatavasti mehi, kes läksid lahingusse, ilma et püüsi kunagi varem oleksid kätte saa-nud. Ilmasõja ajal paisati väeosad tulle paarinädalase ettevalmistusega ja kõl-basid küll sõdijaiks!

Ei peaks liiga levitatama üht ideé fixe'i, mis kergesti võib kaasa tuua liig-se ühekülguse.

Koolis pole sedavõrt tarviline sõja-liste oskuste omandamine kui koduar-mastuse ja kodukaitse tahte kasvata-mine. See on oluline. Kool ei suuda anda kõiki oskusi, mida inimesel elus tarvis võib minna. Igale asjale oma aeg ja oma koht, mitte kõike ühekor-raga. Meie sõjaliseks kasvatajaks on kaitsevägi ja kaitseliit.

Mõtteid kasvatuses ja haridusest (algkoolide uute õppekavade puhul).

M. Kotkas.

I.

„Riik on loodud — loogem koda-nikke!“ Nende sõnadega algas meie ainuke kasvatuseduslik ajakiri oma esimest aastakäiku ja tunnustas seega kodaniku-kasvatuse tähtsust demokraat-likus vabariigis. Kasvatuse vajadust on aastate jooksul ikka ja ikka jälle rõhutatud sellesama „Kasvatuse“ veer-gudel, õpetajate kongressidel, kooli õp-pekavade seletuskirjades, ajakirjandus-es ja mujal. Sellele vaatamata on kool jäänud endiselt õppekooliks, kus õpila-sed peamiselt teadmusi ja oskusi oman-davad, kuna kasvatus töö saavutised on olnud nagu mõne teise kõrgema sihi kõrvalseaduseks.

Mõistuse harimine ja teadmuste rohkus on seni olnud mõõduandvad koolis edasijõudmisel ja kooli lõpetamisel. Kasvatustöö vili hinnatakse ühe ain-sama sõnaga „elukombed“, mille mõiste laseb end mitmeti tõlgitseda ja mis ometi ei suuda tähendada õpilase kõlb-list arenemist. Pärast kooli, elus, on jälle esimesel kohal nõudmine diplomi järele, mis annab omanikule seaduses ettenähtud õigused, kuna inimese meel-sus ja tema iseloomuomadused jäävad tähele panemata. — Põhjusi selleks, miks kasvatus töö koolis visalt edeneb, on palju; siin olgu neist nimetatud ainult mõned.

Eesti koolil on seni võidelda olnud paljude väliste raskustega. Palju aega

on nõudnud kooli korraldamine ja üht-lustamine. Selle tõttu ei ole veel jõu-tud niikaugele, et järje- ja kavakind-lalt asuda noorsoo kasvatusprobleemi lahendamisele. Nõudmine, et igal õpe-tusel koolis olgu kasvatuslik väärtus, on küll üldjoontes teoreetiselt tunnusta-tud, ja siht, mille suunas kasvatust teostada, meie avaliku arvamise poolt ühtlaselt tabatud, — üldiselt lastakse endid juhtida riiklikust ideest ja nõu-takse, et kool peab meie riigile kasva-tama väärtuslikke kodanikke — aga lahku lähevad arvamised selles, milli-sed on need riigikodaniku väärtuslikud omadused ja kuidas jõuda kõige hõlp-samini sellele eesmärgile, — kuna Eesti riigikodaniku-ideaal ei seisa meil veel küllalt selgesti silmade ees.

Kõige suuremaks takistuseks eduka kavatus töö teostamisel on ühekülgne ja vananenud arusaamine haridusest. Sõnad „kasvatus“ ja „haridus“ tähen-davad meie harilikul arusaamisel küll kaht teineteisele lähedalseisvat, aga siis-ki teineteisest täitsa erinevat mõistet. Hariduse all mõistame teatava osa kul-turivarade omandamist teadmuste ja oskuste õpetamise teel. Kasvatada ini-mest tähendab temasse mõju avaldada, et tema iseloomu häid külgi arendada ja halbu omadusi vaos hoida. Hari-dusel on peajasjalikult tegemist mõis-tuse arenguga, kuna kasvatuse valda kuulub tundeelu ning tahtejõu arenda-

mine ja kõik see, mis inimese karakterisse puutub ning teda kõlblisele tegutsemisele viib. Haridus paneb pearõhu inimese mõtteteravusele, kõneosavusele ja kõigele sellele, mis välisilmale kõige rohkem silma paistab. Kasvatus kingib tähelepanu inimese hinge külgedele, mis moodustavad tema kõige sügavama siseelu. Haridust võib inimene omandada kõige oma eluea vältel. Kasvatada võib inimest peamiselt tema arenemise ajajärgul. — Ülaloodud mõttekäigust järgneb, et haridust võetakse õpetuse resultaadina, mis sisaldab õpitud teadmuste ning oskuste kogusumma ja inimese intellektuaalse arengu, kuna kasvatus peajasjalikult tähendab kõlblise karakteri arendamist.

Arusaamine haridusest on olnud aastasade jooksul ikka kõikumine ja muutlik. Kultuurilise ja sotsiaalse arengu igal astmel on olnud oma hariduslik ideaal. Nende ridade ülesandeks ei ole jälgida ajalooliselt hariduse mõiste arenemist, aga siiski olgu lubatud tuua näiteid lähemast minevikust, kuna need on suuresti mõjutanud meie praegust arusaamist haridusest.

19. sajandil, kui oli kõrges lugupidamises humanitaar-haridus, vaadati teadmuste kui abinõule kõrgema sihi saavutamiseks, — isiksuse arenemiseks. Haridus ei pidanud elus mitte ainult kasu tooma, ta pidi ka inimest hingeliselt väärtuslikumaks tegema.

19. sajandi lõpul ja 20-da alul, kui hakati jagama erilist tähelepanu tehnilistele ja majanduslikele küsimustele ja kui real-haridus tunnustati üheväärseks humanitaar-haridusega, oli avaliku arvamise hüüdsõnaks: Mida rohkem teadmusi, seda rohkem haridust! Inimese sisemise kasvatuses asemele astus tarvidus võimalikult rohkem aineid omandada, et eksamil valmis olla. Haritud inimene oli see, kes teatud koolitee läbi käinud ja kellel diplom taskus.

Selline arusaamine haridusest avaldab praegugi veel oma mõju koolitöös, niihästi meil kui ka mujal. Siiski, juba peale maailmasõja lõppu asuti kesk ja lääne Euroopas haridusliku ideaali ümberhindamisele ja täiendamisele. Radikaalsemalt kui kuskil mujal on see ümberhindamine teostatud ida

Euroopa suurimas riigis. Ka meie kool ei tohi teistest maha jääda, kui ta tahab kasvatada demokraatlikule vabariigile kodanikke, kes seisavad ajanõuete kõrgusel.

II.

Euroopa paremad kasvatusteadlased on veendunud ses, et järgnev inim põlv, kui ta tahab edendada rahvaste keskel, luua õiglast ühiskondlikku korda rahvakihtide vahel ja uuel ning paremal kujul ehitada üles kõike seda, mis maailmasõda hävitanud, peab saama paremat haridust, kui saab seda praegune põlv.

Sääraseks hariduseks ei või olla ühekülgne mõistuse- ja mälu kultuur, ega õpitud teadmuste kogusumma, sest haridust ei või inimesele väliselt külge pookida, vaid ta peab orgaaniliselt kasvama, põhjenedes inimeses peituvale jõududele ja võimele. Hariduse omandamine ei ole mehaaniline, vaid hingeline protsess, mille lähtekohaks lapses uinuv eneseavalduse võime ja tulemuseks inimese arenemine väärtuslikuks isikuks. Sellest järgneb, et õiget haridust ei ole võimalik saavutada ainult õpetuse teel, vaid see on õpetuse ja kasvatuses ühine viil. Niihästi esimene kui teine võimaldab kultuurivarade omandamist ja mõlemate eesmärgiks on hariduse edendamine. Vahendid, mis soodustavad hariduse omandamist, on seega kolmesugused: kultuurivarade omandamine, harmooniline hingejõudude arendamine ja kasvatus ühiskondlikule elule.

Ülaloodud haridusest arusaamise põhjal võime kinnitada, et tõsise hariduse omab inimene, kes on varustatud mitte ainult väärtuslike teadmuste ja oskustega, vaid ka selge mõistuse, sooja südame ja kindla ieloomuga, kes suudab iseseisvalt lahendada elus üleskerkivaid ülesandeid ja kellel ei puudu kindel tahe ning harjumus rakendada omi võimeid üldsuse teenistusse.

Juhitud soovist tõsta oma rahva hariduslikku tasapinda ja vajadusest kasvatada demokraatlikule riigile ajakohaselt arenenud kodanikke, on haridustegelased mitmel pool asunud ülaloodud põhimõtete alusel koolitöö sisemisele

ümberkorraldamisele ehk kooliuuendusele. Suuremalt jaolt on kooliuuendus veel katsete ajajärgus, aga on ka näiteid, kus see juba teostatud laiemas ulatuses, mille saavutised väärivad iga haridustegelase tähelepanu. Uuendatud koolid on nii mitmetüübilised, et raske anda nendest lühikest ülevaadet, aga ometi on neil ka üldjooni, mis iseloomustavad kooliuuendusliikumist.

Uus kool tunnustab ainult kasvatavat õpetust. Ta ei pea tähtsaks õppeedukuse rohkust, vaid selle hariduslikku väärtust ja nõuab õppeaine valikut psühholoogilisel ja pedagoogilisel alusel, arvestades seejuures lapse vaimlist küpsust ja tema arenemisastet. Tema edendab õpetuses õpilase aktiivsust iseseisva otsimise, mõtlemise, töötamise ja kujutamise teel, sest õpetuse hariduslik väärtus ei seisa mehaanilises teadmiste edasiandmises ja õpilase poolt passiivses vastuvõtmises, vaid õppeaine iseseisvalt läbitöötamises, nii et pakutavad kultuurivarad võiksid saada lapse vaimliseks omanduseks, tema vaimuvaraks. Seega arenevad lapsele loomu poolt antud anded ja võimed elavaks ja produktiivseks jõududeks, mille tõttu ta suudab pärast kooli lõpetamist iseseisvalt ning loovalt tegevd olla ja kaasa aidata kultuurielu tõstmiseks.

Uus kool soodustab lapse harmoonilist arenemist kõigi kehaliste ja hingeliste jõudude ja võimete suhtes, — mõistuse, tunnete ja tahte alal. Hingejõudude tasakaalu tarvidus põhjeneb inimese hingeelu ühtlusel, mille tõttu võimatu anda ühele või teisele tema küljele eesõigustatud seisukoht. Se-nine kool ei ole seda psühholoogilist tõde küllalt tähele pannud. Intellekti arenemisele antakse liigsuur tähtsus, kuna iseloomu arendamine jääb hoopis tahaplaanile. Unustatakse, et niisama oluline hingeelu avaldus, kui inimese mõistus, on ka tema tundmused ja tahteavaldused. Olles eksiarvamusel, et asjast selge arusaamine viib inimese ikka ja alati soovitatavale tegutsemisele, hinnatakse liiga kõrgelt mõistuse osa meie tegude juhtimises. Lähemalt jälgides inimese tegude motive, tuleme otsusele, et tundmustel, instinktidel ja kalduvustel, kui hingeelu esimesejärgu näh-

tustel, on sagedasti otsustav mõju meie tegutsemises, seepärast väärivad nad kasvatuses palju suuremat tähelepanu, kui see seni on sündinud. Viimast asjaolu silmas pidades, uuendatud kool püüab muuta õpetust elamusrikkaks ja tahab äratada lapse hinges rõõmu ja huvi vaimse töö vastu, et see pärast kooli lõpetamist muutuks õpilastes edasiharimise tarviduseks.

Uus kool loobub laste tingimata alluvuse nõudest õpetaja tahte ja vaimule, sest iga laps on omaette algupärane olend, kellel on õigus omapäraselt areneda, tema annete ja kalduvuste kohaselt kujuneda. Praegune kool oma suurte klassidega ei soodusta lapse individuaalset arenemist ja ei võimalda õpetajal põhjalikult tutvuda iga õpilase iseloomu omadustega. Püütakse käia keskteed ja juhtida õppetööd keskmise õpilase annete kohaselt. Seejuures jäävad nõrgaandelised teistest maha ja andekad muutuvad üksikõikeiks koolitöö vastu, sest et see ei vasta nende jõududele. Selle tõttu jäävad sagedasti laste kõige paremad iseloomuomadused arenemata ja läheb palju vaimset jõudu kaduma. Kooliuuendajad leiavad väljapääsutee sellest ummikust uute, individuaalset kasvatussoodustavate õppesüsteemide tarvitusele võtmises.

III.

Demokraatliku riigikorra loomisega hiljuti tekkinud rahvuslikkudes riikides kerkisid üles koolile uued ülesanded, mida endine kool ei tunnud, nimelt kasvatus ühiskondlikule elule, riikliku ühistunde süvendamine ja omakultuuri-idee levitamine. Endine kool oli oma ülesande täitnud, kui ta õpilasele pakus seda, mis temale isiklikult elus edasisaamiseks tarvis, kuna nüüdisaja kool ei või mööda minna ühiskondlikust kasvatuses, sest et viimane on omandanud suure ühiselulise ning riikliku tähtsuse.

Individuaalsel kasvatusel on suur mõju ühiskonna edukasse arenemisse, sest viimane koosneb üksikuist isikuist, — ja mida kõrgem üksikute individuumide arenemine, seda parem on see ühiskonnale. Teiselt poolt peab meeles pidama, et isik jõuab oma arene-

mise kõrgemale astmele ainult ühiskonna kaudu, sest ühiskondlik ümbrus määrab inimese vaimse ilme. Kogu inimese kultuuriline arenemine oleneb isiku ja ühiskonna vastastikusest koosteguvusest. Seega on üksiku isiku suhtumine ühiskonnale ja ühiselu normidele kodanikukasvatuse tähtsamaid probleeme, ja igal pool, kus võetakse kooliuuendust tõsiselt, seisab ühiskondlik ehk sotsiaalne kasvatus pedagoogilise huvi keskpunktis.

Kool peab äratama lapse hinges ühistunnet ja heatahtlust kaasinimeste vastu ja süvendama ühiskondlikku arusaamist ning tahet üldsuse kasuks tegutseda. Tema ülesandeks on istutada noortesse südamesse kõlblisi norme ja juhtida noori kõlblisele tegutsemisele kooliühiskonna raamides. Kooli kohuseks on ka ergutada õpilasi tööle ja ühistegevusele omasugustega, sest loov töö on kultuuri kandvam alus ja hoiab ühiskonda üleval niihästi moraalselt kui ka materjaalselt.

Uus kool püüab jõudu mööda täita neid ülesandeid. Tema ei aseta last mitte selleks klassiühiskonda, et teda jälle kaassõpilastest lahutada, vaid rajab õppetöö klassi kui tööühiskonna isening ühistegevusele, et kasvatada noortes ühiskondlikku vaimu, sotsiaalset meelsust, töötahet ja ühiselulisi harjumusi. Tema püüab leida selleks ideaalse koolitüübi, milleks võib olla ainult töökool. Viimane oma töötavate klassidega täidab kõiki sotsiaalse kasvatusenõudeid, sest ta tahab ühiskondlikus vaimus ja ühistöös kasvatada lapsi isetegevusele ja sotsiaalsele õiglusele, et nad üksteise huvidest, meelsusest ja tahtmisest lugu peavad ja üksteist aitavad.

Kodanikukasvatust riikliku ühiskonna piirides võiksime nimetada riigikodanlikuks kasvatuses. Selle tähtsus on kõigile arusaadav, sest riigi püsivus oleneb sellest, kui kaugele on arenenud kodanikkude riiklik ühistunne, omariikluse mõte ja teadlik suhtumine oma kohustele ning õigustele, kuna riigi julgeolek omalt poolt pakub üksikule kodanikule, seltskonnale ja rahvale omapärase kultuurielu arenemise võimalusi ja kindlustusi.

Riigikodanlik kasvatus on kasvatusliikudest ülesannetest kõige raskem teostada. Lähemas ühiskonnas seisavad ühiskonna liikmete huvid enam või vähem kooskõlas, kuna riikliku ühiskonna piirides on valitsemas poliitilised, majanduslikud ja sotsiaalsed vastolud. Et neid vastolusid tasandada ja pehmen-dada, on riigikodanliku kasvatuses ülesandeks vaos hoida egoistlikke püüdeid noortes hingedes ja teed valmistada endapiiramisele ja endaohverdamisele üldsuse kasuks.

Riigikodanliku kasvatuses probleem omnes uues demokraatlikus kujus on üles kerkinud hiljuti, ja on alles esimesi vagusid aetud selle teostamisel, kuna ta üldiselt tunnustatud lahendust ei ole veel leidnud. Sellele vaatamata on kooliuuendajad leidnud kasvatuslikke vahendeid, millele endine kool ei kinkinud mingit tähelepanu. Suure tähtsuse nende silmis omab õpilaste omavalitus kooliühiskonna piirides, laste omavaheline mäng, ühistöö noorsoo organisatsioonides j. n. e.

Erilise seisukoha kodanikukasvatuses nõuab endale rahvustunde ja rahvusliku iseteadvuse arendamine, mis omandab kindlama kuju omakultuuri arendamise ja süvendamise teel. Omapärane kultuur on aga ainuke tegur, millega end väikerahvas võib maksma panna teiste rahvaste keskel. Sellest järgneb vajadus, et kasvatus koolis asugu omakultuuri seisukohale. Kool võimaldagu noorsoole omandada eelkäijate sugupõlvede kultuurisaavutised keele, kunsti, kommete j. n. e. alal, et kindlustada noorte osavõtet oleviku-kultuuri kujunemisest.

Rahvuslikke tundeid ei ole võimalik lihtsa jutlustamise teel õpilastele külge pookida, vaid rahvusliku vaimu levitamine ja rahvuselamuse süvendamine olgu koolitöö lahutamatuks osaks ja aluseks kõigele õpetusele ja kasvatuses, sest isiku arenemine on võimalik ainult tema hingelaadile vastavate kultuurivahade abil.

Kahjulik on passiivsus rahvuslikus kasvatuses, aga kahjulik on ka äratada noortes halvaks pidamist ja vaenulikke tundeid võõraste rahvaste vastu. Kool kasvatab lastes lugupidamist teiste

rahvaste kultuurisaavutistest ja oskust kõike võõralt omandatud omapäraselt käsitada, omakultuuriga kooskõlastada.

IV.

Niisama nagu välismaail, tuntakse ka meil vajadust haridusliku ideaali ümberhindamise ja õppetöö uuendamise järele uemate pedagoogiliste ideede kohaselt. Oleme peajoontes juba lõpule jõudmas koolielu välise korraldamisega ja õppetöö ühtlustamisega. Meie kool võib nüüd täie jõuga asuda oma sise-arenemise süvendamisele, — õppetöö rajamisele uutele alustele ja noorsoo kasvatusprobleemi lahendamisele vastavalt praegusaja nõuetele ja ülesannetele.

Sellest annab kõige selgemat tunnistust algkooli uute õppekavade väljaandmise vajadus. Õppekavade lõpliku väljatöötamise tulemuste kohta üksikutes õppeainetes on veel varajane midagi otsustada. Üldmulje on niisugune, et uued kavad, mis tekkinud Võru õpetajateseminari õhkkonnas, töötavad tuua värsket elu meie koolitöösse ja viia meie kooli tunduvalt lähemale lääne-euroopa kooliuuendusele.

Siinkohal kingime tähelepanu ainult kasvatuses ja õpetuses üldsihte määravale osale, mida võime pooldada ja tervitada täies ulatuses. Kõige esimene ja tähtsam erinevus vanast 1921. a. õppekavast seisab selles, et uute kavade autor on määranud kasvatuses meie koolis koha, mida see tõesti väärrib: „Algkooli esimene ja tähtsaim ülesanne on kasvatus“. Need sõnad seisavad esikohal algkooli sihtide ja ülesannete määramisel, mis nõuavad, et kogu õpetus meie koolis peab võtma oma eesmärgiks õpilaste igakülgse arenemise ja kõlblise kasvatuses. Seejuures näidatakse ka tee, mis viib sellele eesmärgile. Andes suure tähtsuse lapse individuaalsele kasvatuses, kavade autor rõhutab eriti ühiskondliku kasvatuses tarvidust.

Ka endised kavad on tunnustanud kasvatuses vajadust, tehes seda aga juhuslikult, nagu möödaminnes, kuna uued kavad nõuavad järje- ja kavakindlat kasvatusprobleemi käsitlemist, juhtides tähelepanu iga õppeaine kasvatuslikele ülesannetele ja nõudes uue õppeai-

ne, kõlbluseõpetuse, sissetoomist õppekavadesse, ligidases ühenduses kodulooga ja kodanikuõpetusega. Kõlbluseõpetuse ülesandeks on koondada ühte tulpunkti tähtsamad kasvatuslikud momendid kogu õpetusest ja koolitööst üldse, ja hoida ligemat sidet teiste õppeainete kasvatuslike sihtidega.

Kõlbluseõpetuse kui õppeaine vastu on palju vaieldud õpetajaskonnas ja ajakirjanduses. Ta leitakse olevat üleliigne, sest kõlbluseõpetus kui kasvatuslik tegur taotleb neidsamu sihte, mis mitmed teised õppeained, ja nähakse temas koguni hädaohtu usuõpetusele. Unustatakse seejuures mainitud kõlbluseõpetuse ülesanded ja tema lähedane side kodulooga ja kodanikuõpetusega.

Arvatakse, et kõlblust ei ole üldse võimalik õpetada, vaid võib rääkida ainult kõlblisest kasvatuses. Samasuguse õigusega võiksime öelda, et ka usku ei ole võimalik õpetada, aga ometi on usuõpetus seisnud ja seisab praegugi meie kooli õppekavades. On õige, et ei ole küllalt kõlbluseõpetusest, vaid pearraskus lasub kõlblisel kasvatuses, mis peab olema kogu koolitöö ülesandeks. Aga kõlbliste ideede selgitamiseks, kõlblise kasvatuses ettevalmistamiseks ja keskustuseks on kõlbluseõpetuse eritunnid kasulikud ja nende sissetoomine tunnikavasse õigustatud, vähemalt seni, kui meie terve koolielu veel ei ole läbi imbinud kõlblise kasvatuses vaimuga.

Kodanikukasvatuses seisukohalt peame tervitama iga sammu koolielus, mis viib meie noori kõlblisele täienemisele ja ühiskondliku elu õigele mõistmisele, sest vaevaline on niisugune ühiskonna arenemine, kus vahekorrad reguleeritakse ainult juriidiliste normide kaudu, kui ei ole inimeste südameis aset leidnud kõlblised normid, mis võiksid olla ühiskondliku tegevuse mõõdupuuks.

Algkooli teine tähtis ülesanne õpetuse üldsihtide järgi on anda õpilastele püsivaid teadmisi ja oskusi, mis vajalikud igale kodanikule ühiskonna väärtusliku liikmena. Väärrib tähelepanu, et õppekavade autor ei rõhuta teadmiste rohkust, vaid nende püsivust ja hoitab ainega ülekoormamise ning etterutamise eest lapse loomulikus arenemiskäigus, mis võib saada lapse jõudude arenemisele saatuslikuks. Tema nõuab

aine valikut psühholoogilisel alusel ja õpetust, mis peab andma lastele elamus- ja isetegevat tööd. Need kõik on nõudmised, mille teostamise eest võitleb praegusaja kooliuuendus. Rõhutatakse, et algkooli ülesandeks ei ole aine teaduslikult süstemaatiline käsitus, vaid uutele mõistetele selge sisu andmine ning nende sidumine üheks tervikuks õpilase vaimuvaraga, ja nõutakse, eriti alamates klassides, õppetöö keskustust kodumaise aine ja oleviku elu küsimuste ümber. Arusaadav, et selleks on soovitatav töökorralsus üldõpetuse näol, või vävemalt klassisüsteemi raamides. Peab tähendama, et õppeainete keskustuse ehk kontsentratsiooni mõiste ja teostamise võimalused on omandanud uutes kavades palju selge-

ma kuju, kui see aset leidnud endistes.

Kool, rajatud ülaltoodud põhimõtetele, võib teovõimsa, kõlbliselt hea inimese kasvatuseks igatahes rohkem korda saata, kui minevikukool oma mälu- kultuuriga, passiivsusega ja koolmeisterliku õpetusega. Kui nüüd algkooli õpilastele antakse võimalus õigest haridusest osa saada, siis vastab see täitsa meie demokraatliku riigi põhimõtetele, kus riiki ei valitse mitte üksik rahvakiht, vaid kogu rahvas, ühes arvatud laiemad rahvakihid, kes peavad leppima ainult algkooli-haridusega. Algkooli ülesandeks on seega kõiki kultuurielu edendavaid jõude, mis rahva hinges olemas, võimalikule kõrgusele tõsta, mida uued õppekavad, kui suudame neid teostada, suurel määral soodustavad.

Kasvatusest meie keskkoolides.

J. Väinaste.

Meie keskkoolide, nii nende õpetusliku kui kasvatusliku töö kohta võib kuulda mõnesuguseidki etteheiteid. Õpetusliku külje suhtes võime siiski lohududa sellega, et vähemasti on näha püüet parandamisele ja uuendamisele: seda näitab töö õppekavade komisjonides, edasiharimise kursustel ped. nädalatel jne. Kus aga asi näib seisvat surundpunktis, see on kasvatuse ala. Küll kuuleme vahel hädahüüdeid mõne väärnähtuse puhul; küll kurdetakse, et õpilaskond on loid, tahtevõimetu, põlgab tööd; tal puuduvat ilmavaade, ideaalsed püüded jne., kuid tegelikult oleme jäänud hädaldamiste juurde. Süüdistatakse pärastsõjaaegseid olusid, vanemate ja kodu hoolimatust, isegi demokraatlikku korda, tegelikult aga mingisuguseid uuendamise- ega parandamis- püüdeid märgata ei ole.

Niisugune kasvatuse ala kõrvalejäämine on ka arusaadav. Siin ei saa üldse nii kergesti muuta ja parandada kui õpetuse alal. Kasvatustlik külg oleb vaimust, mis valitseb koolis: vastastikuse usalduse ja lugupidamise vaim on see eeltingimus, ilma milleta ei saa koolis olla positiivset kasvatuslikku mõju. Seda vaimu aga ei saa luua eeskirjadega, kavadega ja üleriigilise korral-

dusega, sest see oleneb õpetaja isikust, õpetajaskonna isikulisest koosseisust.

Siin saab mõjuda ainult kaudselt: isikute valikuga ja isikute kasvatamisega. Mõlemad on rasked teostada: isikute kasvatamiseks on vaja jällegi isikuid, kuna nende valik nõuaks ideaalset kutsevalikut, kus õpetajaks satuksid ainult need, kes selleks on „jumalast loodud“. Praegu aga saab keskkooliõpetaja kutsetunnistuse oma teoreetsete teadmuste ja mõne proovitunni järgi, kuna tema isikust ei ole keegi huvitatud. Rohkem huvitab see küll valijaid, kuid ka neil on raske ette näha, milliseks kujuneb valitav isik, kui ta hakkab iseseisvalt oma kutses teotsema. Ometi on tal kutsetunnistus käes, ta on autoriteet, kelle peale iga hammas kergesti ei hakka!

Et aga vaja on teistsugust vaimu, et isikute valikus vaja on muutuda nõudlikumaks, selleks kohustavad nii mitmedki asjaolud meie keskkoolides. On ju meil veel üsna värskest meeles ajaleheteadete järgi nii mitmeski keskkoolis (Jõhvis, Tõrvas, Tapal) esiletulnud vaenu- ja protestiavaldused õpilaskonna poolt üksikute õpetajate vastu, mida ajakirjandus on nimetanud „mäs-

suks“. Likvideerimiseks on vaja olnud isegi ministeeriumi esindajaid. Nii mõnigi energiline õpilane, kes julges üldisuse nimel välja astuda, kes rohkem silma torkas, on pidanud sellepärast kannatama.

Niisuguste konfliktide puhul ei tea õieti, kas peaks rõõmustuma või kurvastuma. Rõõmustav on näha iseteadvust ja isetegevust õpilaskonnas, mis ei ole muutunud veel sõnakuulelikuks karjaks, nagu seda sooviks nii mõnigi „Flachsman“! Kurb on, et leidub õpetajaid, kes ei suuda õpilastega kontakti luua, ei suuda neid kasvatavalt mõjutada. Kurb on ka see, et mitmedki energilisemad ja iseteadlikumad õpilased, kes osutusid juhtideks ja „kihutajateks“, on pidanud lahkuma koolist.

„Pahandused peavad tulema, aga häda neile, kelle läbi nad tulevad“, ütleb piibel. Konfliktide puhul, kus tegu on õpilaste kollektiivse väljaastumisega — kui see ei sünni mitte üldise revolutsiooni päevil — võib süüdi olla ainult õpetaja isik, kes esiteks tekitab konflikte, pärast aga ei suuda neid lahendada.

Jõhvi konflikti peapõhjus ei tundunud olevat mitte selles, mis ja kuidas õpetaja T. lausus Eesti vabariigi või kirjanduse kohta, vaid tema üldises suhtumises õpilastele, kus eestivaenulikus osutus ainult sädemeks püssirohutiini.

Õpetajal võib leiduda iseloomujooni, mis paratamatult tekitavad kokkupõrkeid, kuid see ei ole veel suur häda, kui ta ise need lahendab. Kes aga seda ei suuda, peaks lahkuma, vähemasti sest koolist, kus ta on näidanud oma saamatust.

Lausa ülekohus on aga kõrvaldada ja karistada õpilasi, kes ei lase end mõne kasvatajaks kõlbmatu isiku poolt pünata. Ometi peavad õpilased sageli karistust kandma selle eest, et meil ei ole kujunenud vastavat õpetaja isiku valiku moodust.

On ju üldiselt tuntud tõsiasi, et leidub küll ja küll õpetajaid, kes oma ainet tunnevad ja seda eduga õpetavad, kes aga põrmugi ei kõlba noorsoo kasvatajaiks — ei kõlba nende isik, nende iseloom. Teadmuste omandamine ja nende edasiandmine kuulub hoopis teise

hingeelu nähtuste valdkonda kui kasvatustlik mõjutamine. Pedagoogika kirjanduses leidub küll aksioom: „Hea õpetaja on ka hea kasvataja“, kuid sageli võib hea õpetaja (mõeldes sellega aine õpetamist) olla halb kasvataja. Ideaalne kutsevalik peaks seepärast arvestama tulevase õpetaja nii õpetuslikuks kui kasvatuslikuks tööks vajaolevaid hingeomadusi. Kuni selline kutsevalik välja kujunenud ei ole, on kõlbmatute õpetajate-kasvatajate ilmumine otse paratamatu.

Täiesti võimatu oleks ka nõuda, et noorinimene ise, kes mõnesugustel kaalutlustel mõtleb — või on sunnitud isegi — hakkama õpetajaks, oleks teadlik selles, mis see kutse temalt nõuab ja kas tal seda on. Niisugusele teadlikkusele jõutakse alles pärast kestvaid elukogemusi. Ka nõuab enesekriitika, oma iseloomu vigade tunnustamine ja nende ohjeldamine nii suurt intelligentsi ja enesedistsipliini, kui seda paljudel üldse olemas on, hoolimata suurtest teadmusest.

Igatahes on praegu paratamatu nähtus, et õpetajaiks juhtub teatud protsent isikuid, kes seda mitte ei peaks olema, ja rationaalsel koolikorraldusel peaks leiduma teid nende leidmiseks ja kõrvaldamiseks.

On õpetajaid, kes oma iseloomuga, oma suhtumisega õpilastele, oma kasvatustlike võtetega otse kutsuvad esile, otse provotseerivad konflikte, mida nad ise lahendada ei suuda ja ei tahagi, jättes selle ülesande klassi-, koolijuhatajale ja ped.-nõukogule. Klassijuhataja teeb, mis võib: kas saavutab õpilastelt tunnustuse, et nemad on ka pisut süüdi, ja saadab nad vabandama, või annab asja edasi kõrgemale instantsile. Kuid, tulgu lahendus milline tahes, üldine tulemus on ikka miinusega: usalduse ja lugupidamise vaim langeb koolis.

Kuidas provotseeritakse, sellest väike näide. Segakeskkool on ekskursioonil. Kaasasolev meesõpetaja läheb ööks tütarlaste osakonda „korda pidama“, hoolimata nende protestidest. Leidub lõppeks julge tütarlaps, kes käed külge paneb ja „pedagoogi“ välja saadab. Asi lõppis küll ainult sellega ja ei saanud ametlikku käiku, ainult vahva tütarlaps sai mainitud härralt kõigis aineis „nõr-

gad", aga siin oleks kergesti võinud kujuneda konflikt terve õpilaskonnaga.

Sama õpetaja teise provotseeritud vastuhakkamise puhul üksiku õpilase poolt esines ped.-nõukogule alternatiiviga: „Kas lahkub see õpilane, või lahkumina“. Lahkumõõpilane.

Niisugused „minad“ on nuhtluseks koolile. Neile pakub erilist lõbu õpilaste kallal iriseda, urgitseda, nendega protsessida, neid igasuguste lõksudega sõnust püüda, et need endale vastu räägiks ja nii täiesti süüdlaseks jääksid. Niisuguses sõnavõitluses ebatasaste relvadega ja ebatasastes oludes saavutab kiuslik õpetaja alati oma eesmärgi: kas hakkab õpilane nutma ja palub alandlikult andeks, või ütleb südametäiega midagi, mis tema süüd ainult suurendab.

On õpetajaid, kellele — olles halvastujus — pakub lõbu õpilasi piinata, neid alandada, näidata, mis on tema ja mis on nemad; kuidas nemad on rumalad, midagi ei tea, midagi ei saa aru. Näit. pannakse keskkooli lõppklassi õpilasi kooli kodukorrast otsima ja tsiteerima paragrahvi, mille vastu nad on eksinud, ja alles siis peavad nad vabandust paluma ja karistuse kandma. See on sama kepi suudlemine, millega karistati.

Mõni õpetaja hakkab halvastujus õpilasi „sinatama“, tarvitab õpilaste vastu sõnu, mida ei lubaks öelda endale, nagu: „Mis teie kaaberdate, kraaksute, röögite“ jne. Nimetatakse õpilast kaabakaks, moonakaks, voorimeheks jne.

Ei hoolita sellest, et niiviisi õpilase iseteadvust võib sügavalt haavata. Väga haavavad on näiteks noomitused teiste õpilaste ja õpetajate juuresolekul, eriti kui nad esinevad labasel kujul, nagu: „Kas teil ei ole häbi! Kuidas võite olla nii rumal, nii kasvatomatu jne.“ Samuti, kui õpilaste intiimseid elamusi ja suhteid toorelt ja hoolimatult puudutatakse. Ja seda tehakse sageli väikse eksimuse või vallaatuse pärast, ainult kui õpetajal on halb tuju. Ometi võib õpilane sellise kohtlemise tagajärjel mõneks ajaks tasa-kaalust välja langeda ja ei andesta seda surmatunnini.

Ei ole ime, kui sedalaadi väikese „noomituse“ järgi naisõpilane ütleb oma naisklassijuhataja kohta: „Ma la-

sen ta maha“! — Ei ole ime, kui õpilased pärast kooli lõpetamist ei tunne oma klassijuhatajat, kes neid viis aastat on hoolega õpetanud ja kasvatanud.

Aga kas taipab selline õpetaja oma kasvatusviisi muuta? Vaevalt. Tema süüdistab ikka õpilasi, kes on halvad ja tänamatud, süüdistab ajavaimu jne., ainult mitte ennast.

Õpilasi imponeerib eeskätt just õiglane ja inimväärne kohtlemine. Nemad ei põlga valju kasvatajat. See võib oma ägeduses olla isegi ülekohtune, kui ta lähemal juhtumusel oma eksimust vabandab ja selle heaks teeb. Niisugust tulist ja ägedat, kuid õiglast õpetajat austatakse rohkem kui mõnd „head onu“, kes kõik lubab ja kõik andestab, või mõnd „hiina mandariini“, kelle külma rahu ei suuda miski kõigutada.

Muidugi ei ole õpilaste õiglane kohtlemine alati kerge asi. Leidub üksikuid õpilasi, kelle juures kannatus kipub katkema, kuid see ei tohiks mõjutada üldist suhtumist õpilaskonnale või klassile. Juhtub ka vahel raskeid ülesandeid — vargust jälgida, ulaeluga võidelda, salakaebusi lahendada jne. — kus saamatu õpetaja oma ebaõiglase kohtlemisega võib palju halba teha. Süütut õpilast süüdlasena koheldes võib teda surmani haavata. Lugesime ju ajalehtedest põllutöökooli õpilase enesetapmisest, sest koolijuhataja ei olevat uskunud tema Viljandisse-sõidu põhjendusi.

Kõigepealt peaks koolidest kaduma koeraalanduse ja sõjaväelise käsutäitmise nõudmine. Nõutakse, õpilane täitku õpetaja käsu sõnapealt, kuigi see võib tunduda tema iseteadvusele väga raske (näit. ta lahkugu klassist). Ka õpilane peab end inimeseks, kes ei suuda kannatada alandavat ja mitteära-teenitud karistust. Siin võib õpetaja sageligi põrgata vastuhakkamisele ja on loomulikult oma kasvatusliku vahendiga sisse kukkunud.

„Helme-Tõrva Elus“ nr. 17 ja 18 leidub koolijuhataja seletus Tõrva keskkoolis 26. III l. a. tekkinud vahejuhtumuse kohta: keegi III klassi õpilane keeldus istumast tagumiselt pingilt esimesele ja sellest arenes konflikt terve klassiga, mis lõppis kolme õpilase

— nende hulgas klassivanem ja tema abi — täieliku kõrvaldamisega, nelja õpilase ajutise kõrvaldamisega ja kuue õpilase elukommete „rahuldavaks“ alandamisega. — Küll annab juhataja mõista, et mõnigi kõrvaldatu võiks kooli tagasi pääseda, kui ta ainult oma „minast jagu saab“, st. kahetseb, tuleb ja palub oma süü andeks.

Õpilase „mina“, see on mõnelegi õpetajale komistuskiviks. Kui seda üldse ei oleks, kui õpilane toimiks ainult õpetaja soovide ja käskude järgi, — milline kuldne põli oleks siis õpetajal! Teiselt poolt aga kurdame, et seda „minat“ liiga vähe on, et õpilased on ilmetud, üksikõiksed, tahtejõuetud jne.

Igatahes on õpilase „mina“ väärtus, mida peame hindama ja hoidma, mille kallal ei tohiks mitte hoolimatult ja asjatundmatult käperdada. Vähe kasu on isamaale, kui mõni väljaheidetuist oma „minast“ jagu saab — võibolla koduste sunnil —, tuleb, teeb varieerliku näo ette ja palub andeks.

Kõige küsitavam aga on kõige selle loo juures: kas olid õpilased konflikti peasüüdlased, kas võib neilt nii suurt vastutust nõuda ja nii ohtralt karistust jagada?

Iseasi oleks, kui meie tunnustaksime tarvilikuks koolis järjekindla sõjaväelise distsipliini. Siis kujutleksime sellise konflikti lahendust hoopis teisiti: keeldub õpilane käsku täitmast, võetakse tal otse kraest kinni ja viiakse kuhu tarvis, ja tund läheb edasi, nagu ei oleks midagi juhtunud. Niisugune kord, nagu üldse iga järjekindel kord, pole sugugi halb.

Meie aeg eelistab aga sõnalist ja vaimlist mõjutamist ning sel teel loodud korda. Ka siin peab maksma oma järjekindlus, ka siin peab õpetaja mõistma end kindlustada, et tal ei tuleks korraga ootamatult oma võimetust õpilastele demonstreerida. Vaimlise mõjutamise juures on tähtis vaim, mis valitseb koolis, ja kui selle vaimu loomiseks kõik õpetajad on kaastegevad, ei saa konfliktid üldse tekkida, või nad lahendatakse kohe alguses.

Meieaja kooli vaimule ei vasta näiteks ametlik kõnelemisviis, kus õpilane kutsutakse kantseleisse või õpetajate-tuppa vastust andma oma korrarikku-

misest. Sellega on juhtumusest tehtud suur number. Seda panid tähele ja võtsid harutusele teised õpilased. Nende lähedalolu, nende kostuv häälitsemine mõjub segavalt, nii et peetavat noomitust peaaegu ei kuulda. Niipea aga kui õpilane sulle kantselei ukse, peab ta loomulikult tegema vahva näo, uhkustama oma süüga ja sülgama kogu noomitusele, sest teisiti ei luba õpilase hingeelu. Seepärast on ka ametlik noomitused ainult „hane selga vesi“, mis ainult trotsi kasvatab.

Hoopis teine mõju oleks sõbralikul kõnelusel kodus õhkkonnas, kas või õpilase enese kodus, kuhu õpetaja mööda minnes sisse astub. Siin puuduvad segavad meeolud ja ümbrus, siin võivad süveneda ja küpseda need otsused, millele soovitakse õpilast juhtida. Peasi on, et õpilasega kõneldaks kui eneseväärse inimesega, ilma eksitavate ja alandavate kõrvalmõjudeta.

Peale suhtumiste üksikute õpetajate ja õpilaste vahel on suureks kasvatuslikuks komistuskiviks meie keskkoolide kodukorrad, mille sisus ja selle tõlgitsemises peegeldub muidugi ka kooli vaim. Poliitilises ja ühiskondlikus elus oleme viimase paarikümne aasta kestel läbi elanud suuri pöördeid, koolikorras aga on säilinud vana korra jäänuseid, millest kinnipidamine ähvardab alaliste konfliktidega.

Hea korra loomise tähtsaks eelduseks on keeldude vähesus või nende täielik puudumine, nende ümberkorraldamine muiks mõjutamisvahendeiks. Eriti halvad on käsud ja keelud, millest õpilased on üle kasvanud, mille tarbetuses nad on veendunud ja mida nad väga hästi mõistavad arvustada.

Kooli kodukord sisaldagu miinimumi hädatarvilikke määrusi, mille kasu ja tarvilikkus on veendav ka õpilastele. Kõige parem on, kui selle väljatöötamisest võtavad osa ka õpilased, kas või oma esindajate kaudu. Siis on kodukorral ka tugevam alus, millele võib apelleerida, kui seda rikutakse. Iga muu määrus esineb lihtsalt kõrge ülemuse käsuna ja kui õpilased seda ülemust ei salli, siis võib keeld otse avatella sellest üleastumisele. Meie koolide kodukorrad on enam-vähem sellised ülemuse, ped.-nõukogu sepitsetud normid, mis

õpilane peab pähe õppima ja kõrvalekaldumatult täitma.

Seal nõutakse, näit., tervitamist, kummardusi, reverangse jne. Ometi on tervitamine endastmõistetava sisima viisakuse avaldus, mille paigutamine paragrahvi alla on ainult selle banaalistamine. See peaks välja kujunema ilma sunduseta ja ilma paragrahvideta. Ka ei lange kooli kasvatuslik külg sellest mitte, kui õpetaja õpilasi vahel ka enne tervitab.

Õpilane ei tohi vaheajal või vabal tunnil ilma loata lahkuda koolimajast. Õpilane ei tohi teatud kellaaegadel väljas liikuda, ei tohi loata minna pidudele, kinno, koosolekule, laadale, raudteejaama jne., õpilane ei tohi minna kohtadesse, kuhu vabalt käivad kõik muud inimesed. Ainult õpilane on miski teisejärgu kodanik, kellel puuduvad inimõigused. Temal võib, näit., olla isegi valimisõigus, kuid valimiste eelkoosolekule ei tohi ta ilma loata minna.

Õpilane peab tulema, kummardama ja paluma. Iseteadlikule õpilasele ei ole midagi vastikumat, kui palumine tühja asja pärast, kui bürokraatlik vormitäitmine. Ta parem ei lähegi, või riskib minna loata.

Sellised keelud on alandavad ja kasvatavad ainult salajast igatsust sellesse keelatud riiki. Seda kujutellakse enesele palju veetlevamana, kui see tööpoolest on, ja eriti pärast kooli lõpetamist tormatakse seda suurema hooga sinna ja hirvitatakse kooli kodukorda. Keeld ainult tõstab keelataivate asjade veetlevust ja seepärast peaks leiduma teisi vahendeid mittesoovitavate kohtade mõju paraliseerimiseks kui lihtne sinnamineku keeld.

Kasvatav niisuguste keeldude mõju igatahes ei ole, kuigi nad kergemini aitavad mingi välispidist ja näilist korda luua. Käsud ja keelud räägivad otse vastu meieaja kasvatuse põhimõtetele, milles nõutakse, et kool peab õpilastes arendama iseseisvusetunnet, algatamis- ja otsustamisvõimet. Tegelikult ei saa aga õpilased neid omadusi enestes arendada, kui iga isetegevus ja eneseavaldus on takistatud igasuguste keeldudega, lubaküsimistega ja kontrolliga.

Takistatakse meelega, teadlikult, et õpilastel rohkem jääks aega „otseste ülesannete“ täitmiseks. Vaevalt on aga sel suuri tagajärgi, kuna seda sunniviisil tehakse. Teiseks aga arendatakse kloosterliku korruga, mille järjekindlaks läbiviimiseks puuduvad vastavad „müürid“, — ainult kodukorra rikkumise praktikat. Ja selles ongi õieti sellise kodukorra positiivsem tulemus, sest õpilane on siin sunnitud arendama oma algatusvõimet ja julgust riskimiseks. Ta läheb loata peole või kinno ja on väiksel viisil kangelane enese ja teiste ees. Ja, õieti öelda, ei olegi see nii halb. Vana Sparta just harrastas kasvatuslikku põhimõtet: riku korda niipalju kui mõistad ja suudad, ainult hoidu sisse kukkumast! Täbar on ainult see asjaolu, et meieaegsed keeldude sepitsejad neile mitte niisuguseid positiivseid tulemusi ei soovi. Meieaeg eelistab teisi iseloomu karastamise vahendeid, mis on seotud vaba riskimisega ja ohverdumisega, mitte aga aristokraatliku Sparta omi.

Kuidas aga õpilaste hinges liikuma panna õilsemaid püüdeid, kuidas elavaks ja tegevaks jõuks neis muuta meie kultuurielu ideaalid — selles ei ole meieaja kool suutnud veel midagi teostada, siin sipeldakse vastoludes nagu kana takus.

Meie nõuame näit. õpilaselt kui tulevaselt kodanikult rahvuslikku tunnet, kodanlist julgust, väljaastumist nõrgema kaitseks, seismist oma „tõe ja õiguse“ eest jne. Loomulikult peaks kool andma ka vabadust ja võimalust nende omaduste arendamiseks. Tegelikult aga reageerime karistusega, kui õpilased nende voorustega välja astuvad, sest iga niisugune kodanliste vooruste harrastamise tegelik katse põrkab paratamatult kooli kodukorra vastu. Jõhvi õpilased ja nende „tervitajad“ peavad kannatama oma isamaaliste tunnete avaldamise pärast.

Ilusad ja kõrged põhimõtted ning ideaalid antakse õpilastele küll päheõppimiseks ja suusõnal kordamiseks — lobisemiseks võiks öelda — tegelikult nad neid tarvitada ei tohi. Tunnis imetleme ajaloolisi isikuid, kellel julgust oli välja astuda ja protestida ülekohtu vastu, kummutada maksva

korra ja autoriteetid —, seda peab õpilane kõik teadma, aga *ainult* teadma — toimida nende eeskujude järgi ei tohi, vähemasti koolis käies mitte, sest koolis võib õpilane *kõik teha* ainult — koolikorra piires, s. t. ta ei tohi midagi teha, mis ta *ise* sooviks, ainult seda mis teised temalt soovivad. Kas sel teel kasvatatakse iseseisvaid ja ise-tegevaid kodanikke?!

„Postimehes“ 31. III. loeme Jõhvi õpilase väljaheitmise põhjuste kohta: „õpilase süü seisab selles, et ta on informeerinud ajakirjandust koolis sündinud lugudest ja peale selle võtnud haridusseltsi koosolekust ilma loata osa“. — Süüd on tõepoolest „klassikalikud“ oma vormilikkusega. Mitte haridusseltsi koosolek ise ei olnud kurjast, vaid koosolek ilma loata. Mitte asi ise ei määra, kas ta on hea või paha, vaid luba. Midagi ei ole kurjast, kui selleks direktori luba, või kui ta ise koguni kaastegelaseks on. Ja teiseks — mis-suguse kodukorra paragrahvi järgi peaks ajakirjanduse informeerimine olema kuritegu?!

Tõrva keskkooli III klass patustas tervitades jõhvilaste väljaastumist, ilma et oleks sellest teatanud klassi- või koolijuhatajale. Jällegi nõutakse ametlikku teatamist kodukorra põhjal, ei püüta aga mitte soetada vastastikuse usalduse vaimu, mille olemasolul õpilaste suuremad maalgatused iseene- sest kõneaineks tuleksid.

Niiugust vasturääkivust õpetavate ideaalide ja nõuetava tegeliku elu vahel neab keskkooli õpilane Peterson „Vaeste-patuste alevis“, nimetades seda elu-valeks, mis mürgistab õpilase elu koolis ja pärast kooli. Selles on tal täielik õigus.

Koolikord peab muutuma, kui soovime saada kõlvulikumat inimmaterjali demokraatlikule korrale, mitte sõnakuulelikku karja majesteedile. Kuigi õpilaste omavalitsuse korraldamise katsed seni ei ole andnud veel suuri tagajärgi, ei järgne sellest, et kõik peab endiselt alluma ülemuse käsule ja autoriteedile. Meie oleme võibolla kaugel veel aegadest, mil koolikord toeneks ainult õpilaste korravajaduse tundele, kuid see olgu vähemasti ideaal, mida arvestame ja mille poole püüame.

Õpetaja autoriteet ei ole ju halb: kui see toeneb õpilaste lugupidamisele, siis on tal suur kasvatuslik mõju, kuid eluvale, variseerlikkus ja vormilikkusele rajatud vahekorrad kipuvad seda hävitama. Ei seisa ju õpetaja autoriteet selles, kuidas teda silme all viisakalt palutakse ja kummardatakse ning aupaklikult kõnetellakse (ikka „härra direktor“, mitte „isand N.“ — viimase kõnetlusviisi pidas keegi koolijuhataja endale väga haavavaks...).

Õpetaja autoriteet seisab selles, kuidas õpilased suhtuvad temale ilma sunduseta, mis kõnelevad temast omakeskes. Ja just seal võib märgata, et paljudelgi õpetajatel autoriteeti ei ole, järelikult ei saa neil ka olla kasvatuslikku mõju. Ometi sekeldavad, hädaldavad ja närvitsevad sellised isikud meie koolides ning juhivad noorsugu, olles arvamisel, et nad oma kohust täidavad.

Meie õpetajate kui isikute tasapind ei ole küllalt kõrge. Mõnegi „seiklused“ on pääsnud ajakirjandusse ja nii mõnegi omad vajaks veel päevavalgust. Ei ole ka ime. Ei saa ju õpetajate tasapinda tõsta lahus üldisest tasapinnast, ei saa leida õpetajaiks küllalt väärtuslikke isikuid, kui nendes valitseb üldine pöud. Mis aga võimalik, seda peab tegema: kõrvaldama õpetajad, kes on ilmselt demonstreerinud oma saamatust ja ebakasvatustlikke võtteid, mitte aga hakkama süüdlasi otsima õpilaste seast.

Seni ei ole küllalt arvestatud suhet, mis õpetaja loob õpilastega. Ometi on see tähtsaim eeltingimus kasvatuslikuks mõjutamiseks. Muidugi ei tarvitse sellega veel õpetajate valimist õpilaste kätte anda või nende arvamist ainuotsustavaks pidada, sest paljudki õpilased meie koolioludes on kalduvad ülistama vähenõudlikku õpetajat või niisugust, kes nendega kõik lõbud ja naljad kaasa teeb —, kuid õpilaste otsus olgu üks argumentidest teatud õpetaja hindamisel.

Tuleb jõuda veendumusele, et kooli hea või halb kord oleneb ainult õpetajaist: nemad peavad vastutama ja karistust kandma, mitte õpilased. Kes hakkab õpetajaks, kes võtab enesepeale vastutuse kümnete ja sadade noorte eest, sel peavad leiduma ka hin-

geomadused, millega ta suudab kon-
takti luua õpilastega ja neid kasvata-
valt mõjutada, mis teda õpilaste ees
hätta ei jäta. Ta peab oskama ette
näha ja ära hoida täbaraid konflikte;
on need aga tekkinud, neid mõistma
likvideerida. Kes selleks vajab välist
abi, olgu koolijuhataja, ped.-nõukogu
jne. poolt, annab endale kehvusetun-
nistuse.

Õpetaja isiku kõrval vajab revidee-
rimist ka koolide kodukord. Kui just
viimasel ajal on tekkinud vahejuhtu-
musi, mida ei saa vabandada sõja- ja
revolutsioonija tagajärjedest, siis näi-

tavad need koolikorra ja kasvatusprak-
tika mahajäämist üldisest elutempost.
Vastavalt demokraatlikule korrale, kus
vajame vabu ja iseseisvaid, mitte kä-
sutäitjaid kodanikke, peaks kaduma
sealt „sõjaseaduse“ vaim. Ühtlasi tu-
leks vabaneda vormilikkuse, eluvale ja
variseerlikkuse äärmusist, sest täiesti
kaotada ei luba neid meie kultuurielu
ise. Õiglasele ja inimväärsele kohtle-
misele ning vastastikusele usaldusele
rajatud vahekorrad peaksid andma pa-
remaid tulemusi, kui seda on suutnud
saavutada meie koolide senine kasva-
tuspraktika.

Leo Tolstoi — mõttetark.

P. Bokowneff.

Saja aasta eest sündis suur vene
tõeotsija Leo Tolstoi — eimene vene-
lane, kes avaldas tugevat mõju üle Ve-
nema piiride ja sai võimsaks fakto-
riks Lääne-Euroopa vaimuilmas. See
ei olnud ainult luuletaja Leo Tolstoi,
kes pani kogu maailma ennast kuulma,
vaid ka mõttetark Leo Tolstoi: kokku-
mata ja segamata raputas ta sklerooti-
lise seltskonna põhialuseid ja pani oma
kaasinimeste mõtteilma liikuma.

On raske anda täielik pilt Leo Tols-
toi filosoofiast. Ta isegi pole seda
suutnud. Ebasüstemaatselt ja frag-
mentaarselt avalduvad tema filosoofilis-
ed mõtted tema romaanides ja novel-
lides. Ta on küll kirjutanud filosoofilis-
te ja usuliste küsimuste üle erilisi
traktaate, kuid need on täis vasturää-
kivusi. Kui keegi vene filosoof ütleb:
„Isegi kõige tähtsamatel vene filosoofide
hulgast ei ole õnnestunud omi vaateid
ühte kindlasse süsteemi viia“, siis
maksab see ütetus väljapaistvalt Leo
Tolstoi kohta. Ta on sõna tõsisest mõt-
tes vene filosoof. Venelaste kohta
maksab see, mida nimetatakse „laiaks
vene iseloomuks“. See on teiste sõna-
dega piiramatus. Venelane on igas ula-
tuses piiritu. Ta ei tunne peale tunnete
ühki mõõdupuud, ja omis tundeiski
ta on piiritu. Piiramatus on võimatu
piiridesse sulgeda, ja sellepärast vene-
lase mõtteilm on täis vasturääkivusi ja

ebakonsekventsusi. Ta ei ole küllalt
tugev, et oma sisemist rikkust valit-
seda. Loov võime on temas tugevam
kui kujundav ja korraldav võime, ja
nõnda kannatavad tema loomingud eba-
täpsast väljatöötamisest. Ja oma eeti-
lisis ja poliitilisis ideoloogias venelane
kaotab piirid ja ei leia enam teed ta-
gasi. Vene piiramatus on see, mis ei
lasknud Leo Tolstoid, seda tüüpselt
vene vaimu, omi mõtteid ja vaateid
küllalt rahuldavalt süstematiseerida.

Kuid sellel Tolstoi mõtlemisviisi
puudusel on veel teine põhjus, ja ka see
on tüüpselt venepärane. Tolstoi kui
ka üldse venelase mõtlemine on eetilist
laadi. Esimeses järjekorras ei huvita
venelast tunnetusprobleemid, vaid suu-
red eetilised küsimused. Vene filosoof
seisab sellepärast lääne-euroopa filo-
soofidega vastolus. Lääne-euroopa filo-
soof lähtub kahtlemisest tunnetuse
tõelisuses ja alles tunnetusteooriast
ta pöördu eetikasse. Seda teed käis
Descartes, samuti Kant, kes „Puhta
mõistuse kriitikast“ „Praktilise mõis-
tuse kriitikale“ sammus. Venelane
käib vastupidist teed. Ta algab suurte
eetiliste küsimustega. Nendest lähtu-
des on aga raske jõuda väärtuslikele
teoreetseile järeldusile. Sellest tekib
rahutus ja liialdatud kirglikkus, mis
tahtmatult annab teooriale oma vär-
vingu ja segab teooria puhtust. *Eeti-*

liste probleemide ülekaalus on see, mis iseloomustab vene filosoofiat, ühtlasi tekib aga sellest tema *metafüüsiline nõrkus*. Eetilistest probleemidest lähtudes ei suudeta täielikku filosoofilist ilma-vaadet luua. Ka ses mõttes on Leo Tolstoi tüüpne venelane. Teda huvitavad ainult eetilised probleemid. Kõik teised filosoofilised ja teaduslikud probleemid jäävad sellele suurele filosoofile võõraiks.

Suur eetiline elamus, mis tegi Tolstoi mõttetargaks, oli talupoegade orjus. *Vene talupoegade orjus* sai talle kõigi viletsuste sümboliks, mis tekivad ühe inimese võimust teiste üle. Kui orjade omanik ja orjaomanikkude järeltulija Tolstoi tunneb ennast juba noore mehena süüdlasena talupoegade ees. Päästev mõte omi talupoegi vabastada ei võinud talle tulla. Muidu oleks ta pidanud süüdi mõistma kõik need oma seisusest inimesed, keda ta armastas ja austas ja kellele see mõte oli täiesti võõras. Polnud ime, et noor inimene ennem oma kõlblist arvustust ei uskunud kui ta teisi hukka mõistis. Kui siis orjus ilma aadli abita riigi poolt kaotati, siis oli juba hilja, ja temale jäi tundmus, et ta oma süüdi ei saa kunagi enam heaks teha. See *kahetsusetunne* mõjus Tolstoi ilmavaate kujunemisele. Tal on soov midagi nende heaks teha, kelle ees ta tunneb ennast süüdlasena. Sellest tekib tema enesepete: ta usub, et ta teiste heaks midagi teeb, kuid tööpooldest ta teeb seda, et rahuldada oma tundmustenõuet.

Sotsiaalse tõelisuse eest Tolstoi põgeneb religiooni. *Tolstoi religioon* kasvab tüüpsest vene usuelust, saab aga siis mõnesuguseid ümberkujundusi. Venelasele on omane, et ta ei tunne ennast iseseisva individuumina nagu õhtumaa kultuuriilma inimene, vaid tunneb, et ta on omas siseilmas jumalusega lähedalt seotud. Lõppude-lõpuks on kõik inimesed jumalusega üks, ning nad on isekeskis üks. Piirid jumala ja inimeste vahel ei tundu nii teravad kui õhtumaa rahvaste usuelus. Sellega on seletatav, et *vene ilmavaadetes vähem hinnatakse ja rõhutatakse individuumi*, ja samuti, et *sotsiaalne moment on iseäranis tugev*. Inimene on kui laine meres — möödaminev nähtus, iseene-

sest tähtsusetu ja väärtusetu; väärtuslik ainult kui osa tervikust, nimelt jumalusest, kelle rüppe tagasi pöörduda, kaduda — on viimane ja kõrgeim sihtinimetus. Sellele ühinemisele jumalusega vastu panna — on kõige suurem patt, sest sellest avaldub, et inimese enesearmastus on suurem kui jumalaarmastus.

Vene usuelu ideaal on püha askeet, kes armastab jumalat rohkem kui iseennast ja on saanud seeläbi jumalasar-naseks inimeseks. Seda teed pole Tolstoi omis mõtteis mitte käinud. Ka tema nõuab täielikku enesearmastusest loobumist. Kuid *kristlusest* on ta kujundanud enesele *omapärase vaate* ja see on väga ühekülgne. Ajalooline kristlus, mis kehastub kirikus ja dogmas, on tema arvates Kristuse õpetuse karikatuur. Kogu kristlik tõde avaldub paaris kõlbluslauses, mis Tolstoi mäejutlusest leiab. Ta ei usu mitte Kristuse jumalikkusse või tema ülestõusmisse, vaid hindab temas kõige paremat inimeste hulgas, kes iialgi on elanud, inimest, kes on leidnud elu õige mõtte. See on tähtsaim religioonis ja ainus tõsine filosoofia ülesanne. Religioon kui ka filosoofia on *elu õige mõtte tundmine*. Usu läbi saavad inimese toimetused mõistlikkudeks. Religiooni süda on eetika, ja see põhjeneb mõistusel. Nõnda on Kristus moralist, kes õpetas inimesi mõistlikult elama.

Religiooni käsud Tolstoi järgi on järgmised: sa ei pea mitte töötama; sa ei pea mitte vihastuma; sa ei pea mitte kohut mõistma; sa ei pea mitte abielu rikkuma; sa ei pea mitte jõudu jõu vastu tarvitama; sa ei pea mitte kurjale vastu hakkama; sa pead oma ligimest armastama nagu iseennast. Tasandus, endasalgamine, soovidetud on see, mis Tolstoi inimeselt nõuab. Kõigepealt peab ta *täielikult loobuma väevõimust*. Jõudu jõu vastu tarvitada tähendaks — halbuse rohkust maailmas ainult suurendada. Kui kõik inimesed on seda tunnetanud ja mõistlikuks saanud, siis kaob riik, see suurim inimkonna vaenlane. Seni aga inimesed peavad kannatama ja hoiduma kõigest sellest tagasi, mis teeb sõltuvaks eraomandusest, riigist ja kirikust. Sest riik on organiseeritud röövimine,

kirik on pettus ja eraomandus on ülekohtus. Kui inimkonna arenemine on lõppeks õigele teele jõudnud, siis elavad inimesed enesega ja loodusega kooskõlas ja teevad ainust mõistlikku ja inimesele väärilist tööd — põllutööd. Seda peab aga inimene ka ainult enesele ja mitte teistele tegema. Kõik peavad olema üheväärsed, mitte ühed peremehed ja teised sulased. Kõik peavad elama lihtsalt ja olema talupojad. Et seni mõisnik elas talupoja tööst, mõtles ta endale välja palju kasutuid asju ja raiskas nendele oma vaba aega ja jõudu. Nende asjade hulka, mis muud pole kui tühine ja kasutu aja viide, kuuluvad kõik teadused ja kunstid. Kõik, kes pole talupojad, nimelt vaimse töö tegijad ja vabrikutöölised, ühe sõnaga linn, on degeneratsiooni nähtus, mis peab kaduma, kui kõik inimesed on mõistlikuks saanud, tähendab kui inimesed vabatahtlikult ja teadlikult talitavad jumala tahtmise järgi. See sünnib, kui inimesed kristlikku õpetust, muidugi Tolstói kujutlusel, vastu võtavad, ja siis tuleb jumalariik. Muidu ei tarvitse inimene midagi teha ega soovida. Headus võidab lõppeks iseenesest ilma inimese abita. Kogu inimese püüdmine on naeruväärt. Temast pole olnud kunagi kasu. On hullumeelus, et inimesed üldse võivad midagi korda saata ja et inimesed võtavad aktiivselt osa ajaloost. Isiku tähtsus on tühi sõna. Niinimetatud suured isikud ajaloos on ainult etiketiks, andes sündmustele nime, ei oma aga seejuures nendega tõepoolest midagi ühist. Napoleon, näiteks, sarnaneb lapsele, kes tõllaakna rihmast kinni hoides, kujutleb, et ta tõlda juhhib. Napoleon ei ole kangelane ega suur sõjaväejuht; hästi väljatöötatud lahinguplaan on „saksa pedantsus“, on enesepete. Kutuzoff aga, kes käed rüppe paneb ja asjul laseb minna iseenesest, on tark. Ta jätab tegutsemise jumalale ja ei sega ninakalt jumala tegutsemist. *Täielik passiivsus* on inimese jumalaga ühinemise eelduseks. *Inimkonna kustumine* ja jumalusega ühinemine on viimane ja kõrgeim inimelu siht.

See oli katse anda Leo Tolstói filosoofilisest vaateist kokkuvõtlik pilt. Selles avaldub *sügav kõlbline tõsidus*, kuid,

arvan, ta laseb Tolstói filosoofiliste mõtete *puudusi ja vasturääkivusi* läbi paista. Katsun nüüd analüüsida üksikuid elemente Tolstói vaateist.

Tolstói katsub õigustada *vene passiivsus*. Tema järgi see on seisukord, mis viib meid jumalale lähemale. Nii saab passiivsus usulise värvingu. Siis Tolstói teeb ühe sammu edasi ja nimetab kannatuse pühaks. *Kannatus* on midagi positiivset, on midagi jumalameelepärast. See on tee, mis viib jumalale, see on abinõu, mis aitab õndsust saavutada. Tolstói teeb veel ühe sammu edasi ja oma õpetusega, et ei tohi kurjale vastu hakata, jõuab hiina mõttetarga *Laotse kvietismini*, tähele panemata, et see õpetus ei ole kooskõlas kristliku ligimesarmastusega. Kes armastab oma ligimest tõsiselt, see tahab kindlasti kaitsta teda ülekohtu eest. On keeruline küsimus, kuidas võib siin luua kooskõla. Igatahes Tolstói ei suutnud seda. Järjekindel on ta aga, kui ta jõuab *Schopenhaueri pessimistliku elueitamise* juurde. Aktiivsuse eitamine viib järjekindlalt elueitamisele.

Edasi Tolstói ilmavaates mängivad tähtsat osa *Rousseau mõtted*, nimelt, esiteks tema õpetus, et kõik inimesed on üheväärsed, teiseks, et inimese lihtne ja loomulik seisukord on parem kui kultuurne seisukord. Tolstói nõudmises, et inimesed peavad saama lihtsaiks, on Rousseau mõtted saanud puhta vene kuju, sest siin tuleb ilmsiks *venelase antipaatiat euroopa tsivilisatsiooni vastu*.

Sellest õpetusest lähtudes Tolstói saab *põhimõtteliseks riigivastaseks*. Tolstói mõistab riigi all, nagu venelane üldse, despotilist riiki. Despotilise valitsuse all ei võinud Venemaal tekkida armastus riigi vastu. Vene haritlased, kes selgelt nägid ebakooskõla aasiapärase despotismi ja euroopapärase vabaduse ning inimõiguste vahel, said riigivastaseiks. Sellest naiivsest, kuid puhtvenepärasest üldistusest tekkis põhimõtteline riigivaenlus, mida leiame ka Tolstói juures.

Veider on Tolstói *vaenlus kunsti ja teaduse vastu*. Ta on ligidalt seotud Tolstói teiste vaadetega. Teadus, Tolstói arvates, vastavat kõiksugustele, mitte kellegile tarvisminevatele küsimustele, ta ei panevat aga tähele ainu-

kest tähtsat küsimust, see on elu eesmärki. Tolstoil puudub täielikult huvi puhta tõe tunnetuse vastu. Tunnetus, tema arvates, on väärtuslik ainult selle läbi, et ta inimest eetilisel paremaks teeb. Kuid see ei või ju kunagi olla teaduse ülesanne. Sääraselt Tolstói otustab ka kunstist. Tundub imelik, kui nii geniaalne kunstnik nagu Tolstói tahab sundida kunstile peale utilitaristlikku eesmärki, ja kui ta mõistab hukka niisuguseid inimesi nagu Sheakespeare ja Richard Wagner. Ka Lääne-Euroopa filosoofidest ei ole Tolstoil mingisugust arusaamist. Probleemidest, mis neid huvitavad, ei saa tema lihtsalt aru. Nad polegi tema jaoks probleemid, vaid tühi mäng. Kui temale kord Nietzsche tööd ulatati, väljendas ta oma arvamist Nietzsche kohta huvitavalt: „Lõppude-lõpuks“ on Nietzsche ometi üks ahv.“ Mida Tolstói siin suure järjekindlusega ja otsekoheusega väljendas, on see, et temale kui tüüpile venelasele euroopa kultuur on täitsa võõras.

Tolstói *arvamuste kohta ajaloost* võime meie ainult õlgu kehitada. Kuid psühholoogiliselt me võime neid seletada sellega, et venelane oma ilmavaateis eitab tahtevabadust ja isiku tähtsust.

Oma *vaateis kristlikule õpetusele* Tolstói sattus ummikusse, kuigi ta seda ei märka. Siin kergib tema juures esile *ratsionalism*, mis valitses Euroopas möödunud sajandi viimseil aastakümneil. Selles punktis tema mõtteviis ühtib suure norra luuletaja Henrik Ibseni omaga, kes samal aastal sündis kui Tolstoigi: mõlemad püüavad konstrueerida mõistusepäraseid elu ideale, millesse nad tahavad suruda reaalse elu, jättes tähele panemata fakte ja ajaloolisi sündmusi. Tolstoil ei ole

õigus, kui ta oletab, et kristliku õpetuse tunnustamine, muidugi kitsas Tolstói poolt antud kujus, olevat ainuke asi, mida võib inimeselt nõuda, ja suutvat kogu inimkonda uuendada. Kristlik õpetus, iseäranis kui ta astub vastu kogu euroopa kultuurile, ei saa siiski haarata elu tema terves ulatuses. Elu pole nii lihtne, kui Tolstói teda omas vanaeas soovis kujutella. Nooreas poleks teda tema kristlik õpetus, kui talle see oleks esitatud, kindlasti mitte rahuldanud. Seda Tolstói ei näe, kuid ta tunneb valuga, et tal ei õnnestu viia omaenda elu oma õpetustega kooskõlla. Selle vasturääkivuse all on ta lõpmata kannatanud. Siin avaldub tema elus sügav *traagika*. Kui ta seda vasturääkivust enam kannatada ei suutnud, põgenes ta kaheksakümnekahe aastasena Jasnaja Poljaanast ilma eest, kuhu tema õpetus ei kõlvanud.

Kuigi Tolstói tundub meile võõras paljudes õpetustes, siiski võime meie temast aru saada, kui vaatleme tema ümbrust, ja võime imestella tema suurst. Materjalismi ja ateismi ajajärgul Tolstói astus religiooni eest välja ja seletas, et maapealseil varadel, võrreldes sisemise rahuga, pole mingisugust väärtust. Ta sundis oma kaasaegseid, kes olid nii uhked oma kultuurile, jõudma selgusele selle kultuuri tõeliku väärtuse üle. Tema *palav, otsene tööotsimine* mõjub veel praegu. Ta sunnib meid mõtlema läbi kõik, mis paistab meile iseenesest mõistetav ja mille järgi meie seame oma elu. Palju asju, mille vastu Tolstói võitles, osutus siiski väärtuslikuks. Siia kuuluvad esimeses järjekorras lääne-euroopa kultuuri põhialused, mida Tolstói kui venelane ei tahtnud tunnustada. Me teame nüüd seda kindlamini, kui suure väärtuse nad omavad. Ja ka selle eest me võlgname tänu Leo Tolstoile.

Kooli õppeaiad.

J. Kaarma.

Kooliaedade riigimajandusliku ja pedagoogilise tähtsuse tõttu on see küsimus meil oma kooli loomise esimestest päevadest saadik päevakorral; õpetajate kongressidel on kooliaedade tarviduse mõte leidnud pooldamist ja ka õpekavadesse on võetud teatavad soovivaldused. Kuid siiski pole jõutud vagadest soovidest palju kaugemale, ja kooliaedade küsimus püsib meil päevakorras, oodates meie aja nõuetekohast lahendamist.

Seni on seda küsimust käsitletud aianduse eriteadlaste poolt puhtmajanduslikust küljest, nähes kooliaedade asutamise kaudu aianduse erioskuste levitamise võimalust laiematesse rahvahulkadesse ja selle suurt majanduslikku tähtsust tulevikus. Teiselt poolt on vaadatud kooliaeda kõrgelt linnulennult ja hinnatud üle selle kasvatavat mõju, nähes selles kõigi vooruste algust, ilma et oleks näidatud, kuidas see oleks teostatav tegelikus koolielus. See on ka arusaadav, sest meil puuduvad kogemused kooliaedade kui õppeaedade korralduse alal, välja arvatud vast mõned arad algatused. Kuna välismaal viimase 4-ja 5-e aastakümne kestes on kujunenud mitmesugused eri-õppeaia tüübid vastavalt õppeprintsiipidele ja kooli erisugustele tüüpidele, pole meie kaugemale saanud kooliaia üldmõistest, nagu selle all mõeldi endisel ajal iga aedamis asus kooli juures ja oli kooli kasutada. Kuid ometi oleks aeg ka meil jõuda selgusele, kuidas kooliaiad peaksid meil arenema erisugustes tingimustes, nagu maal ja linnas, teiselt poolt üldharidusliku ja oskuskooli juures; erinõuded peaksid juhtima meilgi kesk- ja algkooli õppeaedade korraldust ja ise alustel tuleks rajada vaeslaste varjupaiga aiad.

Käesoleva kirjutise ülesanne on astuda lähemale kooliaia küsimusele selle üldmõiste differentsumise mõttes. Küsimuse laia ulatuse pärast tahan piirata seda ülesannet; jättes kõrvale kutsekoolide ja varjupaiga aedade küsimuse, olen valinud üldharidusliku kooli õppeaedadesse puutuvad küsimused alljärgnevate ridade käsitlusalaks.

Kooliaia tähtsust

on ikka rõhutatud nii ajakirjanduses kui ka kõnelustes õpetajate kongressidel ja päevadel, kuid need arvamisid on mitmesugused ja sagedasti üksteisega sobimatud. Kutselised aednikud ja agronoomid tahavad näha kooliaedu kasulikkude praktiliste oskuste levitamise teenistuses ja on nõudnud, et need oleksid tulunduse mõttes eeskujulikud; kuna looduseloõpetajad tahavad näha õppeaeda looduseloo käsitluse teenistuses; et ka koduloo ja maateaduse õpetajal võivad olla kooliaia suhtes oma erinõudmised ja soovid, on iseenesest mõistetav. Õpilaste ilutunde arendamise seisukohast võiks nõuda, et kooliaed oleks ainult iluaed. Kooliaia korralduse suhtes võiks olla veel teisigi seisukohti. Nii näevad ka mõned selles tähtsat tegurit õpilaste füüsilises kasvatuses ja selle suurt sotsiaalset ja moraalselt mõju õpilastesse, kes töötavad aias ühiselt üldsuse kasuks. Looduseloõpetajad näevad õppeaia tähtsust selles, et ta pakub õpilastele lõpmata külluses elavat materjali vaatluseks, võrdluseks, otsustamiseks ja katseteks ning võimaldab õpilaste meelegaorganite tarvitamist ning intellektuaalset arendamist. Taimede kasvatamine nõuab õpilastelt ka teatavat püsivust, ettevaatust, kohusetunnet ja lugupidamist kasvava areneva looduse vastu, mille annetest oleneb mitte ainult loomastiku, vaid ka kogu inimkonna elu. Näib olevat küsitav, kas me suudame tõsta koduloo ja looduseloo õpetamist algkoolis ajakõrgusele, kui meil puuduvad eeskujulikud õppeaiad.

Õppeaedade tulisemad mõttekandjad on selle tähtsust nii mõneski asjas liialdanud, kui julgesid tõendada, et õppeaed tähtis on ka matemaatika ja maateaduse õpetusel ning kehalisel kasvatusel. Niisugune liialdus võis olla kasulik õppeaedade mõtte propageerimiseks, aga see on teiselt poolt ka kahju toonud, tumestades arusaamist õppeaia õigetest ülesannetest. Sest mida laialdasemad nõudmised seati kooliaiale, seda raskem oli teostada neid. Selle järeldusel tulid pettumused, mis sundisid seisukohti üm-

ber hindama ja jääma reaalseste võimaluste juurde. Lehitsedes kirjutisi, mis ilmunud meil kooliaia kohta viimasel aastakümnel, võib märkida ühelt poolt teatavat liialdust kooliaiale püstitatud nõudmistes, ja teiselt poolt ühekülgsust, kuna pole arvestatud reaalseid olusid ja võimalusi ning pole küllalt kindlapiirilisel näidatud õppeaja õige koht tegelikus koolitöös. Kooliaedade korraldus tuleb viia läbi kooskõlas igapäevase koolitöö nõuetega, nii et aed ei muutuks õppetöle koormaks ja mingiks luksus-asjaks. Selleks, et kooliaed rahuldaks ajanõudeid, oli tarvis võtta ette selle sisemises korralduses mitmesuguseid uuendusi vastavalt uutele õppeprintsiipidele. Lääne-Euroopas on koolidel õppeaegade korralduse alal 40-50-ne aastane kogemuste rida seljataga, mida meie ei või jätta tähele panemata, kui me ei taha kord tehtud vigu korrata. Ülevaatlik pilk kooliaiaandusliikumisele võiks olla kasulik meile nii mitmes teiseski suhtes, sest seisame õppeaegade asutamise ees, kus endil kogemused puuduvad.

Kooliaiaandusliikumine Läänes.

Kooliaia idee on sama vana kui rahvakool. Selle algatajad olid Comenius, Pestalozzi ja Rousseau. Iseäralist hoogu saab kooliaedade asutamine möödunud sajandi viimasel veerandil. Kesk-Euroopa riikides esialgu puhtmajanduslikust tarbest. Linnade kiire kasvamisega tekkis suurem nõudmine aiasaaduste järele, ja riigivalitsus, vastu tulles elunõuetele, hakkas levitama eeskujulikult korraldatud kooliaedade kaudu aianduse mõtet rahva hulgas. Suured teened selle liikumise algatuses on Viini prof. dr. Erasmus Schwabil, kes 1870. a. avaldas esimesena sellesse küsimusse puutuva teose „Der Volksschulgarten“i“. Schwabi teos saab suure tähelepanu osaliseks nii Austrias, Ungaris kui ka teistes naabermaades. Sellepärast peetakse S. kooliaedade ideeliseks isaks. Samal ajal (1870. a.) ilmub Ungari haridusministri ülesandel Gönyz sulest teos, mis õhutab koolide juurde aedade asutamist ja milles soovitatakse puu- ja keeduvilja ning tööstustaimede kasvatamist puhtpõllumajandusliikudes huvides. Asja virgutuseks peeti palju õpetajate kongresse, kus harutati kooliaiaandusse puutuvaid küsimusi; ja el-

lukutsutud aiatööstuse seltside poolt varustati kooli hinnata keeduvilja seemnetega katsete tarvis. Hoogsa kihutustöö tõttu on mõnedki endise Austria-Ungari riigi provintsid, nagu Böömi ja Määrimaa, muutunud eeskujulikkudeks aiatööstuse maadeks. Neis maades on kõige tihedam kooliaedade võrk kogu maailmas.

Endisest Austria-Ungarist levib kooliaiaanduse idee ka teistesse riikidesse. Nii oli Rootsi rahvakoolide juures juba 1876. a. 1602 aeda, mis seisid põllumajanduse õpetamise teenistuses. Kooliaedu hakatakse asutama ka Belgias, Hollandis ja Prantsusmaal. Üks Prantsuse koolidevalitsuse eeskiri 1885. a. nõuab rahvakoolidelt aedade asutamist ja põllumajandusliikude katsepõldude sisseseadmist. Sama nõudmistega esines Šveitsi põllumajanduslik selts oma maa koolide suhtes. Inglismaal saavad 1892. a. peale rahvakooli lõpetajad, kes valivad põllumajanduse tulevaseks elukutseks, kooliaedades sellekohast õpetust. Saksamaal kooliaedade asutamine võtab eriti linnades möödunud sajandi üheksakümnendates aastates hoogu, kuid hoopis uutel põhimõtetel.

Nii on kooliaiaanduse mõte leidnud poolehoidu pea kõigis Euroopa ja ka Põhja-Ameerika Ühisriikides, kuid igal pool oma maa olude ja nõuete kohaselt. Samal ajal on kujunenud mitmesugused kooliaia tüübid.

Esimesed kooliaiad

olid praktiliste teadmiste ja oskuste edasiandmiseks õpilastele. Nende kaudu tutvustati õpilasi uute ratsionaalsete maaharimise viisidega ja kasulikimate taimeliikidega. Koolinoorsoo kaudu saatis end Austria-Ungari rahvakool tähtsad põllumajandusliikud uuendused ellu ja vastuvõtliku noorsoo kaudu võideldi vanade eelarvamustega. Tolleaegses normaalkooliaias leidis põllumajanduse katsepeenar, puukool, keedu- ja puuvilja osakond, kasulikud tööstustaimed, ilupöösad, lillepeenar, lehtla, taimelava, kompostihunnik, mesila ning arstirohtude ja maitsetaimede osakond. Õpetaja juhatusel õpilased tegid kõikisugusi töid: kaevasid, külvasid, lõikasid oksid, pookisid, silmasid ja tutvusid mesilaste pidamisega. Erilise tähelepanu osaliseks said katsepeenrad.

Asja uususe tõttu rahvakooli õpetaja-

jad olid mõnigi kord aia korraldusega hädas, kuna nad polnud seda kunagi õpinud, mida pidid noortele õpetama. Et saada raskustest üle, asutati Böömimaal eeskujulikud kooliaiad (Musterschulgarten) ja pandi aianduse instruktorig ametisse. Ühes praktilises juhises, mis 1878. a. Schwabi poolt välja antud, leiame musteraia kohta järgmised nõuded: Kooliaed olgu võimalikult suur (1 Austria Joch, s. o. 5755 m²); sellest maast 1500 m² puuvilja alla, viinamarja, keeduvilja ja põllukultuuride alla iga ühe tarvis eraldi 300—350 m². Ülejäänud osa lillede, kasulikkude taimede ja muude kodumaa taimede kasvatamiseks. Berliini õpetaja A. Mell seab täiendavaid nõudmisi kooliaedadele, avaldades 1885. a. käsiraamatu kooliaedade asutamise ja pidamise kohta. Nii nõutakse, et õpilastele peale praktiliste teadmuste antaks ka teoreetset õpetust aiatöös ja põllupidamises. Aia jaotuses leiame mõned uued osakonnad õlirikastele, mürgistele, mugul- ja juurtaimedele, erigrupid moodustavad kiud ja värvtaimed. Õpilastele nõutakse õpetust väetamises ja seemne kultuuride kasvatamises. Õpetuse kohaks on klass, kuhu aiast tarviline materjal kaasa võetakse. Igale taimel aias kinnitati juurde ladinakeelne nimi.

Nagu näha neist nõudmistest, oli tolleaja kooliaia juhtivaks ideeks *rahvamajanduslik tulunduse printsüüp*. Nii sugune kooliaed võis olla kasulik õpetajale, kes aiasaadusi kasutas, kui ka lastevanematele, kes võtsid siit eeskuju. Lahenes selle kaudu ka kiirelt kasvavate tööstuslinnade varustamine aiasaadustega. Aianduse edendamine võimaldas maa tihedamat rahvastamist. Kuid jooksva koolitöö suhtes tundus kooliaed nagu üleaarune kõrvalharu, ilma et oleks olnud tihedamat sidet sellega, mis tehti klassis. Kooliaia mõte tungis kooli väljaspoolt; ta ei saanud algatust koolitööst endast, nagu seda oleks võinud oodata. Sellepärast on neis esimestes nõuetes palju kunstlikku ja üleaarust, millest kool hiljem end vabastas.

Looduseteaduse süvenemisega omab looduselugu kooli õppekavades ikka suurema eluõiguse. Taimeteadus ei leppinud enam ainult liikide välise kirjeldusega, uurimise alla tulid taime sisemine

ehitus, elutegevus, õie bioloogilised nähtused, üksiktaime võitlus oma olemise eest. Kõikuma löi aastasadu valitsenud usk taime liikide muutatusesse. Cuvier, Lamarcki ja Darwini ideed tungisid õpetlaste kabinetidest koolidesse.

Esimesed kooliaiad olid õpetajale ja õpilasele ainult tööaiaks ja praktiliste oskuste omandamise paigaks, kuid ei aidanud õpetajale selgitada kaugeltki neid suuri küsimusi. Tarvis oli võtta ette kooliaias uus ümberkorraldus puhtteaduslikkudes huvides ja *kohandada kooliaed looduseõpetuse nõuete kohaselt*. Selle vasttõusnud tähe all asutatakse Austrias, Šveitsis ja Saksamaal uuetüübilised kooliaiad, mis kannavad bioloogiliste õppeaedade nime.

Bioloogilised aiad.

August Lübeni, Jungi ja Schmeili poolt põhjendatud bioloogiline meetod teeb Saksamaalt võidukäigu läbi kogu maailma ja annab bioloogiliste aedade asutamisele tugeva tõuke. Šveitsi prof. dr. Mühlberg oma kirjutises, mis avaldatud 1898. a. Argau kantonkooli programmis, jaotab õppeaia kolme osakonda. Esimene osakond on määratud niisugustele taimedele, mida õpilased ei saa tuua vabast loodusest, nagu luuviljad, lina, kartul, tubak jne., üldse 15 liiki. Need taimed olid määratud klassis kasutamiseks kas looduseloo või mõne muu õppeaine käsitlemisel. Teine osakond kuulub taimede süstemaatikale ja kolmas — bioloogiliste küsimuste selgitamisele. Süstemaatilises osakonnas leiame ühel peenral mitmesuguseid esindajaid ühest liigist, teisel peenral ühe perekonna mitmesuguseid liike, kolmandal peenral ühe sugukonna perekondade tüüpseid esindajaid, järgmisel peenral ühe taimklassi sugukondade esindajaid jne. Üldiselt pidi see osakond kujunema elavaks süstemaatikaks. Erilist tähelepanu on antud aga bioloogilisele osakonnale. See jaguneb paljudeks peenardeks. Iga peenar peab olema elav vastus mõnesugusele bioloogilisele küsimusele. Nii näidatakse ühel peenral liigi muutumist kultuuri mõjul; teisel — taime paljunemisviise seemnete, mugulaste, sibulate, juurikate ja roomavate võsundite abil; kolmandal — sarnastamise organite muutlikkust; neljan-

dal — auramist takistavaid ja edendavaid tegureid; viiendal — veetaimi; kuuendal — öiebioloogiat; seitsmendal — seemnete levimisviise jne. Aeda harivad ja peavad korras õpilased. Nooremad õpilased töötavad vanemate kasvandikkude juhatusel ja viimased saavad näpunäiteid õpetajailt. Prof. Mühlbergi bioloogilise õppeaia prototüüpi on elustatud Šveitsis ja Saksamaal mitmel pool suuremate või vähemate muudatustega. Nii Dresdeni õpet. E. Hermann püüab tõsta bioloogilise õppeaia ilu purskkaevude, lehtlate, kivigruppide ja geoloogiliste profüülide ning ilupõõsaste rühmadega. Ka arvab H., et looduseõpetus peab sündima aias, vastasel korral kaotaks aed nagu oma tähenduse. Sama arvamist väljendab üks teine autor C. Craeber *) õpetamise koha suhtes.

Huvitava teisendi õppeaedade hulgas leiame Frankfurdi Liebig'i realkooli juures. Aia asutaja dr. Stelz on püüdnud siin kõik teha, et aed oleks elavaks õpperaamatuks, millest õpilased võiksid hankida bioloogilisi teadmisi. Siin on kaevatud kunstlik tiik 30 m² suur, 60 sm sügav, sünnitatud kunstlikult mäed ja orud ning istutatud sinna mitmesugused taimeühiskonnad, mis peavad kujutama looduse suuri ühiskondi miniatüüris. Et õpilased näeksid paremini, kuidas sünnib taimeühiskonnas võitlus olemise eest, ei piirata ühegi taime levimist ega takistata liikide väljasuremist, kõigile ka umbrohtudele antakse ühesugune eluõigus kultuurtaimede hulgas. Et aed enda alla võtab ainult 450 m² pindala, siis näib olevat üsna kahtlane siin *ökoloogilise printsipi* tagajärjerikas teostamine.

Huvi bioloogilise aia vastu on olnud ikka suur. Niisuguste aedade asutamisest looduselooõpetajad on võtnud osa suure vaimustusega. Selleks kasutati kooli planguääred ja spordiplatsi servadki, kui puudus parem avaram ruum. Õpetajaid ei ole heidutanud suur vaev ja hool, mida nõuab niisuguste aedade korraspidamine. Kuid pettumusi on olnud küllalt, eriti suurlinnades, kus kõrged majad varjasid taimed kõrgete

müüride vahele. Siin olid elutingimused soodsad ainult varjulilledele ja sagedasti polnud nendegi kasvatamiseks ruumi. Pettumusi tõi ka ülistatud aias õpetamine. Tööl ei olnud tarvilist süvenemist. Tuli tagasi pöörduda klassisõpetusele, kus õpilaste meeled rahulikud ja tähelepanu püsivam viljakamaks tööks. Moodne õpetus nõuab, et igal õpilasel oleks õpitav taim käes, ka seda ei võimaldanud puhtbioloogiline õppeaed, kui ei tahetud huvitavaid taimegruppe üles noppida, lõplikult hävitada. Koolitöö praktilisest tarbest tekib linnades uus õppeaia tüüp, mille prof. Pfuhl ristis *taimeaedadeks* (Pflanzengarten).

Taimeaiad

said alguse linnades, kus botaanilise materjali kättesaamine on alati raskem kui maal looduse rümpes. Bioloogilised aiad rahuldasiid ainult osalt kooli nõudeid, pakkudes õpilastele huvitavat materjali iseseisvaks vaatluseks, aga ei olnud kohased taimede hankimiseks. Hoopis rahuldamata jäid need koolid, kus polnud ruumi puudusel võimalik aeda asutada. Nii on teada, et Frankfurdis, kus $\frac{2}{3}$ koolidest on varustatud bioloogiliste aedadega, selle kõrval peetakse veel suuremat taimeaeda. Bioloogiliste aedade puudust püüti kõrvaldada ka sel teel, et tunnis käsitlusele tulev taimmaterjal lasti õpilastel mujalt tuua või asutati hankimiseks isesugused peenrad, nagu prof. Mühlberg ja dr. Esser *) seda soovitanud.

Taimeaia korralduses ei peetagi tähtsaks missuguses järjekorras taimed istutada. Pearõhk pannakse sellele, et aed suudaks anda kõiki taimi, mis tulevad koolis käsitlusele. Rahuldab taimeaed enam kui ühe kooli nõudeid, siis nimetatakse seda *kesktaimeaiaks*, mis oma nime pärast sugugi ei tarvitse linna keskkohas olla. Kesktaimeaed ei ole õpilastele õppimise ega vaatluse kohaks ja õpilased ei võta aia harimisest ega korraldusest osa. Aeda juhivad keegi asjast huvitatud õpetaja või sellekohane komisjon, kuna kogukondlik omavalitsus kannab aia ülalpidamise kulud. Koo-

*) Vaata, C. Craeber, „Ideal Schulgarten im XX Jahrhundert“.

*) Vaata Dr. Esser „Das Pflanzenmaterial den botanischen Unterricht“.

lid esitavad aiale omad soovid, andes taimede nimekirja, milliseid õppetundideks tarvis. Aiast teatatakse igal nädalal ringkirjaliselt koolidele, missugused taimed on õitsema hakanud. Kesktameaedu on asutatud väga palju just Saksa linnades, nagu Leipzigis, Königsbergis, Stettinis, Stuttgartis, Breslaus, Kölnis j. m. Berliini taimeaed varustab enam kui 150-et kooli taimedega. Siin kultiveeritakse umbes 1200-dat taime-liiki, mis kokku on toodud nii kodumaalt kui ka teistest riikidest ja ilmajagudest. Siin esinevad Siberi, Hiina, Jaapani, India, Egiptuse, Kaukaasuse, Itaalia, Tšiili, Kapimaa, Meksiko j. m. m. taimkondade esindajad. Säärase hulga eksootiliste taimede kasvatamise kulud pole kaugeltki väiksed. Berliin, kui pealinn, võis lubada endale niisugust torredust, mitte aga mõni väike provintsi-linnake.

Seda pidasid Pooseni taimeaia korraldajad silmas ja püüdsid olla kulude suhtes õige kokkuhoidlikud. Selle kohta kirjutab Dr. Pfuhl *) kui mainitud aia korraldaja: „Iga taim, mis aeda istutati, pidi vastama kolme nõuet:

1. ta pidi õpetuses olema teatava ülesande lahenduse vahendiks,
2. ta pidi kodumaa loodusest pärit olema,
3. ta kultiveerimine ei tohtinud olla liiga kallis.

Erandeid tehti ainult neile võõrmaa taimedele, mis aklimatiseerunud ja mille käsitus eriti huvi pakkus. Vaatamata pindalale (31 × 36 m) aed annab aastas koolidele ligikaudu 40.000 taime eksemplari. Aia ülalpidamise

*) F. Pfuhl. „Der Pflanzengarten“.

kulud väljaantud taimeeksemplaride arvule jagades tuli iga taim maksma pool penni. Et viimane aiatüüp üksi nähtavasti ei suuda koole rahuldada, harastatakse taimeaedadega paralleelselt ka bioloogilisi aedu, aga ka esimene kooliaia tüüp pole välja surnud. Sellele on eluõigus jäänud maa koolide juures.

Nii on välismaal kujunenud kolm isesugust kooliaia tüüpi: 1. *kooliaed* esialgses mõistes, kus kasvatati ainult majanduslikult tähtsaid kultuurtaimi, niisuguseid aedu on leida meilgi; 2. *bioloogiline õppeaed*, kus taimede valiku aluseks olid bioloogilised huvid ühe või teise looduseähtuse vastu, mida sooviti teha ka õpilastele vaatluseks kättesaadavaks; Selle liigi õppeaia teisendina võiks vaadelda ka *ökoloogiliselt* korraldatud õppeaia; ja 3. *taimeaed*, mille ainukeseks ülesandeks on kasvatada tundideks tarvilist taime materjali, et muuta klassitööd viljakamaks, sest linnades kippus looduseõpetus muutuma raamatuliseks. Esimesed kaks aiatüüpi on mõeldavad ainult kooli juures, neis õpilased töötavad õpetaja juhatusel, kuna taimeaed võib olla ka koolist eraldatud, aga niisugusel juhul tuleb seda harida palgatud tööjõuga.

Lõpetades ülevaate välismaa õppeaedade-liikumisest, olgu tähendatud, et nende ridade kirjutajal puudusid täielikumad andmed selle küsimuse aremise kohta pärast ilmasõda, aga rõõmustavalt on kuulda, et mag. Port on võtnud ette selle ala uurimiseks välismaal ringreise. Meie lähem ülesanne oleks oma õppeaia ideaali püstitamine, mis oleks kooskõlas meie maa kliimate tingimuste, rahvamajanduslikkude olude ja jooksva kooliaia nõuetega. Aga sellest edaspidi.

Brosüür-kirjandid.

A. Behrsing.

Juba kaheksa aastat tagasi oli minul võimalus välja panna brošüür-kirjandeid pedagoogilisel näitusel Tallinnas. Sest ajast saadik on kogemused ikka enam ja enam mind kinnitanud alatud tee õiges suunas.

Lubatagu mulle siin lühidalt esitada selle tööviisi põhimõtted,

1. Kirjandeid esitatakse mitte vihkuis, vaid *brošüüridena*, s. o. õpilane ise valmistab kaane ja kinnitab sellesse oma töö.
2. Õpilane ilustab kaane, vastavalt sisule, joonisega — tušiga, vesivärvidega või ilupaberiga. Kaanel leiab oma koha kir-

jandi teema ja õpilase nimi eh-
tekirjas.

3. Kirjandi leheküljed kannavad järjekorra numbroid, äärjooni ja lõppvinjette. Kirjandi esitähed tuleb erilise hoolega kirjutada.
4. Teksti võib asetada soovikorral jooniseid. Maitse kasvatamiseks nimetatud sihis on kohased eeskujulikult kirjastatud ja illustreeritud raamatud ja vanad käega kirjutatud algkirjad.

Missugused on selle tööviisi pedagoogilised väärtused?

1. *Käekiri paraneb silmapaistvalt.*
2. Õpilane harjub hindama oma vaimutööd ümmarguse tervikuna, kirjandusliku, kuigi veel väga piiratud, kunstiteose eona.
3. Tiivustatakse soov anda võimalikult paremat.
4. Teritatakse vaadet kirjandusliku kunstiteose tehnilisele kompositsioonile kui ka kirjastuse küljele.
5. Tõstetakse maitset sisus ja vormis.

Erilise rõõmuga tuletan meelde üht kirjandit sel kujul teemale: „Rännakul läbi kodumaa“. Õpilane — päs-

tine kodumaa ajaloo teaduslik uurija — oli kinnitanud 12-nel värvilisel kartongil suures (foolio) kaustas (kausta valib õpilane ise!) 60 kodumaa vaatepilti ja kirjutanud nende vahele umbes 20 lehekülge teksti. Need 20 lehekülge — tihedalt kirjutatud — sisaldasid juuresolevate vaatepiltide kirjelduse *isiklike* muljete ja uurimuste põhjal, isegi ühe teadusliku uurimisreisi kaevamiste kohta. Kaane moodustas tugev värviline kartong. Ilustavaks kinnitiseks oli omapunatud kirju nöör.

Kirjandite esitamine brošüüridena ei ole sunduslik. Sellele vaatamata selgub, et peaaegu kõik õpilased eelistavad just seda vormi. Eriti head joonistajad, kes mõnikord leiavad päris üllatavaid ideesid.

Õpilastele, kes ei ole osavad joonistamises, selgitatakse, et nad võivad piirduda ehtekirjaga kaanel ja korraliku käekirjaga tekstis.

Et töö puhta välimuse muljet mitte rikkuda, tehakse õpetaja parandused *pliiatsiga*. Õpilaste parandused tehakse, nagu trükivigadegi parandamine, vabaks jäetud lehel töö lõpus korralikus kirjas vigade lehekülgede näitamiseks. Selle järele võib õpetaja ise omad parandused kustutada.

Kirjanduse arvustusi.

V. Tamman: Huvitaja II.

Lugemik II õppeaasta jaoks.

Tartus, 1927. a.

V. Tammani kirjastus.

E. Martinson.

Raamat sisaldab 114 tööd, neist 52 seotud, 62 sidumata kõnes.

Ei ole põhjustatud see *luule ülikül-
lus* ei klassi tarvetega ega lugemikus leiduvate luuletuste suure väärtusega.

Rahvalaule on 4. Ükski neist ei suuda pakkuda suurt huvi II õppeaasta lastele. Uutes eesti keele õppekavades on *rahvalaulud vanemais klasses*, alates kolmandast, mille kavas on „lastekohaseid rahvalaule“.

Kunstluulet on 48 numbrit. Nende üldine suurim pahe on, et neis

sisaldub *palju lüürilist, vähe eepilist elementi*.

K. E. Söödilt on 8 laulu: nr. nr. 3, 5, 17, 19, 25, 38, 49 ja 107. „Upa-upa, oalilli“ (nr. 3), „Häiu, lahke lapsukene“ (nr. 5) ja „Uni, tule aida mööda“ (nr. 25) on küll laulud lastest, kuid mitte lastele. Mis huvi võiks, näit., lapsele pakkuda säärane tark õpetus:

Upa üles tuule hõlma,
tuule hõlma, luule hõlma,
karga töö ja teo hõlma,
teo hõlma, peo hõlma!

(Laulust „Upa-upa, oalilli“).

Eespool räägitakse, et see laps peab kargama emme sülle, ja memme sülle, kaimu sülle ja *maimu* sülle. Nii siis üks väike sülerull, kellele aga viimases salmis jagatakse õpetusi õige kõrges stiilis.

Need laulukesed on enam *ema-isa mõttemõlgutused lapsest* (laulud emaleisale), mitte sugugi aga lastelaulud.

Näiliselt lastekohasem oleks nagu „Piitsavarrest ratsaruun“ (nr. 17), vähemalt pealkirja järgi otsustades. Sisu ei ole aga suur asi. Riimi pärast ritta aetud sõnad, mis last ei huvita:

„Uidan, uba, udulinna,...
nii ma veeren võnnuteele,
kõnnin, kulda, kõnnuteele!...
nii ma sõidan siiri-saari,
panen hiirepojad paari!“

Ja ega tal muud suurt sisu olegi.

„Sõjamees“ (nr. 19) kannatab samast puudusest. „Varese hädaldu“ (nr. 38) on sisukam, kuid ka siin leidub otsitud riime:

„Meel on mõru, süda nii kuri,
lihatüki viis kärja-Muri!...
Tali teinud põllud kõik paljaks,
nälg ei ole siin mitte naljaks!“

Vähe usutav, et vares endast hädaldu: „süda nii kuri“. Seda oli vaja öelda riimi pärast. Samuti tunduvad ebakohastena sõnad: „Nälg ei ole siin mitte naljaks!“ Kõige halvem on aga lõpp, kus vares oma pattu kahetseb:

„Saaksin einet, tänu ma hiiüaks,
parandada siis ennast piüüaks!“

Ei ole soovitatavad ka ebaõiged lõpud sõnades „hiiüaks, piüüaks“.

„Allikas“ (nr. 49) on ilus laul, kuid selles peituvad sügavad tunded ei sobi II klassi lastele:

.....siis kergib
me kaasiku üle kuu
ja vaatab, kui tahaks ta näha,
kas udus vast veel mõni puu.“

See laul oleks kohasem III või IV klassi lugemikule.

„Vihmale“ (nr. 107) on sisult kui ka vormilt märksa nõrgem ja ei sobi ka II klassile.

E. Ennolt on 3 laulu. Neist on „Vara hommikul“ õige ilus ja kohane II klassile. „Marjule“ (nr. 34) võiks huvitav olla ehk I klassis või lasteaias. „Löökesele“ (nr. 65) ei ole huvitav.

L. Koidulalt on 5 laulu. „Sind surmani“ (nr. 113) ja „Mu isamaa on minu arm“ (nr. 114) sobivad IV klassile, kus kasvatus-õpetustöö tulipunktiks on isamaa. II klassile on nad raske. „Meil aiaäärne tänavas“ (nr. 27), „Ojakene“ (nr. 4) ja „Sügise lähene-

mine“ (nr. 78) ei ole vastuvõetavad II klassile oma sügavate tunnete ja mõtete tõttu.

*K. A. Hermann*i „Kalapiüük“ (nr. 47), „Mu kodune kohake“ (nr. 9) ja „Kevade-laul“ (nr. 76) ei ole kohased II klassi lastele. Nad ei paku huvi ja on nad paiguti labased: „Lillede lehk“ (laulus „Mu kodune kohake“), „kena ja vaik“ (sealsamas), „Mine lahti, uks, uks, uks“, „et me lähme“, „kala tuleb tublisti, kogub kotti kenasti“ („Kalapiüügis“). „Kevade-laul“ on samuti luulevaene, „tehtud“ laul.

Piirikivi „Viisk, põis ja õlekõrs“ (nr. 57) on humoristliku sisuga, meeldib lastele, kuid ta võiks aset leida ehk juba I klassi lugemikus. „Ojakene“ (nr. 59) ei ütle midagi lastele.

R. Kamseni „Küll on kena kulguga“ (nr. 84) on saanud kodanikuõiguse — küll enam selle tõttu, et tal on üsna kena viis. Laulu algus on õige hoogne, eriti veel siis, kui laulmisel teise rea kordamisel selle ette lisatakse hüüdsõnad: „oi, oi!“ Seda spontaanset hoogu ei tundu enam laulu keskel, kus kirjeldatakse varblasi ja tihaseid, kes toakse taga ootavad ja otsivad ivakesi. Et meil nii vähe häid lastelaule, võiks ju leppida selle lauluga.

„Jõulukingid“ (nr. 95) algab lõbusal toonil. Poiss tunneb rõõmu oma loodetavatest jõulukinkidest. Lõpul aga jällegi „koolmeisterdatakse“ — poiss lubab muidugi kõige selle eest hästi õpida. Ei näe me ka selleski laulus last ennast.

Juhan Liivi väga ilus „Nõmm“ (nr. 82) on eksinud II klassi lugemikku. Ta koht võiks ehk olla VI klassi lugemikus.

K. H. Hindrey „Liumäel“ (nr. 90) oleks üldiselt vastuvõetav, kuid vormilt ei ole ta laitusetu:

.... saanid olivad“,
„Naer on Jussi, Muri jumes“.

A. Haava „Järv leegib eha paistel“ (nr. 53) on raske II klassile. Teda võiks käsitleda IV klassis.

J. Tamme „Siga“ (nr. 69), *J. Krõlovi* (J. Tamme) „Kaks külameest“ (nr. 99) ja *A. Rulli* „Ahne koer“ (nr. 61) võiksid tulla käsitlusele IV klassis, mille kavast on valmid.

Enam-vähem võiks ehk veel leppida järgmiste lauludega:

E. D. Vöhrmann: „Lapsed, tuppa“ (nr. 86).

J. Oro: „Jahimees Juss“ (nr. 32),

J. Saapaseer: „Jass ja kass“ (nr. 11) ja

J. Hurt: „Vastla-laul“ (nr. 92.).

Ülejäänud 12 laulu ei kõlba, kuna nad ei ole lastekohased. Nii ei jää sellest suurest kogust järele kuigi palju laule, mida võiks käsitleda II klassis.

Ilukirjanduslikkudest proosapaladest on suurem osa tõlked väliskirjandusest või ainetel kirjutatud tööd.

O. Lutsult on 3 tööd: „Kalal“ (54), „Pahur pörsas“ (68) ja „Kuusk“ (103). Tööd on kohased II klassile.

E. Petersoni „Lindude ja loomade sõda“ on huvitav. Ta ei ole küll algupärane, aga ta on väga hästi ümber tehtud (saksakeelsest jutukesest „Der Zaunkönig“). Teised *E. Petersoni* tööd („Koolimine“ (nr. 81) ja „Karjapoiss on kuningas“ (nr. 71) on märksa nõrgemad. „Karjapoiss on kuningas“ on ümber tehtud *J. Lattiku* samanimelise töö järgi.

P. Lauri „Suplemas“ (48) ja „Sõit jäätükil“ (58) ei ole halvad, kuid õigem oleks nad paigutada III klassi lugemikku („Sõit jäätükil“ ehk isegi IV kl. lugemikku).

Hea ja kohane II klassile on *Juhan Liivi* „Siili pärast“ (33).

J. V. Jannseni „Albikära Antsu“ (nr. 100) õigem koht oleks III kl. lugemikus, kuhu võiks kuuluda ka *R. Soari* „Vidiit“ (73) ja rahvamuinasjutt „Rikas ja vaene vend“ (*J. Kunderi* j. — nr. 109).

A. Kitzbergi „Piibelehe-neitsi“ (41) võiks kuuluda I klassi lugemisvara hulka.

A. Kasesalu „Väike Sulev“ (83) ja *O. Kuusalo* „Meie Tuti“ (66) on pisut kuivavõitu palakesed, viimane ei ole ka algupärane, samuti ka mitte *A. Rulli* jutukene „Saalomoni kohus“ (105), mis suurt ei huvita II klassi lapsi.

Üldise pealkirja alla „*Ilmar ja Aino*“ (nr. 2) on paigutatud 9 lühikest palakest, mis enamalt ilmunud siin-seal üksikult ja millest vististi suurem osa on võetud väliskirjandusest. On väga

soovitav lastel lugeda ka pikemaid lugusid laste elust. Kuid „*Ilmar ja Aino*“ sisu ja kokkusead tunduvad otsituina, „tehtuina“. Näit., *on täiesti ebakohane, et osa tööd on muinasjutuline, suurem osa aga reaalse sisuga*. *Ilmari* mängulaev tuleb tagasi — siidipurjedega, vaskmastidega, kuld-purjepuudega ja hõbemõladega. Selle muinasjutu järele on aga *Ilmar ja Aino* jälle kohe reaalsed olevused. Üksikud osad on liiga läbipaistva moraaliga, vähe elulised.

Ja see on ka peaaegu kõik, mis antud algupärasest kirjandusest (nagu nägime, ei ole seegi kõik algupärane). Kui mitte arvesse võtta II klassile vähe sobivat, siis jääks järele ainult *O. Lutsu* kolm jutukest, *E. Petersoni* „Lindude ja loomade sõda“ ja *Juhan Liivi* „Siili pärast“, kokku 5 tööd. Seda on siiski vähe, olgugi et meie kirjandus ei ole rikas töödest, mis sobiksid väiksemaile lastele.

Tõlgitud ja laenatud tööd moodustavad suure enamiku. Kaunis palju on laenatud soome keelest. Neist on paremad: *Topeliuse* „Kaks korda kaks on neli“, „*Juku Robinsoniks*“ (*Robinsoni* lugude koht ei ole küll II klassis), „*Aimo*“, *Juku hundijahil*“ ja „*Juku Taevasmäel*“ (nr.nr. 20, 42, 56, 43, 96) ja *A. Pärnase* „*Armutu emand*“ (98).

Anni Svani ja teised soome jutukesed tunduvad liiga „tehtuina“.

Muust väliskirjandusest loen paremaiks:

Grimmi „*Õnnelik Ants*“ (111), „*Seitse kaarnat*“ (110) ja „*Tähesadu*“ (4), *J. Trojani* „*Vihmaga*“ (77), *P. Dehmeli* „*Jõulud sahvris*“ (91), *G. Ruseleri* „*Henn toonekure peast*“ (18), *Mamin-Sibirjaki* „*Jänes Kekspüks*“ (37), *L. Tolstoi* „*Teder ja rebane*“ (29), *Chr. Anderseni* „*Ingel*“ (108) ja *Vene mj.* „*Kaks külma*“ (85). Neist aga on II klassile rasked *Grimmi* „*Tähesadu*“ (oma sümboolse tähenduse pärast), *L. Tolstoi* „*Teder ja rebane*“ ja *Chr. Anderseni* „*Ingel*“ (kui sügavmõttelised).

Ülejääv osa väliskirjanduse paladest ei ole just halb, kuid sisaldab töid kaunis tunduva tendentsiga, eluvõõraid, vähese kunstiväärtusega.

Üldiselt võiks öelda, et raamatus on mõned õige ilusad ja elavad tööd ja mõned lastekohased lauludki, kuid kaugelt suurem osa raamatu materjalist ei ole suure väärtusega. Võrreldes eelmise väljaandega on käesolev siiski pisut parem. On välja jäetud hulk kuivi kirjeldusi ja muud lastele vähe huvi pakkuvat materjali. Ka illustratsioonid on paremad, samuti ka raamatu keeleline külg. Vigu ju leidub, näit., „Sõudsid lootsikuga mu juurde ja võtsid *mind* (pro *mu*) kinni“ (lhk. 84), „Põrnikad *kummardasid* (pro *kummardusid*) kahel pool teed“, „jäi ta *imestades* (pro *imes-*

tudes) seisma“ (lhk. 103, 157) j. m. s. Ka illustratsioonid jätavad õige paljugi soovida. Nende peamine viga seisab selles, et tahetakse kätte saada peaaegu ainult välimist näitlikkust ja sagedasti nad on täiesti üleaarused. Nad ei süvendata tundeid. Siiski nad on välimuselt korralikumad kui endises väljaandes. Kuid kuigi raamat on küll väike samm edasi võrreldes endise väljaandega — ei vasta ta ometi oma ülesandeid, sest ka aeg on jõudnud edasi, ja uus väljaanne oleks pidanud rohkem silmas pidama aja nõudeid.

Kooli ja õpetajaskonna päevaküsimusi.

Õiguslikke küsimusi.

Ebakohti algkooliõpetajate valimistel.

Arn. Susi.

Algkooliõpetajate valimistega pole meil asjad kaugeltki korras ja kaebusi kuuldu palju. Ei hakka meie siin harutama kogu süsteemi otstarbekohasust, vaid piirdume mõne õigusliku küsimusega, sest palju arusaamatusi ja sekeldusi tekib just selle pärast, et vastavad asutised küllalt täpsalt ei täida maksvaid seadusi ja määrusi ja lubavad endile vahel õige olulisi kõrvalekaldumisi seaduslikust korrast, mille tulemuseks on muidugi kaebused ja protestid ning koguni protsessid nende poolt, kelle huvid on kannatanud niisuguse ebaseadusliku tegevuse tagajärjel.

Paarile asjaolule õlgu siin juhitud tähelepanu.

Algkoolide õpetajate valimisviisi üldised alused on ära määratud avalikkude algkoolide seaduses. Selle seaduse § 59-das on ette nähtud, et valimised peavad olema avalikud ning teiseks, et valimistest tuleb teada anda hiljemalt 2 nädalat enne valimist ajalehes, kus ilmuvad koolide kohta käivad ametlikud teated, ja vähemalt kahes teises lehes. Seega peab kuulutus ilmuma kas maavalitsuse (koolivalitsuse) häälekandjas, kui see olemas, või „Riigi Teatajas“ ja veel kahes lehes, loomulikult enam loe-

tavais päevalehis. Niisuguse korra eesmärk on issendast selge ja arusaadav: avalikkus peab aitama ära hoida telgitaguseid intriige, onupoja-politikat, kildkondlikkust jne., kuna kuulutused peavad tegema valimised laiemalt teatavaiks, mis võimaldaks suuremale isikute arvule oma kandidatuure üles seada ja annaks seega võimaluse valijale valida kohasemaid ja sobivamaid isikuid.

Neist nõudeist ei peeta aga kahjuks igakord mitte kinni. Kuulutused ilmuvad ajalehtedes lühemat aega, kui 2 nädalat enne valimisi või nad avaldatakse mõnes väheeloetavas lehes. See sünnib eriti siis, kui soovitakse valimistel läbi viia mõnd teatud kandidaati, sest eesmärk on teostatav seda hõlpsamini, mida vähem kandidaate ja mida tähelepänematumalt sünnivad valimised.

Samuti sünnib eksimisi valitavate isikute suhtes. Nii ei võta valijad asutised sagedasti arvesse neid norme, mis on maksmas õpetajakutses ja -kutseta kandidaatide kohta, ja valivad kutseta isiku õpetajaks, jättes kutselise kõrvale.

Niisugune teguviis on lausa vastolus maksvate seaduste ja määrustega.

Av. algkoolide seaduse järgi ei või igatiht valida õpetajaks, vaid ainult neid, kel olemas teatav hariduslik tsens. Nimelt ütleb selle seaduse § 58: „Alg-

kooli õpetajaks võib valida isikuid, kes on lõpetanud õpetajateseminari kursuse, ehk kesk- või kõrgema õppeasutise lõpetajaid, kes õpetaja kutse omandanud“, kusjuures õpetajateseminari kursuse lõpetajate hulka tuleb loomulikult arvata ka „õpetajate kandidaate“ (Õpetajateseminaride seadus § 15 jj), s. o. neid isikuid, kes seminari kursuse läbi teinud, kuid kes peavad õpetaja kutse omandamiseks praktiseerima ühe aasta algkooli õpetajana. Ainult ajutiselt, erandina, lubab seadus: „Niikaua, kui ei ole tarvilikku arvu selle paragrahvi nõuetele vastavaid õpetajaid, võib valida algkooli õpetajaiks isikuid, kes hariduslikult vastavad sellekohastele ajutiselt maksvate seaduste nõuetele“ (ibid. § 58 märkus). Seaduse mõte võib olla ainult see, et kui õpetajakutsega kandidaate ei ole, siis võidakse valida ka kutseta isikuid. Kui aga samale kohale kandideerivad koos õpetajakutseta ja -kutsega isikud, siis ei saa valida kutseta isikut õpetajaks, jättes kutselise kõrvale. Eluiga, praktika pikkus, sugu pole siin olulised.

Av. algkoolide seaduses väljendatud põhimõtet on omalt poolt kinnitanud ja arendanud haridusministeeriumi määrus õpetajate registreerimise kohta 8. septembrist 1920 (R. T. nr. 149/150 — 1920. a.). Selle määruse § 7-da esimeses „tähdenduses“ öeldakse, et „ilma õpetajakutseta isikuid võib ametisse rigist-

reerida ainult...siis, kui seaduslikus korras toimepandud õpetajavalimisele ei ole ilmunud või endid kirjalikult üles andnud kutseõigusega õpetaja kandidaadid“. Peaks seega olema väljaspool kahtlust, et õpetajaid valivad asutised peavad eeskätt silmas pidama, kas kandidaadil on õpetajakutse ja kutseta isiku on nad õigustatud valima ainult kutseliste puudumisel.

Peab veel tähendama, et haridusministeeriumi nimetatud määrus taotleb õige kindlat seaduslikku korda. Ta teeb õpetajaid registreerivale asutisele muu hulgas kohuseks valvata „eriti selle järele, et registreeritaval õpetajal oleks õigus kohale astumiseks“ (§ 2), et valimised sünniks kõigiti seadusepärast, ja seadusliku korra kindlustamiseks seab üles nõudmise, et õpetaja esitamisel registreerimiseks esitataks ka üksikasjalised andmed registreeritava isiku, tema kutseõiguse, valimiskäigu jne. kohta (§ 3), kohustades registreerivaid asutisi ettepanud kandidaate jätma registreerimata, kui on selgunud, mõni ebaseadusepärane valimistel (§§ 6 ja 8). Registreerivad asutised on seega otsesed seaduse kaitsjad, kuid sellest hoolimata on juhtumisi, kus on registreeritud õpetajaiks isikuid, kel selleks puuduvad seaduslikud eeldused, — nähtavasti liigne kinnitus vanale tõele, et seadusepärane kord ei olene nii palju seadustest, kui seaduse täitjatest. —

Ajakirjanduse ülevaade.

E. Martinson.

Küsimusist, mis suvekuudel leidnud laiemat käsitlemist ajakirjanduses, oleks nimetada eeskätt rahuaate levitamise küsimust.

„Päevalehe“ 161. nr. kirjutises

„Maailma noorsugu ühistöös rahu heaks“

avaldatakse järgmisi mõtteid:

„Ilmasõja tulekul paljude veendumus sõja ülekohtust ja vastolust nende kõlbliste põhimõtetega osutus liig nõrgaks veresauna ärahoidmiseks. Sõdade puhkemisel, kui kihutatakse üles kõik kired, mõistus valluta-

takse tunnetelt ja traditsioonilised jõud astuvad esirinda täiesti automaatselt. Sellelt seisukohalt lähtudes patsifistid on sunnand kogu oma püüdmise üldise rahule toetuva tunde laadi propageerimisele. Rahu kindlustav elukorralduse viis peab saama nii harilikuks ja iseenesest mõistetavaks, et rahvad pöörduksid sama loomulikult kokkulepete poole, kui nad nüüd haaravad kätte tapariistad. Kõigepealt on juhitud tähelepanu rahvaste omavaheliste sõprussidemete arendamisele. Siinkohal on esimese tähtsusega muidugi üksteise tundmaõppimine ja sellest väljakasvav üksteisest lugupidamine.“

Edasi näidatakse, missugune tähtis osa on täita noorsool nende harjumuste arendamisel, mis sel alal on juba tehtud ja mis tuleks teha.

Noorsugu on painduvam ja võib seepärast kergemini omastada uue tunde-laadi ja ta ei ole seotud traditsiooniliste eluviisidega nii suurel määral kui vanem põlv.

„Ilmasõjast saadik sel alal on tehtud juba suur hulk tööd. YMCA, YWCA, kristlik üliõpilaste liikumine, noorsotsialistlik liikumine ja mitmed teised noorsoo liikumised on juba organiseerunud rahvusvahelisel alusel, peavad oma korrapäraseid rahvusvahelisi konverentse j. m.

Viimase kahe aasta kestes noorsoo rahu-liikumine on saanud uue tõuke Üleilmliselt Noorpõlve Liidult (World Youth Federation, Weltjugendliga), mis tahab ühendada eneses kõik maailma noorsoo organisatsioonid, mis on võimelised töötama rahvaste üksteisele lähemise heaks.

Käesoleval aastal 17.—26. augustini see liit peab oma järjekorralise rahukongressi Hollandis, kus tulevad arutusele põhimõtteliste arutluste kõrval noorsoo rahvusvahelise koostöö korraldamise olulisemad küsimused. Näidetena olgu nimetatud:

rahvusvahelise kirjavahetuse korraldamine, üliõpilaste ja õpetajate vahetuse korraldamine üksikute maade vahel, kõnereisude võimaldamine võõrmaade noorte kõnelejatele, majanduslike viletsuse all kannatavate maade noorsoo toetamisküsimus, võõrmaade noorte külaliste vastuvõtu korraldamine, erimaade ülikoolide õppekavade ja astete ühtlustamine, nii et üliõpilased võiksid jätkata oma õpinguid teistes maades jne. jne.

Nimetatud kongressil pannakse alus rahu heaks töötava noorpõlve üleilmlise liidu keskorganisatsioonile, mis asuks kas Genfis või Haagis ja seisaks ühenduses kõigi maade rahusihilise noorsoo keskorganisatsiooniga“.

Edasi näidatakse, missugused alad on juba leidnud laiema kasutamist. Oleks nimetada esijoones kirjavahetust üksikute maade noorpõlvlaste vahel, mille õhutamise eest hoolitsevad erilised kirjavahetuse korraldamise punktid, ja rändliikumist.

„Meie noorsoo organisatsioonid, mõtlen siin esijoones ÜENÜ't ja ta osakondi, võiksid teha meie isamaa heaks paljugi, pakkudes välismaa noortele oma külaliste vastuvõtlikkust, millele need ei jäta kindlasti järgnemata omal maal“.

Lõppeks tuuakse Ameerika, Inglismaa, Taani, Saksamaa, Prantusmaa ja Helveetsia vastavate korralduspunktide aadressid, kust oleks võimalik saada tarvilikke juhtnööre.

Rahuaate levitamise küsimusest kõneldi ka k. a. Eestis peetud baltiriikide õpetajate kongressil. Dr. A. Audova esines pikema referaadiga, mille lugejad leiavad „Kasvatuse“ 6. numbrist. Selle referaadi puhul on ajakirjanduses tekkinud elavad vaieldused. „Rahva Sõna“ töö 147. numbris referaadi lühikese kokkuvõtte, lisades omalt poolt juurde argumente kooli militariseerimise vastu.

„Vaba Maa“ 158. numbris ilmunud kirjutises

„Euroopa sandarm ja Tartu dotsent“ esitab L. dr. Audova väidetele järgmised tähtsamad vastuväited:

1. Ei ole õige, et inimene on ainuke olevus, kes sõdib oma liigi olevustega.

„Nähtavasti ei ole dr. Audova kunagi karjapoiss olnud, sest muidu teaks ta, et isegi vaikne kariloom oma enda liiki olevustega sarved kokku pistab. Dr. Audova unustab nähtavasti, et see, mis inimseltskonnas sõjaks kutsutakse, eeldab ühiskondlist organisatsiooni. Kus seda ei ole, seal avaldub sõda „oma liigi olevustega“ primitiivsemalt, näit. võitluses emase pärast... On imelik, et dr. Audova niisuguse üldtuntud asja nagu sipelgate sõjad on ära unustanud“.

2. Ei ole õige dr. Audova väide, et inimesel puuduvad sõjainstinkt ja et sõda tulevat aina osavast propagandast.

„Missugune osav propaganda on see, mis loodusrahvaste elu kuski Uue-Guinea ligipääsematuks padrikuis muudab alalõpmatuks sõdade roduks? Või missugune propaganda paneb meil poisikest niisama loomusunniliselt indiaanlaste sõjamängusid mängima nagu plikakest mängima nukkudega. See Rousseau õpetus on ju ammu kolikambriks, nagu oleks inimene looduse poolest ingliski sündinud ja ainult kultuurist ära rikutud“.

3. Ei ole õige dr. Audova väide, et sõjad kaoks, kui kaob nende põhjus—kapitalism.

„Dr. Audova teeks oma nime teaduses tõesti suurematuks, kui ta ära näitaks, kuskohal asub Uue Guinea pärismaalastel see kapitalism, mis neid sõdima ajab“.

4. Ebamäärane on dr. Audova väide, et sotsioloogia ja ajalugu ei tõestavat sõja positiivset mõju inimkonna kultuuris, vaid vastuoksa.

„Kas mõju positiivne, seda ei tea ega võigi teada ükski teadus... See küsimus kuulub filosoofia alale ja vastus võib nii või ka otse vastupidine olla, selle järele missugune filosoofiline alus võtta... on olemas väga pahempoolseid sotsialistlikke mõtlejaid, kes just sõda peavad inimsoo värskendajaiks ja kes mitte midagi nii ei karda kui äraappumist kodanlise rahu hedonismi. Just see „militantlik“ ilmasuhtumine on aluseks ka enamlike klassisõja õpetusele“.

5. Dr. Audova esiteene olevat kuulutada baltiriike Euroopa sandarmiks.

„Ajaloos on Euroopa sandarmiks kutsutud Nikolai I-st, kes Ungari revolutsiooni käis maha surumas, ning Wilhelm II-st, kes sedasama ühvardas 1905. aastal Vene Poolamaal teha. Aga et sandarmiks võiks kutsuda inimest, kes ainult iseenda eest hoolitseb, kuna see, mis tema kõrval sünnib, temale kordagi ei lähe — see on ju otse sandarmi karikaatuur...“

6. Dr. Audova imestub, miks baltiriigid pole rahvasteliidus täielist desarmeerumist ette pannud... Dr. Audova ei tea, et baltiriikide kõige suurem naaber mitte ainult ei kuulu rahvasteliitu, vaid ei tahagi sinna kuuluda, sest et seisab põhimõttelises vastolus rahvasteliidu alustega ja loeb ennast kogu muu maailmaga niivõrt sügavalt lahku minevat, et nende vahel juttu võivat olla ainult vaherahust, aga mitte püsivast ja tagatistega kindlustatud rahust.

Dr. Audova näib tõega arvavat..., et ainuke tähtis asi, mis rahuks vaja, on sõjariistad maha visata, desarmeeruda...

Ei keegi muu kui just sotsialistid Paul Boncourt ja Vandervelde on rahvasteliidus kõige selgemalt toonitanud, et tõsine rahu ja desarmeerumine ainult tõsiste tagatiste varal võimalik on. Ja ei keegi muu kui Soome sotsialistlik välisminister prof. Voiomaa sai toime selle „militarismiga“, et vahekohtu ärajäämise korral mittekallaletungimise läbirääkimisi Venega otstarbetuks tunnistas ning rahvasteliidult finantstoetuse lubadust kallaletungitavale nõudis“.

Dr. Audova kõne ja baltiriikide õpetajate kongressi puhul võtab sõna ka „Kaitseliitlane“, „Kaja“ 160. numbris ilmunud kirjutises

„Punane hädaoht koolis“.

Kirjutises tähendatakse, et peale baltiriikide õpetajate kongressi peetud ka balti sotsialistlike õpetajate kongress. (Nähtavasti arvab autor kongressiks mõne sotsialistliku õpetaja omavahelist nõupidamist baltiriikide õpetajate kongressi puhul). „Kongressil“ kaevanud eesti seltsimehed „tagakiusamise“ üle. Mõnelpool rahvas ei sallivat neid. Tegelikult aga olevat meie kool nende võimuses: õpetajate seminariid saatvat välja peaaesjalikult „sotse“, pooltes maavalitsustes olevat koolivalitsuste juhatajaiks „sotsid“, teised olevat „sotside“ vastu enam kui heatahtlikud, mõnes maakonnas, näit. Järvamaal, olevat saanud juba traditsiooniks, et paremal pool tööerakonda ei olevat kooliõpetajaid, kodanline ollus söödavat halastamatult välja, õpetajate keskliit ja maakondade liidud olevat tegelikult „sotside“ juhatusel („Kaja“ on progresseerunud: ei hädaldata enam, et õpetajate keskliidus on sotsialistidel enamus, vaid kurdetakse, et õpetajate liit on „sotside“ juhatusel all E. M.).

„Mida nad veel küll tahaksid? Ei vähem ega rohkem, kui et ka lastevanemad antaks kooliõpetajate võimusesse, et lastevanematele ja vallavalitsustele pandaks pähe suukorv, nii et nad ei tohiks kooliõpetajaid arvustada ega nende tegevuse peale kaevata“.

(Kujutades õpetajaskonda lastevanemate üle terrorit maksma panna tahtjana, taotakse talva lastevanemate ja õpetajaskonna vahele, ässitatakse üks rahvakiht teise vastu üles, sest on ju loomulik, et rahva hinges peab süttima viha õpetajate vastu, kes nõuavad ta oma võimusesse, nii et ta ei tohiks isegi kaevata nende tegevuse peale. Ja autor jätab kergemeelselt nimetamata, kes, kus ja millal on esinenud selliste nõudmistega. E. M.).

„Nõupidamine otsustas käia Läti eeskujul ja asutada sotsialistlikud kooliõpetajate seltsid. See otsus on igatahes tähelepanuväärne. Seni on sotsialistlikud kooliõpetajad olnud kangesti valvel, et ei lõhutaks õpetajate

liidu ühtlust, kuna liidu võim selle tagajärjel väheneks. Sellepärast on kangesti seistud vastu näiteks keskkooli õpetajate liidu erinemisele. Kui aga asutatakse sotsialistlikud kooliõpetajate seltsid, siis on lõhe paratamata, sest siis on sunnitud, et mitte ennast lasta suruda vastu seina, endid koondama ka kodanlised kooliõpetajad. Me võiksime õigusepärast tervitada niisugust vahetegemist...

Sotsialistliku koolipoliitika kohta annab kõige selgemat tunnistust baltiriikide kooliõpetajate kongress. Seal esines Eesti poolt dr. Audova kõnega „Rahvuslik kasvatus ja üleilmilise rahu püüe“. Tema kõne oli koondatud nelja peapunkti:

1. Baltiriike ei ähvardavat mingisugune sõjaline hädaoht, sellepärast olevat mõtetu relvastamine ja kodukaitse organiseerimine...

2. Baltiriigid olevat läbi ja läbi militaristlikud.

3. Rahvuslik kasvatus olevat hädaohtlik. Rahvuslus tähendavat sedasama mis tagurlus...

4. Et kaotada sõda, on tarvis kaotada sõja põhjused, see on kapitalism. Kõik need punktid on võetud kommunistlisest aabitsast... Kõrvvalt vaadates võiks arvata, et siin tegemist mingisuguse arusaamatusega, et võimata on oletada teadusemeeste andumist kommunistlikele mõtete levitamisele... Kes aga võis näha hra Audova fanaatiliselt läikivaid silmi ja kes kuulis kihvtist nõretavat märkust meie sõjaväe ja kaitseliidu kohta, see peab tunnistama: siin on tegemist elukutselise agitaatoriga...

Ei ole ka kogemata sündmus, et Audova rahvuse ja kodukaitse vaenuline kõne ühte juhtus sotsialistlike kooliõpetajate koondamise otsusega... Sotside tormijooks kooli peale paneb meid tõsiselt mõtlema, kuidas lüüa seda tagasi ja kuidas päästa meie kool punasest hädaohust“.

„Rahva Sõna“ 157. numbri kirjutises

„Sandarmiagentide jüngrid korraldavad pogrommi haridustegelaste peale“

näidatakse, et baltiriikide õpetajate kongress, millest võtsid osa õpetajad kõikidest poliitilistest vooludest, ühegi vastuseisuta mõistis hukka militaristliku kasvatus koolis ja et õpetajail, kes on tuleviku inimeste kasvatajad, ei

saa ollagi selles asjas kaht seisukohta. Õpetajale ei tohi olla ükskõik, kas tema õpilased pooldavad või eitavad inimesetapmist.

„Kooli sõjalise kasvatus eitamises sotsialistlik partei ei ole kaugeltki üks. Siia kuulub rida kodanlasi, ka meie maal, nii lastevanemaid kui õpetajaid. Ainult kaitseliidu palgalised võivad nõuda vastupidist.

„Kaja“ „juhtkirjaniku“ meeleheit on sel puhul suur: ta loeb kongressi vastava küsimuse referendi dr. Audova kommunistlikuks agitaatoriks, ja et kommunistid on Eestis osanud end teha võrdseiks kuritegijatele, siis muidugi oleks valmis ässitama politseikoeri mitte üks dr. Audova vaid kogu õpetajaskonna kallale. Veel enam: *kirjutise lõpp kutsub üles võitlema punase hädaohu vastu koolis*, aga et koolid olevat tegelikult „sotside“ käes, siis sellega muidugi võitlusse kooli vastu üldse“.

„Rahva Sõna“ 161. ja 162. nr. kirjutises

„Meie „geniaalsed filosoofid“ sõdimas teaduse vastu“

avaldab dr. Audova järgmisi põhimõtteid:

„Kust on „L“ võtnud selle tarkuse, et teadus on sõjaküsimuses nii armetu, et ei suuda siin midagi lahendada, vaid kõik jääb filosoofia teha... Teadlased vaatlevad, teevad katseid, koguvad statistilisi andmeid ja kritiseerivad kogutud andmeid... Teadlased ei tunne üldse teist teed tõe leidmiseks, küsimuste lahendamiseks, kui teaduslikku uurimisviisi... „L“ on nähtavasti selles veendunud, et kõik probleemid lahendatakse mõtlemise teel. Ta näib pooldavat keskaja ja varasema uueaja filosoofiat, mis ei pidanud tarvilikuks ei katset, vaatlust ega statistikat...“

Praegusel ajal aga teeb teadus omi otsustusi sõja kohta ja seda täie õigusega... Olgu tähendatud, et pärvusteadlased ja eugeenikud ei kahtle põrmugi selle juures, et *praegusaja sõda hävitab tervemat rahvaosa* ja viib seega rahvast vastu degeneratsioonile. Bioloogid teavad väga hästi, et loomariigis on võitluses olemise eest suurima väärtusega ühiskondlik elu vastastikuse abi alusel, mitte aga sõda. Ja bioloogid teavad ka, et *selgrooliste loomade seas on inimene ainuke*, kes sõdib. Ja sotsioloogid ning statistikud leiavad, et sõjast ei ole praegusel ajal mingit kasu, profiiti. Ollakse veendunud, et mõistlik ühiskondliku elu korraldus teeb igasuguse sõja täiesti tarbetuks. Ja psühholoogid ei ole

leidnud, statistiliste andmete põhjal, et sõda teeks inimesi väga headeks. Miks ei ole siis pärast sõda kõik nii head ja elu tore? Suur „L“ arvab, et sõda toob värskendust ja hoiab uppumast „kodanlise rahuarmastuse hedonismisse“. Aga kuhu on siis uppunud Roots ja Norra, kes pole juba ammu enam sõdinud?! Ja kus on statistika, mis tõestab sõja värskendavat toimet? Kas ei ole mõeldav värskendus ilma sõjata?... Bioloogid teavad, et *hõrgem ajutegevus, mõistus, on elu edendanud*. Sotsioloogid teavad, et teadus ning tehnika on küllalt arenenud selleks, et ühiskondlikku elu ratsionaalselt juhtida ja mitte lasta vallale omi metsikuid ihasid. Teaduse abil võib kõrvaldada sõda — nii ollakse veendunud teadlaste seas, vähemalt suure osa seas, kelle laiem silmaring...

Kui riikides on nii egoistlikud valitsused ja valitsevad klassid, et nad elavad eksploatatsioonist... siis on sõda muidugi paratamatu... Ja küllap ta siis ka mõnikord kasuks võib olla üldisele arengule. Igatahes ei tea küll, et sedagi oleks keegi vastuvaidlematu kindlusega tõestanud... Sõda võib vahel võtta võimu ahneilt ning saamatuilt valitsevaid kiheld ja nii kõrvaldada arengut takistavad ahelad kultuuriteelt. Ainult selles mõttes võiks sõjast kasu tulla. Aga kas ei saa arengut takistavaid ahelaid teisiti kõrvaldada? Selge, et on olemas paremaid viise, ratsionaalsemaid, kasulikuid viise. Kui neid ei tunnustata ja ei teostata, siis pole muidugi midagi teha, vaid kõik läheb edasi nagu seni. Korduvad sõjad, revolutsioonid, terrorid, diktatuurid, hävitused, näljad... Et aga see kõik laitmatult hea ja ilus, seda ei saa ometi tunnustada. Teostuks üle maailma kord, kus puuduks eksploatatsioon, kus ei oleks valmistusvahendeid eraomandusena, siis ei oleks enam põhjust sõjaks. Ei ole siis tarvis kunstlikku värskendust, nagu pole hügieeniliselt elaval inimesel tarvis apteeki ega kunstlikku noorendamist...

„Kaja“ filosoof-kaitseleitlane arvab, et tarvis sotsialistide-õpetajate vastu sõda teha ja sotsialismi ning kommunismi „hädaoht“ kaob. Teadlased on selles veendunud, et sotsialismi põhjus ei ole õpetajad, vaid *vilets kodanlike kord*, mis jätab inimesed tööta, nälgima, teeb neid kahurite lihaks jne. *Tarvis põhjused kaotada*. Meie „filosoofid“ on aga nagu mõistmatu ema, kes oma lapse maiustuste ja halvasti koostatud toiduga haigeks söötab ja siis last peksab, kui see haiglasena teda tülitab...

Suur „L“ peab laste indiaanlaste sõda sõjainstinkti avalduseks. Aga kes on mänginud indiaanlaste sõda ilma neist kuulmata ja lugemata, lihtsalt päritud tungi tagajärjel? Ja kas ei ole vibudega ning püssidega mäng ennemini juba jahimehe järeleaimamine? Kuidas saaksid olla rahvad sajandeid sõjata, kui neil oleks vastav instinkt? On olemas küll eriline instinkt, mida ka sõjaks kasutatakse... see on üleoleku instinkt, mis viib ka veiseid kaevlema.

Suur „L“ väidab, et sõja põhjus ei ole kapitalism: Loodusrahvad sõdivad, kuigi neil puudub kapitalism. Omas referaadis, millepärast mulle kallaletung, tähendasin, et *sõja eesmärk on eksploatatsioon*. See on maksev ka primitiivsete rahvaste juures. Praegusel ajal seab aga ju kapitalism enesele ülesandeks lõigata kasusid, eksploateerida. Tekivad võistlused turgude pärast ja siit sõda... Meie filosoofid arvavad, et ilma relvastuseta pole muud kui alistuda. Aga kellele, kui kõik jätavad relvad? Ja veel — kas isegi sõja järele ei ole alistumisi? Kas siis targutus-filosoofide järgi tulevad sõjast kõik riigid võitajatena?!...“

„Päevalehe“ 201. numbril kirjutises „Meie sotsialistid sõjast ja teadusest“ tungib Lg. ägedasti dr. Audova kallale tema referaadi puhul baltiriikide õpetajate kongressil. Kuna Lg. nähtavasti ei tundnud dr. Audova referaadi sisu, siis teeb ta põhjendamatu oletusi ja on dr. Audova sunnitud temale „Rahva Sõna“ 171. numbris järgmise vastuse andma:

„Põhimõttelises küsimuses lubage öelda, et mina ei nõua, „et kodanlased peaksid vastupanuta laskma oma verd valada“, vaid soovin, et lastaks elada kõigil rahvaliikmetel nii, et ei oleks tööpuudust, nälgimist, viletsust. Teie vassimisi „Päevalehes“ nr. 201. ma õiendamata ei hakka. Võiksite edaspidi täpsamalt tõsiasju kirjeldada. Võiksite tunda minu seisukohti minu kirjutiste järgi ja nende alusel asjalikult ja põhjendatult vaielda, mitte aga oletusi teha ja nende alusel kallale tungida.“

„Kaja“ 172. numbril kirjutises „Riigikaitse ja rahuade“ avaldab M. R. Mällo dr. Audovale avaliku kirja, mille peamõtted on järgmised: Dr. Audova oma raamatus „Elu ja elukorraldus“ peab tarvilikuks kodanike enekaitse. „Isikliku elu ja varan-

duse julgeoleku puudus seob kammit-saissa kogu elu“ kirjutatakse seal. Kuid sama tähtis kui üksikute julgeolek on ka terve riigi julgeolek. Dr. Audova seletab, et sõjad tulevad tahtest teisi ekspluateerida. Kuid üks ole rahvad küllalt teisi orjastanud ja ekspluateerinud. Et seda ei sünniks, on tarvis kaitset. Seda kaitset ja tema organiseerimist ei või nimetada meil militarismiks, sest meie ei taha teistele kallale tungida ja neid ekspluateerida. Eesti ei suudagi seda teha, sest selleks ta on liiga väike. Dr. Audova arvab, et „kaotus sõjas ei tähenda kaotust tegelikus ja igapäevases elus“... et „sisemiselt tublile ja elujõulisele rahvale ei ole kardetav allaheitmine, temale pole tarvis sõjavõitu, sest ta võidab oma bioloogilise tublidusega“. Need sõnad „kõlavad küll ilusasti mõne balti paruni suus, mitte aga mehe suus, kelle vanad vanemad veel kubja kepi all põllul higistasid, keda koerte ja hobuste vastu vahetati ja kellel tallis vitsahoopide all oli võimalik oma „bioloogilist tublidust“ näidata.“

Dr. Audova peab tarvlikuks ühiskonna kaitse, kuid see kaitse on ainult teoreetiline, sest ta lisab kohe juurde: „Võitlus kurja vastu olgu aga võimalikult vaba vägivallast. Kurja saab vähendada üksnes heaga. *Kasvatus ja hea korraldus peab kurja kaotamisel olema suurim tegur*“. Ei saa meie aga, näit., minna suurt Venemaad kasvatama ja kes kaitseb seni Eestit, kuni soovitatud kasvatus ja hea korra loomine annab tagajärgi kardetavais riikides. Kes kaitseb meid seni, kuni asja saab rahvusvahelistest kohtutest, kellele dr. Audova soovitab anda lahendada riikidevahelised tülküsimused?

Lõppeks esitab autor dr. Audovale järgmised avalikud küsimused:

1. Kas oli eestlastel militarismi, kui nad enam kui 700 aasta eest vastu hakkasid sissetungivatele sakslastele. Kas olid nad õigustatud vastu hakkama?

2. Kas oleks olnud see militarism, kui eestlased, teades saksa rüütlite pealetungi, oleks ennast sõjaväeliselt organiseerinud ja tugevasti relvastanud?

3. Kas oli see militarism, kui peale saksa okupatsiooni kokkuvarisemist eesti väeosad

algasid võitlust sissetungivate enamlaste vägedega?

4. Kas oli see militarism, kui eestlased, sõdades vägeva naabriga idapiiril, ilma kõhklemata astusid võitlusesse landesvehri vägedega?

5. Kas vastab tööoludele pealkiri mälestustahvlitele sõjas langenud õppurite auks: „pro patria“ — isamaa eest“?

6. Kas oli see militarism, kui 1. detsembril 1927. a. eesti väeosad veriselt tagasi löid võõra mässukatse?

7. Kas on kõik hädaohud, mis ähvardavad Eesti riiki ja rahvast, juba möödunud, või tuleb nendega tõsiselt rehkendada?

8. Teie seletate, et parim riigikaitse, on selle eest hoolitsemine, et elanikud oleks õnnelikud. Te kirjutate (lhk. 128.): Siis suudetakse luua omale armas kodu ja igalühel on siis *kodumaa kallis ning armas*. Siis on igaüks valmis oma kodumaad *kaitsema*. Miks nimetate seda siis militarismiks, kui need „kellel kodu ja kodumaa armas ja kallis, kes valmis on teda kaitsema ülekohtu eest, ennast selleks organiseerivad“?

Sellele avalikule kirjale vastab dr. Audova „Rahva Sõna“ nr. 171. kirjutises

„Rahuküsimuse asjus“.

Dr. Audova arvab, et M. R. Mällo ei ole nähtavasti tema referaati lugenud ega kuulnud, sest seal puuduvad temale etteheidetavad mõtteavaldused. Referaadis on ta käsitelnud rahuaate ja rahvusliku kasvatus küsimust üldseisukohalt ilma erilise jututa baltiriikide „äärmisest militarismist“, ilma „põhjust“ väljendamata riigikaitse korraldamise asjus jne.

„Rääkisin, et sõjad on harilikult seotud sooviga ekspluateerida. Täheandasin, milline tee viib ekspluatatsiooni kadumisele kogu ulatuses ja see ei ole mitte riikidevaheline sõda. Kuidas võiks kaduda ekspluatatsioon säärase sõdade tagajärjel, kui nimelt sel otstarbel sõdu peetakse? Kas riikidevaheline sõda, mida küllalt peetud, on kindlustanud olukorra, et suur osa tööviljast ei satuks „võõraisse kätte“? Kus on siin kaitse? Toote näitena sakslaste-eestlaste vahekorra. Aga kas võite väita, et ilma sakslasteta oleks Eesti minevikus puudunud ekspluatatsioon? Millised võõrad olid ekspluateerimas Saksamaa või Venemaa talupoegi?

Tähendasin oma referaadis, et kuni vältab eksploatatsioon, seni vältab sõda. Sõda on neil olukorral paratamatus... Et sõjas kaotus ei tähenda rahva hävingut, selle kohta tarvitseb natukenegi järgi mõelda ja lugeda näit. Schallmayeri, Metshnikovi, Nicolai ja teiste vastavaid töid. Muidugi ei tähenda selle konstaterimine, et ma sooviksin Eestile võõraid eksploateerijaid ja nagu nõuaksin ma üksi Eestilt relvade mahapanekut. Rääkisin küsimuse kohta üldiselt seisukohalt. Rahu-pooldajaid on igas riigis, ja Eestiski võiks neil ka olla eluõigus, seda enam, et rahupüüid peaks olema igale Rahvasteliidu liikmele-riigile otse kohustuslik... Olen sõdade vastu, aga tean, et nad püsivad seni, kuni püsib eksploatatsioon, olgu rahvastevaheline või klassevaheline. Seepärast rõhutasin tarvidust kasvatada „solidaarsust ja lugupidamist iga rahvuse vastu ja iga oma rahvaliikme vastu, kusjuures ei ole lubatav ei võõra rahvuse ega oma rahvaliikmete eksploateerimine“...

Kuidas võiksid siis Teie arvates õpetajad kaasa aidata rahu teostamisele? Arvatavasti ei poolda Teie, et Balti riikide ega ka suurriikide õpilased koolis ei kuuleks midagi Rahvasteliidu rahupüüdeist, Pan-Euroopast, Kelloggi rahulepingust jne. Kas siis peaks kool olema suletud rahuaatele ja sealt kostma sõjakas vaim? Mis siis, kui kõigi riikide õpetajad aina seda ihaldaksid?...

„Päevalehe“ 203. numbril kirjutises

„Kui seda kapitalismi ei oleks!“

leiab selle autor Lg., et ei ole põhjendatud dr. Audova väide, et kapitalism on sõdade põhjus. Sõda on olnud ammu enne kapitalismi ajajärku: riid Abrahami ja Loti karjaste vahel, sõjad keskajal feodaalhärrade vahel j. m.

Teiseks ei ole teadusepärane dr. Audova nõudmine „kaotada kapitalismi.“ Ühiskondlik arenemine käib kindlate seaduste järgi ning inimeste võimuses ei ole sealt mõnda järku kaotada. Mitte kaotamist ei ole vaja, vaid üleminekut täielikumasse vormi, mis võib sündida aga ainult siis, kui aeg on täis, kui eelkäiv vorm on selleks küps.

„Vaba Maa“ 175. numbril kirjutises „Teaduslikud“ muinasjutud meie sotsialistliku dotsendi „harmoonias“

leiab L., et dr. Audova vaated rahuaate levitamise küsimuses põhjenevad usulisel alusel. Dr. Audova ilmavaate alu-

seks olevat kaks õpetust: 1) et inimene olevat loodusest inglitaoline olevus, kes ei tunne mingit „pärispattu“ ega sõjakaid ja kardetavaid kirgi, vaid endast on täiesti „ratsionaalne“ (ainult riivatu kodanline ühiskondline kord on oma „osava propagandaga“ teda rikkunud) ja 2) et kui kaotada vilets kodanline kord, mis rajatud eksploatatsioonile siis inimene muutub jälle ingliksi.

Need väited käivad aga praegusaja teadusele otse risti vastu. Looduseteadusest on teada, et inimene ei ole põlvenenud inglisi, vaid ahvist.

„Samuti vastolus teaduse evolutsiooni põhiõpetusega on dr. Audova õpetus tuleviku „mõistlikust, ratsionaalsest, harmoonilisest“ ühiskonnast. „Kuna evolutsioon ainult vastolude kaudu sündida võib (sotsialist dr. Audova tohiks seda vähemalt Marxiltki kuulnud olla), siis tähendaks vastolude kadumine... edu lõppu, seega — ühiskonna surma. Kõnelemata juba sellest, et õpetus „ratsionaalsest harmoonias“ vastu käib modern teaduse relativiteedi põhimõttele, et kõik on maailmas ainult võrrendlik.“

L. arvab, et dr. Audova ilmavaate alus pole teadus, vaid — teadusevastane muinasjutt, et oma ilmavaate põhialused ta on võtnud piiblist ja et sellepärast ta ka eksinud on fakulteedi valimisega: ta oleks pidanud minema usu-teadusesse.

„Rahva Sõna“ 176. numbril kirjutises

„Kodanlaste filosoofiast“

dr. Audova tõrjub tagasi eelpool esitatud kirjutiste väited. Dr. Audova arvab, et kui õige on L. väide, et vastolude kadumine tähendaks ühiskonna surma ja kui nende vastolude hulka arvata ka sõda, siis peaksime jõudma üllatavaile järeldusile:

„Nii siis, kui teostuks ühiskond, kus puuduks sõda, klassivõitlus, tööpuudus, alkoholism, siis ei võiks ta püsida. Hellitus, loidus ja kõik pahed oleksid tagajärjeks, nii et järgneks hukkumine. Ergo — soovigem teravaid vastolusid. Kui see nii praegusel ajal absoluutselt õige, siis peaksime taevani ülistama sõda, ikka soovima revolutsioone, terrorit, atentaate, kakelusi. Siis peaksime soovima, et õitseksid vastolud orjuse, türanniseerimise, klassivõitluse, röövimiste, varguste näol. Siis peaksime soovima, et perekonnas valitseksid

vastolud, kaklemine ja kisklemine, sest see värskendab, annab jõudu ja ei lase rappa vajuada. Peaksime hoolekande vastu töötama, et suurendada vastolusid. Peaksime vastu olema paremate korterite ehitamisele, tervishoiu olukorra parandamisele, sest inimene olgu inimesele hundiks, nagu Hobbes väidab. Elagu vastolud, sest siis hävivad nõrgemad ja jäävad püsima tublid, valitud. Sellelt seisukohalt peaksime väga kasulikuks tunnustama landesvehri, enamlaste pealetungi, 1. detsembrist, saksa okupatsiooni jne.

Kirjeldatud filosoofilisel alusel seistes peaksime „lubamatult rumalaiks“ kuulutama O. Baueri, Th. Hartwigi, K. Kautsky, F. Müller-Lyeri, G. F. Nicolai, A. Foreli, O. Hartwigi, M. Verworni, Shimkevitchi, P. Krapotkini, P. Kammereri, V. Ostwaldi, J. Metshnikovi, J. Loebi ja paljud teised teadlased, kes on rahulikku ühiskondlikku elu pooldanud. Rahuaate pooldamise pärast peaksime kuulutama J. Kanti, R. Rollandi, A. France'i, Tagore, Wells'i, Lessingi ja rea Eesti kirjanikke edu vaenlasiks. Naiivseiks ja rumalaiks peaksime tunnustama Konfuutsiuse, Sokratese, Tolstoi, Ramakrishna, Gandhi ja ka kõiki neid ja väga palju teisi kuulsamaid inimesi lugema kõige kahjulikumaks isikuks maakeral... Peaksime tundma rõõmu Engelharti teosest, kus ta püüab tõestada, et progressi kaasas on käinud tigiduse ja halastamatuse kasvamine.

Edasi, peaksime vastollu astuma Rahvasteliidu püüetega. Kuulutaksime Kelloggi ja Pan-Euroopa liikumise edu vaenuliseks... Laskem igalpool — kodus, koolis, kirikus, riigis, riikide vahel — õitseda vastoludel igas vormis, sest kõik see on edule kasuks. Lapsi peaksime kasvatama tigeaiks, õelaiks, sest siis on enam vastolusid ja suurem edu seega. Las kasvab kurjus ja sigib „pärispatt“. Juba lastele õpetame kätte „Harju panga“ tarkuse, pankrotioskuse jne., et kasvaksid vastolud...

Ei ole põhjust arvata, et inimene on loomult kuratlik või inglil taoline, vaid ta on inimene. Olles lugenud Kautsky, Müller-Lyeri, Lafarque'i, Kropotkini ja mõne teise teaduses tuntu töid looduserahvaste kohta, ei saa ma kahelda, et inimene ei ole sünnimiselt päris kurat ise. Vägagi sümpaatseid jooni

leidub looduserahvaste elus, vähemalt osa seas. Võimata, et see võiks areneda nii, kui päritud oleksid aina kõik „pärispatu“ alged. Ja lastepsühholoogia tundjad ei kurda ka, nagu oleksid lapsed juba loomult hoopis kurjad (vt. W. Stern). On üldiselt teada, et inimeses on tugev sotsiaalne instinkt, mille arenemist aina tarvis soodustada. Pealegi peame arvesse võtma, et me ei saa instinkte jumaldada, sest need võivad olla muutunud olukorras hoopis kahjulikud. Kas on instinkt, mis putukaid tulle viib, neile kasuks?...

Bioloogil on selge, et isiku arenguks on tarvis vastupanu, tõkkeid jõu rakenduseks. Aga seda moodustab ju ümbritsev loodus, millega tuleb võidelda. On ka võimalikud kunstlikud tõkkes. Ja üks neid ole nii kui nii juba... On teada, et elu elutingimuste suhtes bioloogia rõhutab optimumi ja seepärast on põhjust ühineda sotsioloogi Müller-Lyeriga, kes väidab: „Nii siis *keskmised* vastupanud soodustavad elu, mitte aga kannatused. Inimese tahe vajab vastupanu, mitte aga kannatust...“

Mis elu see siis enam üldse on, kui kõikjal sõda, revolutsioonid, terror, kakelused, tööpuudus, viletsus, nälg, tõved — üldse piinad? See usk meid enam ei lohuta, nagu võiks väevade ja piinade abil võita igavest elu pärast surma. Seesugune olukord ei loo elurõõmu, vaid viib enesetapmisele ja ka sündivuse kahanemisele. Pole puudu meil enesetapjaist! Kes väidaks, et süüdi vastolude vähesus?.. Mis kasu edust, kui elu muudetakse põrguks?

Instinktidega võib sattuda rappa. Ei ole võimalik kahelda, et loomariigis on instinktide asemele ikka rohkem ja rohkem astunud mõistus, intelligents. Kasvatusteadus, hüpnootism, psühhoanalüüs — need näitavad teid inimese ajutegevuse arendamiseks ja isegi juhtimiseks. Füsioloogia ja pärivusteadus teavad, kuidas võimalik ajutegevust teisedada... Teaduse alusel ei ole alust kohkuda inimese „instinktiivse kurjuse“ ees (vt. Conklini sellekohaseid töid). Teadlasil on lootust, ja selle eesmärgiga töötatakse, et jõuda paremale tulevikule, mitte piinade keerisesse. Teadlased ei ole resigneerunud, andunud kviettismile, vaid pooldavad aktivismi...“

Kogemusi esperanto õpetamise alalt algkoolis.

E. Lübek.

Viimaseil aastail on välismaade (eriti Soome, Saksa ja Tšehhoslovakkia) eeskujul tõukel ka meil märgata olnud esperanto õpetamise siirdumist erakursustelt koolidesse. Üsna järjekindlalt, aasta-aastalt, on esperantot vaba-tahtliku ainenähtena õpetatud mõne linna algkoolis (Tallinnas, Valgas) ja ka maal, näit. Saadjärvel.

Nagu mitmel pool peetud suured pedagoogilised kongressid seda juba korduvalt on konstateerinud, eriti — esperanto õpetajate konverents Genfis Jean-Jacques Rousseau instituudi juures 1922. a.*), peitub esperantos võimsaid kasvatustõuke jõude ja kõrgeid väärtusi, mis otse nagu hüüavad esperanto rakendamise järele õppe- ja kasvatustöö teenistusse. Ka Eestis saavutatud tagajärjed esperanto õpetamisel koolides on sedavõrt silmapaistvad ja esp. õpetamise kasuks rääkivad, et arvame kindlasti, et järgnev kokkuvõtte autori poolt I võörkeelte õpet. kongressil esitatud referaadist väärib mitte ainult meie lugejatest keeleõpetajate, vaid üldiselt iga pedagoogi tähelepanu**).

Käesoleva kirjutise autor algas esperanto õpetamist Tallinna II linna (tütarlaste) algkoolis 1923. a. linna haridusosakonna nõusolekul ja jätkas esp. õpetamist järgmisel aastail, kuid juba haridusministeeriumi ringkirja põhjal, mis lubab esp. õpetamist koolides.

I semestril 1923. a. võttis osa esp. õppimisest peaaegu algkooli terve viimane, s. o. VI klass — peale selle veel üksikud õpilased V klassist. Kuid, arvesse võttes õpilaste üldise edasijõudmise huve muis aineis, tuli pärast kõrvaldada osa õpilasi, kes keelt küll õppida tahtsid, kuid olid mõnes teises aines nõrgad. Nii jäid töötama enam-vähem korralikud ning edasipüüdjad lapsed.

Õppimine edenes rahuldavalt. III semestril, s. o. 1924. a. märtsis, korraldati õpilastega pidu, mis oli ühtlasi eksamikspõlilastele. Siin tuli kõigil esineda ja näidata oma

*) Teine samasugune konverents oli selle aasta augusti lõpul, samas linnas, Helveetia valitsuse kokkukutsel. Ka VÕK'ile oli kutse.

***) Õp. P. Ernitsa ja V. Vahtra poolt sealsamas ettekantud referaadid esp. õpetusest koolides kinnitasid siintoodud väiteid veelgi muude faktide ja arvudega.

oskust keele alal. Lapsed 9-st a. kuni 15-ne aastani üllatasid kuulajaid oma sorava kõnega ning võrdlemisi hea hääldamisega, mida ka kiitvalt tõendasid Eesti Esp.-Liidu häälekandja „Informoj“ ja peol viibiv külaline Taanist. Peost võtsid osa haridusministeeriumi kooliosakonna juhataja, koolijuhataja ja teised külalised, kes konstateerisid laste vaba kõnet ja mitte ainult päheõpitatud lausete tarvitamist.

Keskmine õpilaste arv igal aastal on olnud umbes 20—25. Õpetamine on kahes grupis: I — algajate grupp koosneb VI ja V klassi õpilasist ja II grupp — edasijõudjad, VI klassi õpilased, kes eelmisel aastal olid V kl. ja õppisid I grupis.

Keel on lastele väga kerge ja arusaadav oma lihtsa grammatika tõttu. Ta äratab lastes suurt huvi, sest ühe semestri jooksul laps omandab esperanto keelt vähemalt sama palju kui saksa keelt kahe semestri jooksul, kui võtta aluseks sama arv tunde. Edaspidi aga läheb edenemine esperanto keele oskuses ruttu, rutem kui saksa või inglise keeles. Ainus silmapaistvam raskus (mis esineb ka teistes keeltes) on eesti lastele esperanto keeles konsonantide õppimine, kus erilist tähelepanu nõuavad helilised sulghäälikud (kuna nad eesti keeles on helitud) ja eesti keeles puuduvad sisisevad konsonandid.

Võrreldes teiste võörkeeltega, on esperanto kergem õppida tüvisõnade hulga vähesuse pärast, millistest aga liidete abil võib kergesti tarvilikke uusi sõnu juurde tuletada. Sõnade tuletamine huvitab lapsi ja ei tee vähegi mõtlejale õpilasele mingisugust raskust, arendab vaid loogilist mõttevõimet ja aitab seletada emakeelsete sõnade tuletust.

Tunduvaks takistuseks esperanto õpetamisel eesti lastele on kohaste õpiraamatute puudumine, kuna meil teiste võörkeelte õpetamiseks on juba olemas mitmekesiseid ja häid õpiraamatuid. Välismaail on see puudus heade õppevahendite ilmunisega kõrvaldatud. Elav nõudmine esperanto õpiraamatute järgi on seal tekitanud rikkaliku koolikirjanduse. Teatavasti õpetatakse nii mitmelgi pool esperantot era- ja omavalitsusasutiste poolt ülalpeetavais koolis, näit.: Inglismaal, Saksas, Tšehhoslovakkias, Austrias, Rootsis ja mujal, kusjuures mõnel pool isegi eksameid korraldatakse esp. oskuses.

Tõsiseks takistuseks õppimisele on see asjaolu, et õppeaine ei ole sunduslik. Õpilased õpivad esperantot ainult muuseumis, vabal ajal. Oleks õppimine sunduslik, oleksid ka tagajärjed mitu korda suuremad kui nüüd.

Õpetasin esperantot varemalt mag. V. Setälä lugemiku varal, viimasel ajal aga alguses raamatuta kuni grammatika üldjoontes enam-vähem selge. Hiljem alles, II semestri lõpul, omandatakse raamat lugemiseks ja keeleseaduste kordamiseks. Vabad ja pildi järgi jutustused ning mängud on paralleelsed lugemisega. Tarvitusel on lugemikuna väike krestomaatia mag. V. Setälält, mis, muide, Soome haridusministeeriumi poolt ametlikult soovitatud algkoolides tarvitamiseks.

Elavat huvi pakub lastele esperanto tegelik tarvitamine, näit. kirjavahetuses välismaa õpilastega. See sarnaneb kirjavahetusele Noorte Punase Risti liikmete vahel, kuid selle vahega, et esperanto kirjavahetus sünnib otsekohe, ilma vahepealse tõlketa. Seega on esperanto-õpilaste kirjavahetus palju huvitavam ja elulisem, kui see, kus õpilane kirjast ise aru ei saa.

Huvi meie, väikerahva, lastel on esperanto vastu seda suurem, mida suurema ja tähtsama rahva noored nendega sidemeid soovivad põimida. Nii korrespondeerivad minu õpilased praegu Inglise, Saksa, Ungari ja Bulgaaria noortega. Suure inuuga kirjutasid lapsed üksteisele oma muredest ja rõõmudest, uhkuse ja armastusega oma kodumaast ning tema saatusest, vahetades seejuures seletavaid postkaarte ja pilte. Siin ei tunta suurema rahva rusuvat mõju, siin teeb kumbki pool võrdselt tööd, et jõuda ühisele arusaamisele. Võimatu on ka mõne teise keele abil kolme, nelja semestriga niisugust kirjavahetust luua, nii mitme rahvaga mõtteid vahetada. Kirjavahetusest tekib eriline huvi ka teiste õppeainete vastu, mille suhtes keeleõpetaja ei tohi jääda üksikõikseks, silmas pidades, et meie ikka enam ja enam sihime töökooli poole. Esiteks kohe tõuseb lapses huvi leida kaardil see punkt, kus elab tema kauge sõber. Kirjeldatakse vastastikku kodumaa ilmastikku, loodust j. s. m. Nii on maateaduse ja looduslooo tundides töö mitukorda tulutoo-

vam. Sedasama võib öelda ajaloo kohta. Õpilased, kes korrespondeerivad, teavad ajalugu paremini kui teised kaasõppijad, eriti oma kodumaa ajalugu. Samuti on kirjandusega — saadetakse pilte kirjanikkudest, tõlgitakse muinasjutte, legende jne.

Kasu esperantost taipab õpilane teadlikult alles hiljem. Astudes keskkooli ei jää talle vahest enam aega esperanto õppimiseks. Tööd on palju. Algab uute keelte õppimine. Kuid just nüüd tunneb õpilane, et mõnedki inglise keeles olevad konsonandid on juba tuntud, osalt ka sõnatüved. Need teadmused on aga omandatud esperanto arvel. Edasi, õppides ladina keelt, õpilane leiab, et see on mitmes suhtes kordamine. Nii on minu juurde tulnud endisi õpilasi, kes õpivad keskkooli viimastes klassides, tänades esperanto õpetamise eest, mis ladina keele õppimist palju kergendavat.

Sageli öeldakse, et klassikalist kirjandust tuleks lugeda algupärandis; aga keskkooli õpilastel käib selle klassikalise kirjanduse lugemine sagedasti üle jõu (näit. Shakespeare, Goethe, Schiller). Nii mõnegli võõrkeele õpetajal on teadmata, et mõnigi teos on õpilase poolt enne algupärandit loetud esperantokeelses tõlkes ja ainult selle tõttu õpilasele kergesti arusaadav.

Just need õpilased, kes keeleliselt nõrgad, peaksid õppima esperantot, sest esperanto avab õpilasele keele saladused *üldse*. Siin tuleb ta arusaamisele keele üksikutest lülidest, võrdleb keerulist ehitust lihtsaga ja taipab seda, mille kohta tal varem arusaamine puudus.

Esperanto keelt õppivate õpilaste arv on seni olnud väike. See on seletatav terve rea põhjustega, nagu õpitöökoormaga koolides, esp. mittesunduslikkus, puudulik arusaamine esperanto tähtsusest j. s. m. See ei pea esp. õpetajaid kohutama. Olen oma õppetegevuse kestel leidnud kinnitusi sellele, millele juhtis tähelepanu ühes oma kõnes ka mag. V. Setälä külaskäigul Tallinnas 1927. a., et mitte õpilaste kvantum pole tähtis, vaid nende kvaliteet, ja tasuks on õpetajaile see, et kõige ideaalsemad ja intelligentsemad õpilased õpivad esperantot.

Organisatsioonide teateid ja kroonika.

Eesti Õpetajate Liidu asemikkudekogu koosolek

peetakse 28. okt. k. a. kell 9 homm. Tallinnas, Rataskaevu, 22, E. Õ. L. ruumides.

Koosoleku päevakorda on võetud järgmised küsimused:

1. Koosoleku avamine.
2. Koosoleku juhataja, sekretariaadi ja mandaatkomisjoni valimine.
3. Aruanded.
4. E. Õ. L. 1928/29. a. tegevuskava peajooned.
5. E. Õ. L. 1928/29. a. eelarve.
6. Valimised.
7. Uute liikmete vastuvõtmine.
8. Õpetajate õiguslik seisukord ja palgaküsimus. Ref. E. Martinson.
9. Pedagoog. nädalate ja suviste edasiharimise kursuste küsimus. Ref. A. Janson.
10. Rahvusvahelise õpetajate Bürooga ühinemise küsimus. Ref. N. Kann.
11. Ülevaade Berliini pedagoogilisest kongressist. Ref. N. Kann.
12. Informatsioon kohtadelt ja läbirääkimised.
13. Koosolekul algatatud küsimusi.

Baltiriikide Õpetajate Liidu konverents.

21. ja 22. aug. peeti Kaunases järjekorraline baltiriikide õpetajate konverents, millest Eesti Õpetajate Liidu esindajaina võtsid osa A. Janson ja J. Piiskar. Läti esindus oli 9-sa- ja Leedu esindus 5-liikmeline, peale selle mõnikümme õpetajat Leedust pealtkuulajaid. Konverentsi juhatusse valiti A. Janson Eestist, P. Kuula Lätist ja B. Žygelis Leedust. Sekretariaadi moodustasid Leedu delegaadid.

Esimene tööpäev kulus aruanneteks ja informatsiooniks õpetajate organisatsioonide tegevusest ja koolipoliitikast esindatud maa-des. Aruannetest selgus, et Eestis ja Lätis mitmesugustest raskustest hoolimata nii haridusalal üldiselt kui ka õpetajate org-ide tegevuses on märgata teatavat edu, kuna aga Leedus käiakse praegu rasket kannatusteed — ühest surve- ja tagakiusamisavaldusest teise.

Teisel päeval harutati õpetajate organisatsioonide enestevahelise informatsiooni korraldamise küsimust. Otsustati igalt maalt otsida alalisi kaastöölisi teiste maade õpetajate ajakirjadele. Ka sellekohase aastaraamatu väljaandmine peeti tarvilikuks.

Kehalise ja kodanikukasvatuse küsimustest refereeris õige põhjalikult K. Dekens Lätist. Vastuvõetud otsuses nõutakse, et noorsugu ei tule kasvatada sõjale, vaid arendada temast harmooniliselt arenenud inimesi üldiseks kultuuritööks, mispärast kogu kooli- ja kasvatustöö peab olema õpetajate kätes.

Harutati ka uute keelte õpetamist koolides, kuid kindlat otsust ei tehtud. Sellega ühenduses oli kõneall ka esperanto küsimus. Asuti seisukohale, et praegusel ajal võib esperanto olla õpetajaile rahvusvahelise läbikäimise abinõuks.

Vastastikuse pedagoogilise koostöö küsimustes tunnustati otstarbekohaseks ühiste pedagoogiliste nädalate ja kursuste korraldamine, vastastikused ekskursioonid kooliolude ja tööviiside tundmaõppimiseks, mitmesuguste ühiste ja ühistegeliste ettevõtete arendamine, ühiste õppevahendite soetamine jne. Tunnustati tarvilikuks võimalikult lähemal ajal kokku kutsuda vastav erikongress defektsete laste õpetamise ja kasvatamise küsimuste harutamiseks.

Baltiriikide Õpetajate Liidu büroo asukohaks jäi endiselt Riia. Büroo eelarve kinnitati endistel alustel ja senine büroo koosseis valiti terves koosseisus tagasi. Igal maal on büroos teatavasti üks esindaja ja selle asemik. Eesti esindajaks on A. Janson, tema asemikuks J. Piiskar.

Vastuvõtt Leedu ametivendade poolt oli kõigiti sõbralik ja südamlük.

Harjumaa Õpetajate Liidu aasta-koosolek

13. septembril k. a. E. Õ. L. ruumes.

Koosoleku avas H. Õ. L. esimees P. Kochtitsky, juhatusse valiti õp-d A. Kallion ja T. Talbak, sekretariaati — õp-d J. Kruus, K. Känd ja E. Verk.

Juhatuse aruandest tegevuseaasta kohta selgus, et H. Õ. Liit koolielu ja kasvatusküsimuste alal läinud aastal rohkesti tegutsenud: talvel korraldati õpetajatepäev kasvatusküsimuste harutamiseks, püüti kaasa mõjuda koolikohustuse laiendamiseks, toetati „Kasvatuse“ ja „Noorusmaa“ väljaandmist, võeti oma esindaja kaudu osa Berliini pedagoogilisest kongressist kevadel, püüti hoida kontakti maakonnavalitsusega ja mõjutada haridusnõukogus soovitatavate otsuste teostamist. Organisatsiooni ja kutsehuvide alal oli silmapaist

vam töö organiseerimislennu korraldamine ühes E. Ö. L-ga 3—4. märtsil, mis andis häid tagajärgi, muu seas tuli Liitu tagasi vahepeal eemale jäänud Paldiski Õp. Selts. Liikmemaksu alandamise sihis kaaluti peatuskodu üleviimist ülemaalse toetuse alusele, et aga see vastutulekut teiste liitude poolt ei leidnud, siis lõpetati peatuskodu üürimine E. Ö. L. ruumes, mis Liidult 33% eelarvest nõudis, ja lepiti kokku Harju maavalitsusega, mille põhjal maavalitsuse ruumes nüüd peatuskodu õpetajail kasutada on. Toetuskassas on kr. 736, kust kahele õpetajale on antud kogusummas kr. 450 laenu. Palgaseaduse parandamise puhul peeti eriline nõukogu koosolek, kus tehti rida ettepanekuid. On veel õpetajate vahelkordade lahendamisel kaasa aidatud.

Nõukogu koosolekuid on olnud 4, juhatusel koosolekuid. — 11.

Kassaaruande järgi on saldo 1. augustiks Kr. 646,10.

Aruanded kohtadelt rõhutasid peajasjalikult organiseerimislennu tulemusi kevadel.

Revisjonikomisjoni valiti õp-d: R. Känd, Koorman ja Klesment.

Hr. H. Roosi referaat „Karskus ja õpetaja kutse-etiika“ tekitas elava mõttevahetuse, kus avaldati erilist poolehoidu karskuskasvatustööle ja tehti rida sellekohaseid otsuseid.

Õp. T. Talbak refereeris „Koolijuhataja ja õpetaja vahekorrasst“, mille järeldusel uue kooliseaduse kohta soove avaldati.

Algatatud küsimuste all võeti seisukoht õpetajate valimiskorra, liikmemaksu alandamise j. t. küsimuste kohta.

Koosolek lõppis töömeeleolus pärast lõunat ja oli õige rohkearvuline.

Registreeriti koosolejaid 129, tegelikult aga oli neid hulga rohkem. Olid ka mitmed õpetajad teistest maakondadest. Esindatud olid kõik ühingud.

Koosolekul võeti vastu *resolutsioonid*:

1. Kaebuste asjus õpetajate peale leiab kongress, et kõik lastevanemate nimel korjatud allkirjadega kaebused, mis pole tehtud avalikul koosolekul ja kaebaluse teadmisel, tuleksid koolivalitsuse poolt jätta tähele panemata; tõsisemate kaebuste puhul tuleks kaebalune õpetaja kutsuda isiklikult seletust andma ja teateid nõutada õpetajate organisatsiooni poolt.

2. Kuulanud H. Roosi referaadi „Karskus ja õpetaja kutse-etiika“, kongress tunnistas kasvatustöös tarvilikuks, et õpetaja pooldaks täiel määral karskust kui elureformi aadet ja isikliku eeskujuga ja kaastööga ai-

taks võidelda joovastavate ainete nautimiskombe vastu.

Igasugused peod, mis alkoholiga ühenduses, tulevad koolimajades keelata.

Silmas pidades, et alkoholilised joogikohad koolimajade läheduses mõjuvad õpilastele demoraliseerivalt, tuleb esineda ettepanekuga vastavasse asutisse, et kõik alkoholi joogi- ja müügikohad maal viidaks vähemalt kaks kilomeetrit koolimajadest eemale.

Arvesse võttes, et salaviinamüük õitseb ja selle järelevalvet küllalt hoolsalt ei teostata, tuleb juhtida siseministeriumi tähelepanu sellele nähtusele, samuti ka seltskonda kutsuda selle pahe vastu võitlema.

3. Kuulanud T. Talbaki referaadi „Koolijuhataja ja õpetaja vahekorrasst“, kongress leiab, et õpetajad ja juhatajad katsuks omavahelisi lahkkelisid omavahel lahendada ja ei kannaks neid väljaspoole kooliseinu. Kui aga omavahel kokkulepet ei saavutata, tuleks pööruda eeskätt oma organisatsiooni poole.

Uues kooliseaduses peaks koolijuhataja ja õpetaja vahekorrasst määratud olema kollegiaalse vastutuse alusel koolitöö suhtes.

4. Õpetajate valimise asjus otsustab kongress, et see tuleks vallavolikogudelt anda kollegiaalse asutise kätte maakonnas, millest tingimata peaks võtma osa vastava kooli pedagoogika-nõukogu esindaja.

5. Võetakse vastu soovivaldus, et arstiabi saamise kord tuleks teha õpetajale kättesaadavamaks ja lihtsamaks.

6. Arvestades õpetaja kinnist tööaega, leitakse vajaliseks, et õpetajatele antaks õigus, ühisel alusel omavalitsuse ametnikkudega, tarbekorral sõita kaubavaguneis. K.

Harjumaa Õpetajate Liidu koosseis.

Pärast organiseerimislennu on õpetajaid järgmiselt ühinguis:

Hageris	24,	organiseerimata	— 3
Harju-Jaanis	18,	„	— —
Harkus	21,	„	— —
Juurus	17,	„	— 3
Jüris	18,	„	— —
Keilas	15,	„	— 10
Kosel	31,	„	— 3
Kuusalus	32,	„	— 2
Madise-Ristil	15,	„	— 5
Nehatus	13,	„	— —
Nissis	14,	„	— —
Raplas	32,	„	— 6
Paldiskis	18,	„	— —

Kokku 268, organiseerimata — 32

Seega ümmarguselt 12% veel organiseerimata. Tegelikult väheneb see protsent, sest harilikult maksab osa õpetajaid liikmemaksu hiljaksjäämisega. Enne organiseerimislendu oli organiseerimata ligi 50%. K.

Öömaja Harjumaa õpetajaile

on, Harjumaa Õp. Liidu palvele vastu tulles, Harju maavalitsuse poolt võimaldatud maavalitsuse ruumis, S. Roosikrantsi 12. Sissekäik õue poolt, ruum kojamehe korteri kõrval. Tasu ööpäeva eest 50 senti. Registreerida kojamehe juures. K.

Saaremaa õpetajatepäev

peeti 19. aug. umbes 80-ne õpetaja osavõttel Kuresaares. Kavas oli ettekandeid uutest algkooli õppekavadest, koduse kasvatuses väärnähtustist, ülevaateid Soome-Ugri kultuurkongressist ja Berliini pedagoogilisest kongressist ning teistest küsimustest.

Õpetajatepäev võttis vastu järgmised soovivaalduused:

„Paluda „Kasvatuse“ toimetust avaldada lähemal ajal kõlbluseõpetuse kohta juhtnööre andvaid kirjutisi.

Tunnistada tarvilikuks, et Saaremaal seataks ametisse karskusmeelne kodulaste kasvatusnõunik ja õpetajad püüaksid igal parajal juhul koduse kasvatusel alal selgitustööd teha ja karskusaate eest välja astuda. Koduse kasvatusel nõuniku aineliseks tasuks tuleb kasutada tagavaraõpetaja palgakrediiti.

Tuleks asutada jaoskonnaarstide juurde emadele nõuandekohad, kus emad võiksid tasuta saada juhatus lastekasvatamises.

Paluda maavalitsuse korraldust, et õpetajaile internaadiga ühenduses oleva töö eest tasu makstaks.

Paluda maavalitsust kooli ülalpidajaile kohuseks teha 10% palgaosa väljamaksmist ja õpetajailt võetava üüri summa kindlaksmääramist.

Koolivalitsus mõjutagu vallavalitsusi ajakohaste koolimajade kiiremale ehitamisele“.

Viljandimaa õpetajatepäev

peeti 12. aug. Olustvere mõisas. Osavõtjate arv tõusis pooleteisesajani.

Ülevaate möödunud aasta õppetegevusest andsid koolinõunik M. Roots ja M. Raud. Dir. J. Käis refereeris pikemalt uutest õppekavadest, kuna õp. prl. Oskar Viljandist ja hra V. Neggo Tallinnast refereerisid õpetajate rahvuskultuurilistest ülesannetest.

Õhtul oli õpetajate omavaheline meeleolurikas koosviibimine, mis kestis hilisööni.

Läänemaa Õpetajate Liidu

asemikkudekogu koosolek peeti 25. aug. Haapsalus, millest osa võtsid seitsme ühingu esindajad. Aruannetest selgus, et peale Haapsalu raiooni on Läänemaal organiseeritud pea igal pool 95—100% õpetajaist. Liidu 10-aastase tegevuse mälestuspäeva otsustati pühitseda detsembrikuu lõpul. Eelarve võeti vastu tasakaalus 496 kr. 24 s. suuruses. Juhatusel liikmeteks valiti J. Uustalu, E. Veiderman ja H. Hammerman.

Pedagoogilised nädalad ja õpetajate edasiharimise kursused 1928. a. suvel.

Haridusministeeriumi ülesandel Eesti Õpetajate Liit organiseeris 1928. a. suvel järgmised pedagoogilised nädalad ja õpetajate edasiharimise kursused.

1. Pedagoogiline nädal Paides 9.—18. aug. Järvamaa Õp. Liidu korraldusel ja dir. A. Reebeni juhatusel. Lektoriteks olid dir. A. Kuks, dir. J. Käis, dir. S. Dobroševski ja koolinõunik M. Meos. Osavõtjaid oli 78 ning loenguid peeti ja töötunde korraldati 56.

2. Pedagoogiline nädal Valgas 12.—18. aug. koolinõunik A. Kõivu juhatusel. Lektoriteks olid dir. A. Kuks, dir. J. Käis ja dir. S. Dobroševski. Osavõtjaid oli 134 ning loenguid peeti ja töötunde korraldati 50.

3. Ajaloo ja maateaduse kursus Viljandis 6.—18. aug. Viljandimaa Õ. Liidu korraldusel ja õp. P. Adamsoni juhatusel. Lektoriteks olid hra K. Orviku, õp. J. Kents ja dir. M. Välbe. Osavõtjaid 93. Töötunde 65.

4. Eesti keele ja koduloo kursus Rakveres 1.—15. aug. Virumaa Õp. Liidu korraldusel ja õp. J. Lindmani juhatusel. Lektoriteks olid õp. T. Kuusik, õp. R. Kress ja üliõp. A. Suik. Osavõtjaid 127. Töötunde 90.

5. Võimlemise kursus Pärnus 9. juulist 4. augustini Võimlemise Õpetajate Seltsi korraldusel ja õp. L. Kalmeti juhatusel. Lektoriteks-õpetajateks olid L. Kalmet, Anna Raudkats, K. Müür, A. Kalamees, E. Idla, E. Rosenblatt ja A. Kurfeldt. Osavõtjaid oli 164. Töötunde 343. Osavõtjate suure arvu pärast töötati kolmes rühmas.

6. Üldõpetuse kursus Tallinnas 30. juulist 11. augustini E. Ö. L. üldõpetuse komisjoni korraldusel ja koolin. Chr. Brülleri juhatusel. Lektoriteks olid Chr. Brüller, A.

Johanson, J. Parinbak, J. Voites ja H. Roos. Osavõtjaid oli 125. Töötunde 85.

7. Keskkooli kursused Tallinnas 23. juulist 22. augustini Eesti Õpetajate Liidu korraldusel ja hra A. Janson'i juhatusel. Lektoriteks olid D. Treiman, J. Väinaste, A. Jahmentz, J. Grüntal, A. Luik, A. Sokolov ja Stümper. Osavõtjaid 65. Töötunde 300 ümber. Osavõtt kursusest oli maksuline.

Looduseloalise ekskursioonijaama korraldamine lükati 1929. a. peale edasi.

E. Õp. Liidu karskusekretäriks

on kutsutud õp. Priidu Kochtitsky, kes kaemat aega koolipõllul töötanud, olles viimasel ajal Saue algkooli juhatajaks Harjumaal ning tegutsedes samal ajal ka õpetajate organisatsioonides ja ettevõtetes, olles Harju Maakoolide Õpetajate Liidu esimeheks, „Töökooli“ juhatusliikmeks ja mujal.

Uus tööjõud on juba oma ametikohuste täitmisele asunud.

Toetusi.

kasvatusteaduslikuks tööks Eesti Õpetajate Liidule riigi 1929./30. a. eelarvesse on Eesti Õpetajate Liidu juhatus palunud võtta järgmisel määral:

1. Kasvatusteadusliku ajakirja „Kasvatuse“ toetuseks Kr. 6.000.—
2. Metoodilise kirjanduse soetamiseks „ 5.000.—
3. Noorsoo ajakirja „Noorusmaa“ toetuseks „ 6.500.—
4. Toimkondade tööks, kursuste, pedagoogiliste nädalate, ekskursioonijaamade ja aineõpetajate kongresside korraldamiseks „ 13.450.—
5. Karskuskasvatustöö korraldamiseks „ 6.000.—

Kokku Kr. 36.950.—

Uusi täienduskoolide õpetajaid.

Möödunud õppeaastal haridusministeerium korraldas Tartu ülikooli põllumajandusteaduskonna juures pedagoogilised kursused õppejõudude valmistamiseks põllumajanduslikudele täienduskoolidele.

Kursust juhatab prof. Nõmmik, kuna õppejõududeks olid ülikooli põllumajandusteaduskonna õppejõud. Kursus algas 11. okt. l. a.

ja kestis 18. aug. k. a. Õpetus oli teoreetiline ja praktiline.

Kursuse lõpetas 33 õpetajat, kuna mõnele järeleksamid määrati.

Haridusministeeriumi tänuavaldus.

Teatavasti töötasid mitmed E. Õ. Liidu toimkonnad õppekavade küsimuste kallal, misuguseid materjale dir. J. Käis algkooli õppekavade koostamisel edukalt kasutas. Selle tööga ühenduses saabus E. Õ. Liidule järgmine kiri:

„Riigikoolivalitsusel on meeldivaks ülesandeks teha Teile teatavaks härra haridusministri alamaltoodud resolutsioon:

„Avaldan kõigile, kes algkoolide õppekavade kokkuseadmisel on kaasa töötanud, eriti aga õppekavade peaautorile hra dir. Käisile, sügavat tänu, samuti ka üksikutele toimkondadele ja Õpetajate Liidu juhtivatele tegelastele tehtud töö ja nähtud vaeva eest.“

Selle kirja on riigikoolivalitsus adresseerinud E. Õ. L. eesti keele, matemaatika, võõrkeelte, looduseõpetuse ja maateaduse ning ajaloo õppekorralduse toimkonnale.

Teateid ja kavatsusi vabaharidustöö alalt.

Õpiringide rändraamatukogud.

Õpiringide liikumine, mida meil juba mõnda aastat propageeritakse, pole seni jalgu alla saanud peaasjalikult vastavate raamatute puudumise pärast. Praeguste raamatute hindade juures ei suuda neid ringide liikmed ise endile osta ja kogudes kusagil vastaval arvul üht ja sama raamatut ei leidu. Nüüd on Haridusliit otsustanud asutada ringide jaoks keskkogu ja sinna esijoones raamatuid muretseda järgmiste õpiringide jaoks: ilukirjandus, ilmavaate ja enesearendamine, ühiskonna teadus ja ajalugu. Peale selle tehakse ettepanek teistele keskorganisatsioonidele komplekteerida vastavad raamatud nende erialade jaoks. Raamatute laenamise algust on oodata oktoobrikuu alul. Seks ajaks töötatakse välja ka laenamise tingimused ja kord.

Soovitavate raamatute nimekirjad.

Eesti II hariduskongressi otsuse kohaselt on Haridusliidu praegu kokkuseadmisel raamatukogudele soovitatavate raamatute nimekirjad, mis kavatakse koostada kontsentrite viisi. Peale raamatukogude võivad nimekirju

kasutada ka üksiklugejad kirjanduse valikuks.

Diapositiivide ladu.

Kursuste ja loengute elustamiseks ja näitlikuks muutmiseks on väga suur tähtsus valguspiltidel. Paari aasta eest Haridusliidu juures asutatud kogu on nüüd mõne uue seeriaga täiendatud ja praegu on ettevalmistusel terve hulk seeriaid kodumaa tööstuse ja kaubanduse alalt, mis sisaldavad võrdlemisi rohkesti huvitavat materjali.

Koolidele hinnaalandus.

Haridusliidu kogust valguspiltide laenamise korral on harilikult tarvitamise maks 3 senti pildi pealt ja saatekulude tasumine tarvitaja poolt. Nüüd on Liidu juhatus koolidele tarvitamise maksu alandanud 1 sendi peale iga pildi pealt.

Liikuv rahvapäevikool.

Rahvalikkude kursuste ja loengute jaoks lektorite saamiseks on Haridusliidul praegu suurem organiseerimistöö käimas. Tahetakse lektorite kogu organiseerida üle kogu riigi. Tööga loodetakse jõuda valmis oktoobri lõpuks.

Rekvisiitide ja jumestusabinõude ladu.

Haridusliidu juurde on asutatud jumestusabinõude ja rekvisiitide ladu. Esialgu on ladust saadaval jumestusvärve, parukaid, puudrit, ninakitti, mastiksit, maskeid ja muud kõige tarvilisemat materjali. Kui ainelised võimalused vähegi lubavad, asutatakse kohe ka kostüümide osakond.

„Vabaharidustöö“ 8 korda aastas.

Haridusliidu ajakiri „Vabaharidustöö“ hakkab Liidu asemikkudekogu otsuse järgi sügisest peale 8 korda aastas ilmuma — talvekuudel iga kuu, kuna suvel 4 kuud üldse ei ilmu.

Näidendite võistlus.

Käesolevaga Eesti Haridusliit kuulutab välja näidendite võistluse, mille ülesandeks on peamiselt meie maa näitelavade rahuldamine, neile kõigiti sobivate algupäraste näidenditega. Vastavalt sellele Liit palub kirjanikke arvestada meie keskmiste või paremate maa näitelavade tehnilisi võimeid, ühtlasi ka seda, et võistlusele saadetavad näendid

arendaksid oma üldsihis meie maa- või rahvaelu loomingu positiivset suuna.

Võistlusele saadetavad tööd tulevad aadressida E. Haridusliidule Tallinnas, Rataskaevu 22. Tööd tulevad esitada märgusõna all ja juurde lisada sama märgusõna kandvas ümbrikus autori nimi ja aadress. Tööde vastuvõtmise viimaseks tähtpäevaks on 1. august 1929. a.

Läbivaatamisele ja hindamisele tulevad ainult selgesti käsitsi või masinal kirjutatud käsikirjad ja mis ei ole veel paljundamise või ettekande teel avalikusele tuttavaks saanud. Vastasel korral saadetakse käsikirjad ümbrikus leiduval aadressil autorile tagasi.

Kolmele võistlusel paremaks tunnustatud näidendile maksetakse auhindadeks 1750 krooni: I auhinnaks 1000 kr., II auhinnaks 500 kr. ja III auhinnaks 250 krooni. Žürii võib oma äranägemisel jätta mõne auhinna välja andmata või E. Haridusliidu juhatuse nõusolekul täiendavaid auhindu määrata.

Auhinnakomisjoni koosseis avaldatakse hiljemalt kolm kuud enne käsikirjade vastuvõtmise lõpp-tähtpäeva.

E. Haridusliidule jääb õigus kirjastada auhinnatud näidendite esimest trükki 20% autori honoraariga.

Auhinnatud tööde autorid on kohustatud lubama oma näidendeid ettekanneteks mitte üle 5 krooni honoraari eest ettekande pealt.

Auhinna-komisjon avaldab oma otsuse hiljemalt kolme kuu jooksul arvates käsikirjade sisseandmise viimasest tähtpäevast. Enne seda tähtaega ei pea Liit võistlusest osavõtjatega mingit kirjavahetust peale käsikirjade tagasisaatmise.

Teateid kirjanduse alalt.

2. aug. k. a. sai kirjanik Aino Kallas 50-aastaseks, missuguse tähtpäeva puhul ajakirjandus tõi ülevaateid tema loomingu ja teotsemisest kirjandusepöllul.

*

Ed. Vilde teoste täieliku kogu väljaandmise jätkamist ja lõpule viimist, mis teatavasti kirjastus „Varraku“ käes pooleli jäi, kaivatseb kirjastus „Loodus“ oma peale võtta.

*

Kirjastus „Loodus“ valmistub lähemal ajal „LUB“i“ eeskujul uue raamat-ajakirja „Kroonilise Romaani“ väljaandmisele, mille iga anne sisaldaks 200—300 lhk. tihedat teksti ja maksaks ainult 1 kroon. Esimesed anded on juba valmimas.

Kirjastus „Looduse“ poolt väljakuulutatud algupäraste romaanide võistluse puhul esitati tervelt 51 käsikirja, millest mõned õige suured ja mahukad. Praegu on tööde hindamine käsil.

IX üldlaulupidu.

Eesti Vabariigi 10-da kestvusaasta mälestamiseks peeti Tallinnas 30. juunil ja 1. ning 2. juulil s. a. IX-dat üldlaulupidu, mille ettevalmistajaks ja korraldajaks oli Eesti Lauljate Liit.

Eeltööd selleks laulupeoks olid kestvamad ja põhjalikumad kui varem ühegi teise laulupeo juures. Suure püsivuse ja innuga töötasid rohkem kui 15.000 lauljat-mängijat ligi 2 aastat üldlaulupeo eeskava õppimiseks.

Selle vaevarohke töö tasuks neile tuhandeile koorijuhtidele ja lauljatele ning mängijaile oli üldlaulupeo nii muusikaline kui ka üldine hea kordaminek. Ükski suursündmus Eestis ei ole varem kunagi nii palju rahvast kokku tõmmanud, kui seda võis näha möödunud üldlaulupeol. Ka tegelaste arvu poolest oli viimane üldlaulupidu tunduvalt suurem kui kõik varem:

340 segakoori	12.297 lauljaga
25 meeskoori	1.346 „
71 pasunakoori	1.406 mängijaga.

Kokku 436 koori 15.049 tegelasega.

Peale selle külalisi-lauljaid Soomest, Lätist, Norrast ja Ameerikast.

Kümned rongid ja laevad tõid Tallinnasse laulupeo tegelasi, mitmed kümned rongid sõidutasid laulupeo külalisi kokku suursündmusele, milletaoline kõige varem võib korduda alles viie aasta pärast.

Kogu pealinn kihas laulupeo päevadel lauljaist ja külalistest, värvirohkeist rahvariideist, lippudest ja muusikast.

Laulupidu peeti mererannal Lasnamäe veerul, kus Lauljate Liit on korraldanud laulupeoplatsi ka järgmisteks laulupidudeks, mis peetakse lähema kolmekümneviie aasta jooksul.

Lühikese aja jooksul ehitati maa-alale kuhu varem rohke vee tõttu vaid heinalised suvesüdamedel julgesid astuda, avar ja võimas laululava, mille astmestikult kümneile tuhandeile kuulajaile anti hiiglakontserdid ja õhtuti suurejoonelised vabaõhuetendused.

Laulupeo muusikalise külje kohta on kõikide muusikameeste, nii kodu- kui väljamaalaste, ühine otsus: see õnnestus paremini kui oodatagi võis. See oli esimene laulupidu, mille ettekannetele võis läheneda valju muusika-kriitilise möödupuuga. Nii ei olnud tuhandete tegelaste mitmeaasta pikkune püsiv töö asjatu. See on erakordselt head vilja kandnud, mis ei lase muusika-kultuurilist tööd suurtes rahvahulkades vaibuda. Laulupidu on kui suurejooneline kokkuvõte sellest hiiglatööst.

Külaliste arvult oli IX-as üldlaulupidu suurem kui 1923. aastal peetud laulupidu.

Võrdlevad arvud on järgmised:

30. juunil 23.637 inimest (VIII laulup. 20.770)
1. juulil 43.575 „ („ „ 39.648)
 2. juulil 14.008 „ („ „ 9.275)

Rohkem kui kuu on möödunud lauljate rahvasuurtest pidupäevadest. Vaimustus ja pidumeelo sulab kokku igapäevase tööga, kuid kõigile, kes viibisid laulupeol olgu tegelastena või kuulajatena, jääb hinge pesitsema ivake armastust laulu vastu, et see järgmisel — X-dal üldlaulupeol — veel suurejoonelisemalt kui sellel suvel võiks õitsele puhkeda.

Ametlikke teateid.

Mis vahe on kooliaastal ja õppeaastal.

Av. algkoolide seaduses tarvitatakse vaheldamisi sõnu: „kooliaasta“ ja „õppeaasta“ („õpiaasta“), kusjuures ei ole päris selge, kas need mõisted on tarvitatud identseina või on kummagil sõnal oma erinev mõiste. Ühe koolivalitsuse sellekohase järelepärimise puhul teatab riigikoolivalitsus, et av. algkoolide seaduse väljatöötamise ja redigeerimise ajal ei tehtud küllalt täpsat vahet „kooliaasta“ ja „õppeaasta“ (õpeaasta, õpiaasta) nimetuste

vahel, mispärast igakord ainult seaduse tekstist selgub, mida seal vastava sõnaga lähemalt on mõistetud. Praegu tarvitatakse (ja tuleb edaspidi kindlamalt vahet tehes tarvitada) sõna „kooliaasta“ selles mõttes, mis av. algkoolide seaduse § 22 kindlaks määratud, nimelt on kooliaasta ajajärk 1. augustist kuni järgmise aasta 31. juulini, (näiteks 1928/29. kooliaasta — tähendab ajajärku 1. augustist 1928. a. kuni 31. juulini 1929. a.), sõna „õppeaasta“ tuleb tarvitada selles mõttes, mis on

algk. seaduse § 20 sõnaga „õpiaasta“ märgitud (näiteks: ühtluskooli V õppeaasta — algkooli 5. klass) ja „õppeaeg“ — sama seaduse § 23-das käsitatud mõttes (tegelik õppetöö).

Mis puudub eriti av. algkoolide seaduse § 8 ja § 9-sse, siis on siin sõna „õppeaasta“ tarvitatud kooliaasta mõttes, nagu see avalikude algkoolide seaduse elluviimise määruse § 6 selgemalt kindlaks määratud. Sellepärast tuleb praegu koolikohustuse alla kuuluvaks lugeda neid lapsi, kes 1. augustiks 8 aastaseks saanud, kuna õpilased kes sunduslikku kursust lõpetanud ei ole ja kes pärast 1. augustit saavad 15 aastat vanaks, peavad koolis käima kuni koolitöö lõpuni sellel kooliaastal.

Tallinna pedagoogiumi seadus.

(Avaldatud „R. T.“ nr. 48. — 1928. a.)

1. Tallinna õpetajateseminar moodustatakse ümber kutse-, alg- ja täienduskoolide õpetajate pedagoogiumiks, mis töötab õpetajateseminaride seaduse („R. T.“ nr. 123. — 1923.) alusel, eranditega, mis ette nähtud käesoleva seaduse par. 2—7.

2. Pedagoogium valmistab ette õpetajaid täiendus-, alg- ja kutsekoolidele neil erialadel, kus õpetajailt ei nõuta ülikooli haridust. Pedagoogium annab kasvandikkudele pedagoogilise ettevalmistuse ja täiendab nende kutsealalist haridust sel määral, kui võt see on seotud eriaine metoodika õppimisega ja õppetöö praktikaga eriaineis.

3. Tallinna pedagoogiumi kursuse kestvus on kaks aastat, ühes ettevalmistusklassiga kolm aastat.

4. Vastavalt par. 2. tähendatud erialadele töötab pedagoogiumis ühel ajal üks või mitu eriharu, selle järgi, missugustel aladel õpetajaid vaja. Eriharud, mille järele tarvidus möödunud, suletakse ajutiselt.

5. Pedagoogiumi vastavaisse eriharudesse võetakse vastu eriaineliste keskkoolide (gümnaasiumide), kesktehnikakooli (tehnikumi) ja kunsttööstuskooli lõpetajaid ning neid tööstuskoolide ja vähemalt kaheaastase kursusega põllumajanduskoolide lõpetajaid, kel üldine keskkooli (gümnaasiumi) haridus. Keskpõllutöökooli, kolmeaastase kursusega tööstus-, majandus- ja teiste sellelaadiliste koolide lõpetajaid, kellel puudub keskkooli haridus, kuid kes vähemalt aasta töötanud oma kutsealal, võetakse vastu pedagoogiumi ettevalmistusklassi. Algkooli õpetajate ettevalmistamise harusse võetakse vastu ainult keskkooli (gümnaasiumi) haridusega isikuid. Kõik vastuvõetavad peavad ilmutama vastavatel katsetel ja tervislikul järelevaatusel pedagoogiliseks tööks tarvilikke eeldusi.

Pedagoogiumi võivad astuda ka isikud, kes omandanud kutselise erihariduse kõrge- mas õppeasutises.

6. Pedagoogiumi õppetöö korraldatakse nõnda, et keskkooli haridusega täienduskooli õpetaja kutsega lõpetajad omandavad ka oskuse ning õiguse õpetada oma erialale lähedas ühes või kahes algkooli õppeaines algkooli vanemates klassides.

Neile pedagoogiumi lõpetajatele, kellele täielik keskkooli ja kutsekooli haridus, antakse õigus õpetada oma eriainet ka keskkoolides.

7. Pedagoogiumi õppeained, õppekavad, õppetöö pealtkuulamise ning praktikatundide korralduse, pedagoogiumi lõpetamise ja õpetaja kutsetunnistuse väljaandmise korra määrab haridusminister.

Pedagoogiumi lõpetamine ei anna ülikooli astumise õigust.

8. Tallinna õpetajate seminari pedagoogiumiks moodustamise tähtaja ja korra määrab Vabariigi Valitsus haridusministri ettepanekul.

Õpetajate uus palgaseaduse eelnõu

on haridusministeeriumis valminud ja esitati 26. sept. Vab. Valitsusele. Toimetuse sai eelnõu teksti kätte parajasti siis, kui käesolev number oli juba täiesti trükkivalmis. Sellepärast saame tuua siin ainult olulisemad lahkumineked senisest seadusest.

TASUNORMID on endised, väljaarvatud endise seaduse § 4. tabel 3. I järgu c liigi õpetajad, kelle palk tõstetud ühe astme võrra.

Uudiseks on uue eelnõu § 13, mis

järgmiselt kõlab: „Algkoolides on määraliste õppejõudude arv võrdne kooli klassikomplektide arvuga“.

Need õppejõud jagavad omavahel ära kogu kasvatustöö ja kõik õppetunnid, välja arvatud usuõpetuse tunnid ja linnaalgkoolides ka võõrkeele tunnid, millised antakse lisatundidena või õpetajate-tunniandjate poolt.“

Keskkoolides on õpetaja nädalatundide arv kõikuvaks tehtud 22—25 tunni piirides.

Valdade ja alevite poolt ülevalpeetavais koolides hakkab riik maksma 90% palgast senise 80% asemel.

Korteri § kõlab järgmiselt: „Avalikkude koolide juhatajale, nende abidele ja valdade ning alevite poolt ülevalpeetavate algkoolide õpetajaile on kooli ülevalpidaja kohustatud andma vastava korteri ühes kütte ja valgustusega, kuna teistele õppejõududele antakse korter ühes kütte ja valgustusega, kui korter kooli juures olemas. (Korteri hindamise kohta käiv tekst endine.) Riigi hoolekandekoolis ja Harku koloniis antakse õppejõududele

korter (ühes kütte ja valgustusega) tasuta.“

Õpetajate Liidu nõudmised kesk-koolide õppejõudude tasunormide tõstmise asjus (peale ülemal nimetatud erandi), samuti linnakoolide õpetajate korteritega varustamise asjus j. m. väiksemas küsimusis ei ole kahjuks tähelepanu leidnud. Tutvumine tasudeseaduse eelnõuga võimaldus E. O. Liidu juhatajale temast mitteolenevail põhjusil kahjuks alles siis, kui eelnõu oli juba valitsusele esitatud, kõnelemata E. O. Liidu aktiivse osavõtu võimalusist eelnõu välja töötamisel.

Uusi raamatuid.

Gustav Suits. Lisandusi K. J. Petersoni tundmaõppimiseks. Akadeemilise Kirjandusühingu toimetused I. Akad. kirjandusühingu kirjastus Tartus 1927. Hind 1 kr.

Saaremaa tervishouline kirjeldus. Toimetaja prof. A. Rammul. E. V. Tervishoiu- ja Hoolekandevalitsuse ja Tartu Ülikooli Tervishoiu Instituudi väljaanne. Tartus, 1928. Hind kr. 1.50.

Võitlus elamise õiguse eest. Lehekülgi demobiliseeritud sõdurite liikumisest Pärnemaal. Kogunud ja korraldanud J. And. Eesti dem. sõjaväel. liidu Pärnu osak. kirjastus Pärnus 1926. Hind 25 s.

Kolm seaduse eelnõu rahva tervise tõstmiseks ühes nende vajaduste põhjendustega. Eesti Õigeenika Seltsi „Tõutervise“ kirjastus Tartus 1928.

Bericht über den XVIII Internationalen Kongress gegen den Alkoholismus Tartu (Dorpat) vom 21. bis zum 29. Juli 1926. Im Auftrage des Organisationskomitees herausgegeben von Professor P. Pöld und Privatdozenten W. Ernits. Tartu 1927.

La question de l'alcool au point de vue international. Par R. Herco. Editions „La Concorde“. Lausanne 1928.

Riigi Tehnika Gümnaasium 1927—1928. a. Toimetanud N. Nurmiste, gümnaasiumi juhataja. Tallinn, 1928.

Jaroslav Hašek. Vahva sõduri Švejki seiklused ilmasõja kestel. Teel frondile VI. L. U. B. nr. 21. K.-ü. „Loodus“, Tartus 1928. a. Hind 25 s.

Bernhard Linde. Kenad naised. L. U. B. nr. 22. K.-ü. „Loodus“, Tartus 1928. a. Hind 25 s.

Rudolf Blauman. Surma varjus. L. U. B. nr. 23. K.-ü. „Loodus“, Tartus 1928. a. Hind 25 s.

R. L. Stevenson. Kurat pudelis. L. U. B. nr. 24. K.-ü. „Loodus“, Tartus 1928. a. Hind 25 s.

V. Krömov. Oopiumi maalt. Reisumärkmeid Hiinast ja Havaiist. L. U. B. nr. 25. K.-ü. „Loodus“, Tartus 1928. a. Hind 25 s.

Louis Boussenard. 10.000 aastat jüüs. L. U. B. nr. 26. K.-ü. „Loodus“, Tartus 1928. a. Hind 25 s.

Artur Adson. Toomapäev. Draama 3 vaatuses. L. U. B. nr. 27. K.-ü. „Loodus“, Tartus 1928. a. Hind 25 s.

G. K. Chesterton. Sinine rist. L. U. B. nr. 30. K.-ü. „Loodus“, Tartus 1928. a. Hind 25 s.

E. Martinson. Kirjanduskoolile I. Eesti ilukirjandust algkooli V klassile. K. K.-ü. „Töökooli“. kirjastus Tallinnas, 1928. Hind 1 kr. 50 s.

Õpetaja tähtraamat 1928/1929. õppeaastaks. Esimene aastakäik. Toimetanud Jaan Rummo. Eesti Õpetajate Liidu kirjastus, Tallinnas 1928. a. Hind 1 kr. 50 s.

Jaroslav Hašek. Vahva sõduri Švejki seiklused ilmasõja kestel. Teel frondile VII. L. U. B. nr. 28. K.-ü. „Loodus“, Tartus 1928. a. Hind 25 s.

Toimetuse ja talituse aadress: Tallinna, Rataskaevu tän. 22. Tel. 14-63.

Vastutav toimetaja Ernst Martinson.

Väljaandja: Eesti Õpetajate Liit.

J. Zimmermann'i trükkkoda Tallinnas, Liihihe jalg 4.

KOOLITARVETE & KIRJASTUSÜHINGU
„TÖÖKOOLI“

kirjastusel ilmus trükist Eesti Õpetajate Liidu esimehe
E. Martinsoni koostatud

Kirjandust koolile I

Eesti ilukirjandust
algkooli V klassile.

Raamatusse on paigutatud kõik uute õppekavade se-
letuskirjas märgitud tööd, mis võiksid tulla käsitu-
sele algkooli V klassis, mille tõttu raamat on koos-
kõlas uute õppekavadega. Hind 1 kr. 50 sn.

Lähemal ajal ilmub raamatu II osa

Kirjandust koolile II,

mis sisaldab ülejääva osa algkooli V klassi lugemis-
varast: lastekohaseid ilukirjanduslikke töid väliskir-
jandusest, real-ainelisi proosapalasisid kodumaal ja vä-
lismaailmas esinevaist tähtsamaist nähtusist, inim-
kultuuri suurimaid saavutusi, pilte inimsoo heategi-
jate elust j. m. Hind umbes 75 sn.

Selle õppeaasta jooksul ilmub ka

Kirjandust koolile III,

mis sisaldab VI klassi lugemisvara (peale suuremate
teoste, mis ilmunud eriraamatuina).

Pealadu: Koolitarvete ja Kirjastus-Ühing „Töökool“,
Tallinna, Rataskaevu t. 22. Tel. 32-14.